

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Store Hans

N. H. Frandsen

Mordet på Store Hans

Bønhasen

Af samme forfatter:

Krybskytten fra Nederskoven 1980

Engelholm skifteprotokol 1775-1850 1985

N. H. Frandsen

Mordet på Store Hans

Bønhasen 1985

© N. H. Frandsen 1985

Tryk: Dansk Tidsskrifts Tryk

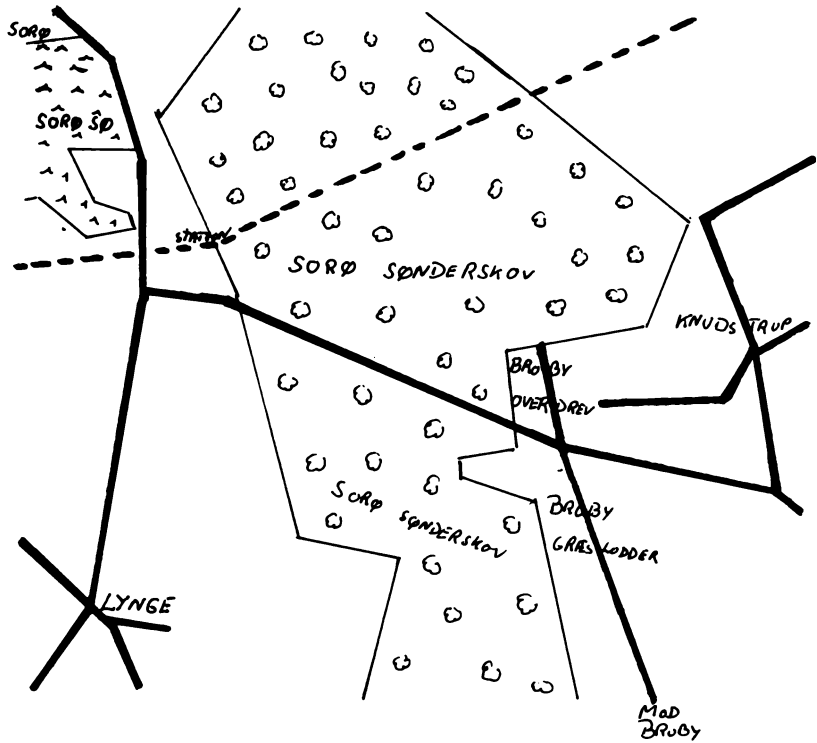
ISBN. 87-980928-2-0

Forside: Matr. nr. 26 a i Broby Overdrev, hvor Hans Jensen, kaldet Store Hans, blev myrdet d. 14 september 1860.

Bagside: Galgebakken ved Sorø, hvor Lars Gabrielsen blev henrettet d. 29. oktober 1861. Fællesantennen er retoucheret bort.

Indhold

Ni små ord	3
1. Offeret	5
2. Falskmøntneri	9
3. Livet i Broby	16
4. Morderen	25
5. Den medskyldige	35
6. Mellemspil	38
7. Brand i Knudstrup	51
8. Flammer igen	59
9. Forargeligt samliv	67
10. Bagmanden	72
11. Den besværlige aftægt	76
12. Mordet	82
13. Opdagelse og undersøgelse	93
14. Benægtelser og udflugter	105
15. Tilståelse og dom	109
16. Appel og henrettelse	118
17. Arv og efterslæt	126
18. Slutning	130
Kilder	133
Ord- og forkortelsesliste	135
Noter	136
Kortskitser:	
Broby Overdrev	90
Brobyegnen	2
Lynge	33
Løng	75
Vester Broby sogn	20-21

Skitse over Broby-egnen.

Ni små ord

"Den aftægt kan du da let slippe af med." En tilfældig sætning i en tilfældig samtale mellem to mænd en septemberdag i året 1859.

Men denne korte sætning, den måde den blev opfattet på og hvad deraf fulgte, fik en skæbnesvanger betydning for mange mennesker.

En kone og hendes børn kom på fattigvæsenet.

En mand fik 2 års forbedringshus for mened, begået fem år tidligere.

En anden fik 10 års tugthus.

Og tre mænd mistede livet.

En af dem blev myrdet, en begik selvmord og den sidste blev henrettet.

Alt sammen på grund af en enkelt sætning.

Aftægtsmand Hans Jensen - kaldet Store Hans - døde, fordi Jens Hansen beklagede sig til sin nabo Lars Gabrielsen over den høje aftægt, han skulle betale til Store Hans. Og fordi Lars udtalte den skæbnesvangre sætning, som han siden følte som et løfte, han ikke kunne befri sig fra.

Derfor myrdede han Store Hans og blev selv halshugget, mens bagmanden Jens Hansen hængte sig i cellen.

Denne bog er ikke kun beretningen om mordet, men også om hovedpersonernes liv. Store Hans levede det meste af sit liv i Vester Broby sogn, mens Lars Gabrielsen efter sit ægteskab havde arbejde i sognet, både mens han boede i Knudstrup og efter at han var flyttet til Broby Overdrev. Derfor krydsedes de to mænds veje allerede længe inden mordet, og derfor optræder adskillige bipersoner igen og igen i bogen, fordi man gentagne gange støder på dem i forbindelse med hovedpersonerne.

Derfor er bogen også et stykke lokalhistorie, der fortæller træk af egnens historie og er med til at give et billede af tiden.

Bogen kan derfor også benyttes til undervisningsbrug.

Oplysningerne i bogen er hentet mange steder fra. De vigtigste kilder er politiets og domstolenes arkiver. Justits- og politi-protokoller fortæller om store og små konflikter og lovovertrædelser. Men de fortæller også meget om hverdagen og om det indbyrdes forhold mellem mennesker.

Dertil kommer en lang række andre kilder på Landsarkivet for Sjælland m.v., Rigsarkivet, Dansk Folkemindesamling med flere arkiver. Alle disse institutioner såvel som enkeltpersoner, der har bistået ved tilblivelsen af denne bog, takkes på det varmeste.

Siedla 1804:

Den. Søn: funde Gind Jens Rasmussen en Kvin-
 de i Aaben Cierd Hans, waer en af Hens-
 Karen Jens Datter, kende Gind Jens Sorgen-
 en i Braabye, Fædder Ung. Lars Rasmus-
 sen kende Gind Sorgen's søster, Gind
 Jens Sorgen, Gind Christen Larsen og Gind Hans
 Andersens frigte: alle af Braabye.

Indførslen af Hans Jensens dåb i Vester Broby kirkebog 1804. LAS.

1. Offeret

Den myrdede person var aftægtsmand Hans Jensen, kaldet Store Hans, der havde ejet matr. nr. 25 a^{<1>} i Vester Broby.

Hans far Jens Rasmussen var gift to gange. Første gang i 1775 med Birthe Sophie Jensdatter, enke efter husmand Hans Hansen. Med hende fik han fire børn, der blev døbt Anne, Jens, Rasmus og Maren.

Birthe Sophie døde i 1803 og Jens Rasmussen giftede sig igen. Denne gang med Karen Jensdatter fra Alsted. Brylluppet fandt sted 6 november 1803 og deres eneste barn, sønnen Hans, blev døbt 27 januar 1804. Jens var på dette tidspunkt omkring de tres år, mens Karen var i begyndelsen af 30'erne.

Det husmandssted, Jens Rasmussen havde i fæste, var ikke stort. Hartkornet var på 2 skp 1 fdk 1 alb,^{<2>} hvilket betød omkring 3 tdr land. Hverken han eller de andre husmænd kunne leve af landbruget alene. Hovedindtægten lå i lønarbejde for andre. Sønnen Hans måtte - som så mange andre husmandsbørn - tidligt ud at tjene. Fra 1813 til 1816 (9 - 12 år gl.) opholdt han sig i Førslev sogn, formentlig som tjenestedreng. Fra 1818 til 1821 (14 - 17 år) tjente han i Lyngø. Derudover boede han i

Vester Broby, hvor han vel dels havde arbejde som daglejer, dels passet husmandsstedet, for faderen var nu højt oppe i årene.

BRAND PÅ OVERDREVET

På den anden side af vejen (matr. nr 31) boede husmand Jens Andersen. Hans første kone døde i 1823, og Jens giftede sig 1 august 1823 med Kirsten Christiansdatter, der var født november 1806 og således knap 17 år. Jens Andersen selv var 55 år (hvis man kan stole på kirkebogens oplysning om hans alder, da han døde), men i præstens eksemplar af kirkebogen er hans alder ved vielsen først opgivet til 36 år, men rettet til 43. Kirsten opgives at være 18 år. I degnens eksemplar af kirkebogen er det hendes alder, der er rettet - fra 17 til 18 år.

No.	Brudgomens Navn, Alder, Gaardtering og Opholdssted.	Brudens Navn, Alder, Gaardtering og Opholdssted.
1	<p>Anders Christen-Johansen 20 Aar gl. af Hjelpen i Vesterbro 12te</p>	<p>Hjertine Margrethe Jensen 20 Aar gl. af Vesterbro - Nov 18 22</p>
2	<p>Johann Ludvig og Sofie Jens marie Jens Andersen 17 Aar gl. af Vesterbro</p>	<p>Hjertine Kirsten Christians datter 18 Aar gl. af Hjelpen i Vesterbro 12te</p>

Indførsel i præstens eksemplar af kirkebogen i Vester Broby om Jens Andersen og Kirsten Christiansdatters ægteskab. LAS.

Jens Andersen gik også på arbejde. I vinteren 1824/25 tærskede han for Ole Mogensen i Lyngby, som han også boede hos, bortset fra de få gange, han var hjemme på besøg.

I begyndelsen af maj var arbejdet færdigt, og Jens vendte hjem til Overdrevet, men kun for at lægge sig syg i flere dage. Sygelejet blev imidlertid brat afbrudt.

Brudgomens Navn, Alder, Gaandfering og Dpholdssted.	Brudens Navn, Alder, Gaandfering og Dpholdssted.
<i>Indførelse af Jens Andersen 12. Maj 1822</i>	<i>Kirsten Christiansdatter 12. Maj 1822</i>
<i>Indførelse af Jens Andersen 12. Maj 1822</i>	<i>Kirsten Christiansdatter 12. Maj 1822</i>

Indførelse i degnens eksemplar af kirkebogen i Vester Broby om Jens Andersen og Kirsten Christiansdatters ægteskab. LAS

Jens Andersen havde lejet en stue ud til Niels Andersen og hans kone Maren Jensdatter. Om morgenen mandag d. 9 maj gik Niels som sædvanligt på arbejde, og Maren gav sig til at brygge øl. Som hun havde gjort så mange gange før, tændte hun op under bryggerskedlen og lagde en enkelt håndfuld brændsel på, inden hun gik over til genboen Ole Hansen (matr.nr. 24) for at male malt. Kirsten lorlod også huset. Hun gik ud i mosen for at give førene nyt tøj. Den sengeliggende Jens var alene hjemme.

Mens Maren var i færd med at male malt, kastede Ole Hansen tilfældigt et blik over på Jens Andersens hus og så, at det røg stærkt fra skorstenen. Det forekom ham så mærkeligt, at han sagde det til Maren, og de løb begge over mod huset. Men inden de nåede frem slog luerne allerede ud gennem taget. Den syge Jens Andersen blev først bragt i sikkerhed, hvorpå de gik i gang med at redde indboet. Men ilden havde så godt fat, at det kun lykkedes at få et par kister og lidt sengetøj ud af huset. Flere naboer kom ilende til, men de kunne blot se til, mens huset brændte ned til grunden.

Ilden under bryggerskedlen må have forårsaget skorstensbrand, men brandforhøret, som birkedommeren afholdt samme dag på brandstedet, oplyser ikke meget om årsagen.

Da huset var aldeles nedbrændt, udbetalte forsikringen næsten den fulde værdi - bryggerskedlen var uskadt, bilæggerovnen næsten uskadt og noget forbrændt tømmer kunne bruges til brændsel - og i løbet af sommeren blev det nye hus bygget.

ENKE MED SØN

Et par uger efter branden hos genboen døde Jens Rasmussen, 80 år gammel. Ved skiftet efter ham blev Jens Andersen værge for enken, men der var ikke meget at arve. Boets værdi var kun 46 rdl og 10 sk.^{<3>} Gælden beløb sig imidlertid til 40 rdl, så overskuddet blev særdeles beskedent.

Enken Karen Jensdatter havde nu forskellige muligheder. Hun kunne overlade fæstet til en anden og til gengæld sikre sig en aftægt - en fast årlig ydelse fra den nye fæster - som hun så måtte leve for, plus hvad hun selv kunne tjene og hvad sønnen kunne afse til hende.

Karen kunne også gifte sig igen. Hun var kun i begyndelsen af 50'erne, og der var mange unge mænd, der giftede sig med langt ældre kvinder for på den måde at få foden under eget bord. Endelig kunne Karen vælge at blive på husmandsstedet. Ifølge fæstebrevet havde hun ret til det, så længe hun levede og ellers var i stand til at opfylde sine forpligtelser. Hans kunne så senere overtage fæstet, f. eks. når han giftede sig. Men Hans forblev ungkarl, og han overtog først fæstet efter moderens død.

2. Falskmøntneri

I juni 1831 fik birkedommer Gyldenfeldt i Sorø meddelelse om, at der var falske sedler i omløb. På markedet i Korsør havde en mand og en kvinde købt en kvie og noget lærred af Hans Christensen, Lundforlund, og betalt på sælgerens bopæl med fire fem-rigsdalersedler. Christensen havde imidlertid opdaget, at sedlerne var falske, og havde fulgt efter køberne, fået kvie og lærred tilbage og til gengæld givet dem sedlerne, som kvinden havde revet i stykker. Selv om Christensen således ikke havde lidt noget tab, havde han alligevel underrettet myndighederne om de falske penge.

Under opholdet hos Christensen i Lundforlund havde kvinden fortalt, at hun var fra Sigersted, men en skriftlig forespørgsel til herredsfogeden i Ringsted viste, at denne oplysning var falsk. Herredsfogeden mente dog, at beskrivelsen af kvinden kunne passe på Margrete Pedersdatter, der havde ført et ryggesløst levned i Sigersted, men som ni år tidligere var flyttet til Vester Broby sogn med sin mand, som vistnok hed Christen Jensen.

På grundlag af denne oplysning blev Margrete Pedersdatter til-sagt at møde i retten, men ved forhøret d. 18 juni benægtede hun aldeles at have været på Korsør marked. Hendes husvært, Jens Andersen i Broby Overdrev, kunne bevidne, at hun havde været hjemme hele dagen d. 7 juni.

Mistanken havde imidlertid ikke ramt meget ved siden af, for Gyldenfeldt huskede nu, at han om aftenen d. 6 juni havde mødt Jens Andersens kone Kirsten Christiansdatter og husmand Anders Larsen på hovedlandevejen til Slagelse. Han havde talt med dem og spurgt, hvor de skulle hen, og Anders Larsen havde forklaret, at de skulle til Skovsø for at købe fødevarer.

NETTET STRAMMES

Så den 20. juni tog Gyldenfeldt til Broby Overdrev, hvor Jens Andersen var syg og sengeliggende. Han fortalte, at Kirsten

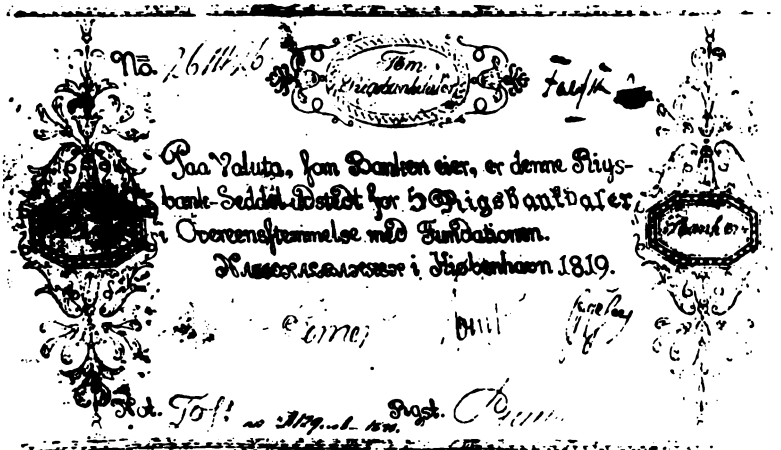
og Anders var gået bort sammen d. 6 juni om aftenen for at hente mel i Skovsø mølle, og Kirsten var først kommet hjem næste dags aften, hvor hun fortalte, at hun havde været på Korsør marked.

Gyldenfeldt besøgte derefter Anders Larsens bopæl og afhørte såvel Anders som hans kone. Begge indrømmede, at Anders var gået hjemmefra d. 6., men var lige så enige om, at han var kommet hjem sent samme aften.

Huset blev ransaget, men man fandt kun 3 tilskårne penne, blæk og noget hvidt papir. Anders sagde, at hans stedsøn undertiden skrev et og andet, og at skrivematerialerne blev brugt dertil. derudover fandt man ikke noget mistænkeligt.

TILSTÆLSEN

Men allerede dagen efter fortalte Kirsten alt, hvad hun vidste. Anders Larsen havde lånt 5 rdl. i begyndelsen af maj, som Kirsten prøvede at få tilbage flere gange, fordi hun havde brug for dem. Til sidst havde hun sagt, at hun skulle til Skovsø

En af Anders Larsens falske sedler, opbevaret ved dokumenterne. LAS.

mølle d. 6 juni for at hente mel, og dertil skulle hun bruge i hvert fald nogle af pengene. Det passede Anders udmærket, da han - sagde han - samme dag skulle til Lyngø for at hente nogle penge, han havde tilgode hos Mads Pedersens enke.

Om eftermiddagen d. 6 juni fulgtes de så ad mod Lyngø, og da de var kommet ind i skoven, gav Anders Kirsten en fem-rigsdaler seddel. I Lyngø skiltes de. Anders gik ind til Mads Pedersens enke, mens Kirsten gik mod Borøed for at besøge sin broder Hans. Anders indhentede hende inden hun nåede Borøed, og de besøgte begge broderen og fortsatte derefter mod Skovsø mølle, men undervejs fik Anders hende overtalt til at gå med til Korsør marked, der blev holdt dagen efter.

På markedet købte Kirsten en kvie for 10 rdl, idet Anders lovede at hun kunne låne penge af ham. Anders selv købte 27 alen lærred for 30 sk. pr alen. Anders foreslog at pengene skulle betales på sælgerens bopæl i Lundforlund, da han alligevel skulle der forbi på hjemvejen - sagde han. Han har rimeligvis været bange for at give falske penge ud på markedet.

Hans Christensen blev på markedet for at sælge sine øvrige varer, mens Anders og Kirsten fulgte med hans kone til deres hjem. Der ventede de en tid på Hans, men da han ikke kom, blev de enige om, at betalingen kunne lige så godt falde nu. Anders gav Kirsten sin pung, og hun betalte med fire fem-rigsdalersedler og fik penge tilbage. Derpå gik de hjemad ad Slagelsevejen, hvad der vakte nogen mistanke hos konen og hendes datter Maren, da det ikke passede med Anders' oplysninger på markedet. De syntes heller ikke, at sedlerne så rigtige ud, og spurgte andre til råds, der mente det samme.

Da Hans Christensen kom hjem fra markedet, satte han og en tjenestekarl at sted til hest efter køberne, som de indhentede i nærheden af Slagelse, der hvor vejen går fra til Landsgrav. Hans forlangte at få såvel kvie som lærred tilbage, og afleverede til gengæld sedlerne. Da karlen sagde, at nu kunne de narre andre med de falske sedler, rev Kirsten dem omgående i stykker og smed stumperne på vejen. Karlen ville også have bragt Anders og Kirsten til Slagelse, men Hans Christensen, der var en ældre mand, var tilfreds med at handelen gik tilbage, og de to købere fik lov at gå.

På hjemvejen spurgte Kirsten, hvor Anders havde sedlerne fra, og han fortalte da, at han selv lavede dem. Han viste hende også en sølvdaler og fortalte, at han havde lavet over tredive af dem.

Da dommeren foretog ransagningen hos Anders, var han klar over, at det kunne blive farligt for ham, og om aftenen var han gået over til Kirsten og havde bedt hende sige i forhøret, at hun havde fået de falske sedler i København.

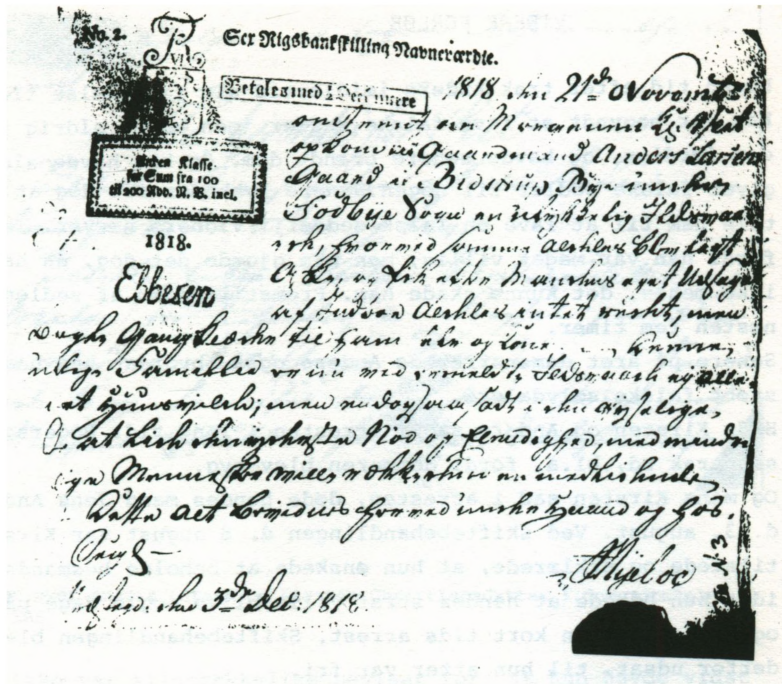
NY RANSAGNING

Dagen efter foretog dommeren en ny ransagning hos Anders Larsen. Denne gang fandt man en støbeske, 2 stykker tin, der havde været smeltet, 2 firkantede stykker jern der passede ind i hinanden og med hul i den ene side, samt en jernbolt, hvis tykkelse passede med størrelsen på et markstykke.

Konen fortalte nu, at Anders undertiden smeltede bly eller tin i køkkenet, når hun ikke var der, og når hun spurgte, hvad han lavede, svarede han, at det ikke kom hende ved. Sent på foråret bemærkede hun, at når hun kom ind i stuen efter at have været i skoven efter brænde eller lavet andet udendørs arbejde, stod Anders ofte og holdt et stykke papir på ruden, hvor han tegnede med blyant eller pen. Men når hun spurgte, svarede han ligeledes at det kom ikke hende ved. Hun havde dog ikke mistanke om, at han lavede falske penge.

Næste dag blev Anders forhørt og nægtede først. Men i et nyt forhør samme dag tilstod han. Det var hans fattigdom, der havde fået ham til at lave de falske penge. Han havde tidligere været i tugthuset, og der havde han hørt to falskmøntnere fortælle, hvordan de havde båret sig ad.

Han satte et stykke papir over en ægte seddel, og når han holdt den op mod ruden, kunne han med en blyant aftegne den ægte seddels tryk. Derefter havde han med en pen, dyppet i en blanding af blæk og kønrøg, tegnet sedlen op og skrevet navnene så godt han kunne. Men vandmærkerne kunne han ikke lave. Når sedlerne var tørre, overhældte han dem med saltlage, for at gøre dem smidige og give dem et gammelt udseende. Papiret hav-

Anders Larsen var tidligere straffet. Bl. for betleri, da han gik omkring og tiggede, efter at hans gård i Bidstrup, Fodby sogn, var brændt. Det hjalp ham ikke, at han havde fået sognepræsten til at skrive en "anbefaling" af hans tiggeri. Sedlen er foldet, og heftet sammen med sagsakterne. Derfor mangler noget af teksten til venstre. RA.

de han købt i København, og han havde været inde flere steder, før han fandt noget papir, der var egnet. Mønterne lavede han ved at komme bly ned i hullet i jernstykket og lægge en sølvdaler ovenpå. Derpå slog han med jernbolten på mønten, så blyet blev præget. Mønten blev fjernet og han hældte smeltet tin ned i hullet. Bagefter filede han mønten til. De mønter, han fremstillede på den måde, var i øvrigt ikke særligt gode. Derimod var det faktisk lykkedes ham at udgive en femdalerseddel, som først blev mistænkt under retssagen, men i de fleste tilfælde havde han heller ikke held til at få dem accepteret.

VIDERE FORLØB

Nogen tid efter trak Anders imidlertid sin tilståelse tilbage. Han var begyndt at lave falske sedler, men havde aldrig lavet dem færdige, og havde senere brændt dem. Og han havde aldrig givet falske sedler til nogen. Senere lykkedes det dog at overtale ham til at lave en falsk seddel i vidners nærvær. Ikke fordi han var meget villig, men han gjorde det dog, da han ikke mente, det kunne skade ham. Fremstillingen af sedlen tog næsten fem timer.

Senere på året demonstrerede Anders også, hvordan han havde støbt falske sølvdalere.

Både Kirsten og Anders sad i arresten i lang tid. Undersøgelsen trak ud, bl.a. fordi dommeren blev syg.

Og mens Kirsten sad i arresten, døde hendes mand Jens Andersen d. 3. august. Ved skiftebehandlingen d. 8 august var Kirsten tilstede og erklærede, at hun ønskede at beholde husmandsstedet, idet hun håbede at hendes straf ville blive nogle dage på vand og brød eller en kort tids arrest. Skiftebehandlingen blev derfor udsat, til hun atter var fri.

Da hun den 24. december blev løsladt mod kaution, kunne skiftet sluttes 30. december. Store Hans var tilstede på sin moders vegne, idet hun havde penge til gode. Hans blev også antaget som tilsynsværge. Boets værdi var ansat til 73 rdl, men når udgifterne var trukket fra, blev der 38 rdl 23 sk tilbage til deling mellem arvingerne, Kirsten og hendes to børn.^{<1>}

Anders Larsen prøvede i øvrigt at udnytte Jens Andersens død, idet han bad Kirsten sige, at hun havde fået falske sedler af sin mand.

Det kom i øvrigt frem under forhørene, at Kirsten allerede d. 20 maj havde forsøgt at betale med en falsk seddel hos købmand Christensen i Sorø, hvor man havde nægtet at modtage den. Hun havde så prøvet et andet sted, men igen forgæves.

Dommen faldt 25. februar 1832. Kirsten blev idømt 6 x 5 dage på vand og brød, fordi hun havde forsøgt at udgive en seddel, som hun vidste var falsk. Anders blev dødsdømt.

Sagen gik videre til Landsretten, der stadfæstede dødsdommen, men nedsatte Kirstens straf til 8 dage på vand og brød, fordi

3. Livet i Broby

Kirsten beholdt fæstet på husmandsstedet, men kun i kort tid. Allerede i juli 1833 blev fæstet overtaget af en anden, men Kirsten blev boende i aftægtsboligen.

Hun var stadig ung, og fandt hurtigt en mand, der passede bedre til hendes alder end Jens Andersen havde gjort. Denne mand var genboen Hans Jensen.

Den 1. februar 1834 fødte Kirsten en søn, der fik navnet Christian, og hun udlagde Hans som barnefader. Hun havde måske håbet på ægteskab, men det blev der ike noget af, og d. 31 maj mødte begge i retten i faderskabssagen. Kirsten forklarede at barnet var blevet undfanget ved et møde på marken d. 2 maj året før. Det var blevet aftalt ved at Hans havde skrevet et brev til hende og lagt det ved et gærde, hvor hun plejede at passere.

Brevet blev fremlagt i retten, men Hans nægtede at have skrevet det. Han indrømmede at have stået i forhold til Kirsten, men hævdede, at det var ophørt længe inden hun blev gravid. Når påstand således stod mod påstand var det svært at finde sandheden, og dommeren bestemte, at Store Hans enten skulle fralægge sig faderskabet med ed eller betale underholdsbidrag.

Falsk ed var en alvorlig sag, så Hans valgte at betale underholdsbidrag, der blev fastsat til 10 rdl årligt.

TYVERI PÅ MARKEDET I SORØ

Arsagen til, at Hans havde brudt med Kirsten, var måske, at hans mor havde fået lejere. Ane Christensdatter, tre år ældre end Hans og med to børn, var nogle år tidligere blevet forladt af sin mand Christoffer Michaelsen, og hun ernærede sig nu ved forskelligt arbejde.

I 1834 var hendes søn Carl 10 år gammel og gik i Hyldstrup skole. Men han ville gerne til markedet i Sorø d. 27. juni, især fordi hans mor havde lovet ham en lommekniv. Ganske vist havde

Hylstrup skole, hvor børnene fra Broby Overdrev gik. Udateret billede i Skolehistorisk Samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

hun senere trukket løftet tilbage og så sent som dagen før forklaret, at hun ikke havde råd til at give ham en kniv. Men Carl mente, at når han først var på markedet, kunne han nok overtale hende.

Carl var måske ikke helt dristig ved at pjække alene. I hvert fald lovede han en af sine skolekammerater, den 7-årige Jens Nielsen, at han ville forære ham lommekniven, og overtalte ham derved til at gå med til markedet.

Da de to drenge kom til Sorø, gik de rundt og så på boderne, og i nærheden af sprøjtehuset fandt de en, der handlede med isenkram og legetøj. Drengene så nogle lommeknive, og Carl foreslog Jens, at de skulle stjæle to, og det lykkedes at udføre forehavendet, uden at de blev opdagede.

De gik videre og traf kort efter deres storesøstre Kirstine og Ane Cathrine, som de viste knivene og fortalte, hvordan de havde skaffet dem. Men det var jo synd, at pigerne ikke også

havde en kniv, så drengene gik tilbage til boden, hvor Carl stjal to knive mere, som han forærede pigerne. Senere fandt Carl sin mor på markedet, men nævnte ikke noget om knivene. Ane skældte først ud, fordi han havde pjækket fra skolen, men det var jo markedsdag, så hun tilgav ham hurtigt og stak ham et hvedebrød som trøst.

EFTERSPIL

Om aftenen gav Jens og Ane Cathrine knivene til deres mor og fortalte, hvordan de havde fået dem. Hun afleverede dagen efter knivene til Ane Christensdatter, der straks tog Carl i forhør. Han måtte tilstå og aflevere sin lommekniv, og til gengæld fik han en omgang klø.

Ane beholdt knivene, for Carl kunne ikke fortælle, hvem de var stjålet fra, og hun vidste således ikke, hvem hun skulle aflevere dem til.

Men rygten nåede omsider til birkedommeren, der sendte betjent Jørgensen til Broby Overdrev for at undersøge sagen. Til ham afleverede Ane så de fire lommeknive.

På grundlag af Carls oplysninger fandt man også frem til, at den bestjålne måtte være isenkrammer N. Fischer fra Holbæk, som fik knivene tilbage. Carl blev dømt til ris af slutteren og skulle også betale sagsomkostningerne på lidt over 13 rdl. Men da han selvfølgelig intet ejede, bortfaldt dette krav.

GIFTERMÅLSTANKER OG UÆGTE BØRN

I 1836 begyndte Store Hans at gå i giftermålstanker. Den udvalgte pige var Sidse Olsdatter fra Sigersted. De var indskrevet til ægteskab, og der var lyst for dem, men så ville Hans alligevel ikke.

Men kærligheden havde fået følger, og d. 11 november fødte Sidse en søn, der blev døbt Peder Vilhelm. Og i februar 1837 stævnedes hun Hans for retten i en faderskabssag.

Hans vedkendte sig straks faderskabet, så på det punkt var der ingen problemer. Men han ville ikke betale bidrag, fordi han havde i sinde at gifte sig med Sidse.

Men nu var det Sidse, der ikke ville. Hun havde ønsket at blive gift med Hans, men efter hans behandling af hende, skulle hun ikke nyde mere, ellers tak.

Så det endte med at Store Hans måtte betale bidrag til endnu et barn.

Nogle år efter måtte han betale til det tredje. Kirsten Christiansdatter havde fået endnu to børn uden for ægteskab, i 1837 og 1839, før hun i 1841 fik endnu et barn med Store Hans, en datter, der blev døbt Sidse.

Heller ikke denne gang prøvede Hans at fralægge sig faderværdigheden, men da han i forvejen betalte Kirsten 10 rdl årligt til deres ældste barn, foruden hvad han betalte til det andet, så mente han ikke at kunne overkomme mere. Han tilbød derfor, at hvis han måtte vente med bidragene til det ældste barn var fyldt 10 år - hvor bidraget skulle ophøre - ville han til gengæld forpligte sig til at betale 10 rdl årligt til Sidse blev 10 år og derefter 2 rdl årligt de næste 4 år.

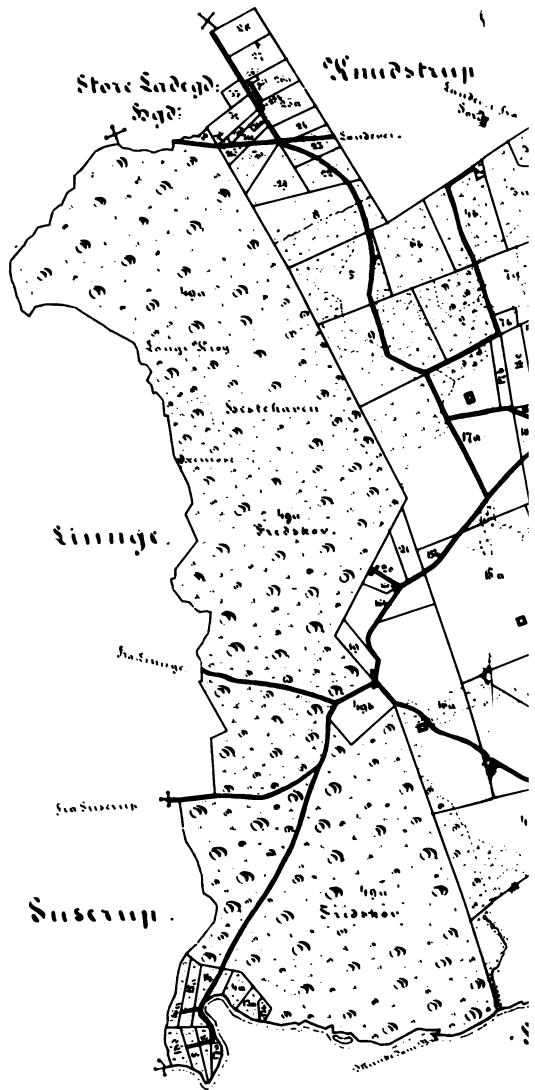
Det ville Kirsten imidlertid ikke acceptere, og bidraget blev derefter fastsat af myndighederne.

Et barn i huset havde Store Hans endnu ikke fået, men det var rede nu ikke længe. Det var dog ikke ham, men den logerende Ane Christensdatter, der tog sig af det. <1>

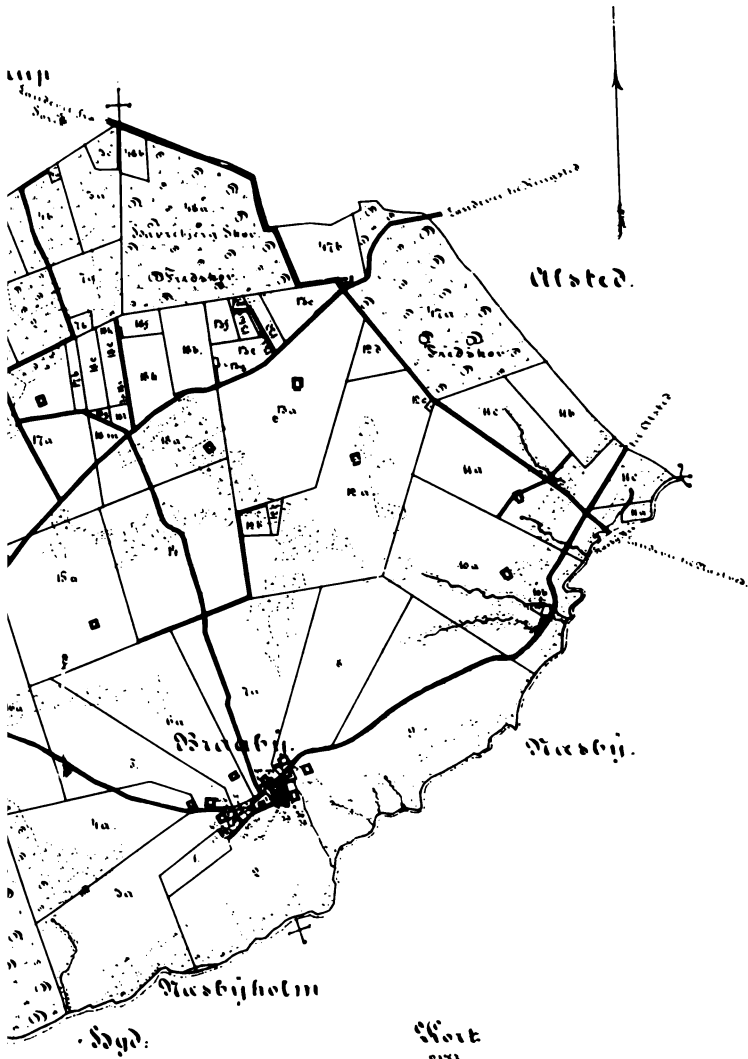
Hendes søsterdatter Kirstine havde tjent på Tårnborg, men var rejst 1. november 1840. Hun havde tjent sammen med Andreas Carlsen, og de havde planlagt at tage tjeneste i København. Derfor fik Andreas' broder Ole deres skudsmålsbøger, så han kunne søge en plads til dem, men uden held. Til gengæld fik de så ikke påtegnet skudsmålsbogen ved afrejsen fra Tårnborg sogn, og det kostede dem begge en bøde på 2 rdl til fattigkassen.

Deres bekendtskab havde fået følger, en søn der blev født i juli 1841 og døbt Hans. Han tog moster Ane sig af, for det var svært at være ugift tjenestepige med et barn.

Og i 1844 fik Kirsten Christiansdatter sit femte barn, siden hun var blevet enke.

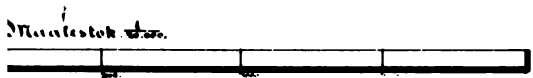

Matrikelkort (sognekort) over Vester Broby sogn 1887.
Gengivet med tilladelse af Matrikelarkivet.

Kort
 1887
 Braabj Sogn
 Alsted Herred, Sorø Amt.

Samtografert og tegnet af Kochstedt.
 Aar 1887.

SKOVTYVERI OG ANDRE TYVERIER

Skovfoged Peder Ertmansen passede et af skovdistrikterne i Sorø Sønderkov, og da han den 26. august 1844 gik rundt i skoven, så han, at der var stjålet fra brændestablerne.

Han foretog en ransagning hos nogle personer, han mistænkte. Hos husmand Jens Rasmussen (matr. 26 a) fandt han 17 stk brænde i bageovnen, og hos deres logerende Anders Jørgensen fandt Ertmansen 33 stk brænde under noget halm på loftet.

De to koner påstod, at de havde fundet brændet, men undgik ikke en retssag.

Her fastholdt de denne forklaring. Brændet havde ligget i grøften mellem Sønderskoven og dyrlæge Jensens lod (Knudstrup matr. 3 b), og Anders Jørgensens kone Christiane Frederikke havde set det mindst 14 dage før hun tog det. Hun troede - sagde hun - at det var en kusk, der havde smidt dem af et for stort læs.

Da de hele tiden nægtede, kunne de to kvinder ikke straffes for tyveri. Om de var skyldige, blev altså ikke opklaret, selv om det virker mistænkeligt, at brændet var så godt gemt. Men de fik hver fem dage på vand og brød for at være i besiddelse af stjålet gods.

Men det var ikke det eneste tyveri, som Anders Jørgensen og hans kone blev mistænkte for det år.

Natten mellem d. 3 og 4 oktober forsvandt 2 får fra en mark ved Sorø, og der var ting der pegede stærkt mod disse to personer.

Jens Rasmussens kone Ane Kirstine kunne fortælle, at Christiane Frederikke var kommet om aftenen d. 3 oktober og havde bedt, om deres tre børn kunne være hos hende, da Christiane Frederikke og Anders skulle til Sorø med koste. Det fik de lov til.

Anders og hans kone kom hjem mellem 12 og 1 om natten, og næste dag så Ane Kirstine, at Christiane Frederikke var i færd med at gøre indvoldene af to får rene. Hun spurgte, hvor de stammede fra, og fik at vide, at indvoldene var købt hos en slagter i Sorø. Kød så Ane Kirstine ikke noget til, men da politiet senere foretog en ransagning, fandt man både saltet og røget fårekød.

Der var således grund til mistanke, og Ane Kirstine havde da også inden politiet kom på sporet, sagt til Store Hans at fårene vist var stjalne.

Hans Jensen blev derfor også afhørt under retssagen, men kunne - udover at bekræfte samtalen - ikke fortælle andet, end at Anders og Christiane Frederikke havde et meget dårligt rygte på egnen.

Der var heller ikke andre vidner, der kunne hjælpe politiet med at bevise noget, og da de to tiltalte fastholdt deres benægtelse, blev de efter en måneds tid løsladt.

Natten mellem den 29 og 30 oktober 1845 mistede Johan Bindner (matr. nr. 22) sit ur. En ukendt person havde i nattens mulm og mørke knust ruden og stukket armen ind gennem vinduet og taget uret. Johan havde imidlertid ikke meldt tyveriet, fordi han ikke kunne rette mistanken mod nogen bestemt og derfor mente, at en anmeldelse ikke ville nytte.

Men midt i januar kom anmeldelsen, for Johan havde nu hørt noget, der gjorde at han kunne pege på en mistænkt.

Det var Hans Pedersen, tjenestedreng hos Lars Jørgensen, der havde fortalt ham om en samtale mellem to medtjenere en aften sidst i oktober.

Jens Knudsen havde sagt til Jens Nielsen om de ikke skulle gå på sjov sammen, og da Nielsen havde spurgt, hvad sjov han mente, svarede Knudsen, at de skulle tage Johan Bindners lommeur. Nielsen ville ikke være med og gik i seng. Senere kom Knudsen ind i karlekammeret og fortalte, at det var gået udmærket. Denne samtale kastede mistanken på Jens Knudsen.

Jens Knudsen havde forladt pladsen til 1. november. I stedet var Carl Christoffersen tiltrådt, og nogle dage senere havde Hans fortalt ham om samtalen. Som vidne kunne Carl også fortælle, at Jens Nielsen midt i december havde været med ham til Sorø og der besøgt guldsmeden. Han sagde, at det var for at hente et ur, som hans broder havde til reparation. Det kunne guldsmeden bekræfte, og dermed faldt den begyndende mistanke om Jens Nielsens hæleri.

Jens Knudsen tilstod tyveriet og blev idømt 6 års fæstningsarbejde. Han havde været straffet flere gange før. Jens Nielsen fik 2 x 5 dage på vand og brød for medviden.

Samtidig med at Carl Christoffersen fortalte, hvad han vidste om Jens Knudsens tyveri, tilstod han også selv et. Skovvæsenet havde foretaget en ransøgning på Lars Jørgensens gård og der fundet noget træ, som Carl nu tilstod at han havde stjålet. Det indbragte ham en bøde på 6 rdl, foruden en erstatning på 4 mk og sagsomkostninger.

4. Morderen

Morderens navn var Lars Gabrielsen. Han var søn af husmand Gabriel Andersen og Ane Margrethe Jensdatter i Vinde Helsingø i Kirke Helsingø sogn. Forældrene var blevet gift i 1816 og Lars, der blev født 7 august 1823, var ægteparrets fjerde barn af i alt otte.

Lars gik i skole i Vinde Helsingø og havde - efter lærerens vidnesbyrd senere ^{<1>} - en sund forstand og et godt nemme, så han blev regnet til de flinkeste børn. Men han havde også et hidsigt temperament og var ofte i klammeri med sine skolekammerater.

Lars' mor døde i 1835 og Gabriel Andersen giftede sig igen - med en pige på 20 - og familien flyttede til Drøsselbjerg. Her gik han også det sidste år i skole. Lærerens vidnesbyrd meddeler, at hans opførsel i skolen var upåklagelig, hans kundskaber temmelig gode og hans karakter almindelig. Derimod skulle hans opdragelse i hjemmet - efter hvad hans stedmoder sagde - have været meget forsømt.

Indledning til lærer Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

Indledning til lærer Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

af Hans Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

af Hans Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

af Hans Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

af Hans Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

Indledningen til lærer Hansens udtalelse om Lars Gabrielsens skolegang. RA.

Lars blev konfirmeret i 1838 og kom ud at tjene hos Christian Kryger på Mullerup mølle. Her var han i 6½ år. Fra november 1844 tjente han hos købmand Kjerulff på Gammeltorv i Slagelse. Det var en stor forretning med 4 handelsbetjente, 12 karle og 3 tjenestepiger. Kjerulff gav senere Lars det skudsmål <2> at han passede sine pligter med fornøden nøjagtighed og viste ingen uhøflighed mod købmanden. Derimod var han jævnligt i slagsmål med sine medtjenere, der altid gav Lars skylden for at det startede. Heri mente Kjerulff iøvrigt at de havde ret.

Kjerulffs Gård på torvet i Slagelse ca. 1920. Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn.

Fra november 1845 til maj 1846 tjente Lars hos apoteker Foersom på Bredgade, hvorefter han vendte tilbage til Drøsselbjerg sogn og tog tjeneste på Strandgården hos proprietær Wedel.

TEMPERAMENTET SLÅR GNISTER

Det hidsige temperament, som Lars ifølge mange vidneudsagn var i besiddelse af, kom flere gange til udbrud under tjenesten på Strandgården, nogle gange med en retssag til følge.

Om aftenen d. 1 juni holdt gårdmand Christen Pedersen danse-gilde, hvor der var mange unge til stede, deriblandt Lars. Under dansen generede Lars de andre karle, således at nogle af dem måtte holde op med at danse, og da Lars tilmed over-faldt og slog en aldeles sagesløs person, viste gårdmanden ham bort.

Lars ville imidlertid ikke gå godvilligt og blev derfor smidt ud med magt, hvorefter porten blev lukket. Han sprængte imid-lertid porten og prøvede igen at komme ind i huset, men Chri-sten stillede sig i døren og de kom i slagsmål.

Christen bad flere gange Lars om at forlade gården, men forgæ-ves. Til sidst smuttede han ind og holdt på døren indefra, mens Lars rasede i gården og bl.a. i arrigskab og fuldskab slog han et vindue itu. Han tabte også sit ur i gården, og da han mærkede, at det var væk, beskyldte han Christen Pedersen for at have stjålet det. De andre gæster stod imens inde i stuen, men om de morede sig over Lars, eller om de rystede af angst, kan ikke siges. Men der nævnes ikke noget om at nogen af de andre karle kom Christen til hjælp, ligesom det heller ikke oplyses, om Lars til sidst gik frivilligt, eller om han blev hjulpet på vej.

Ved retssagen et par dage senere var rusen fordampet. Lars indrømmede at han havde handlet overilet og vedtog en bøde til fattigkassen på 5 rdl samt at erstatte vinduet. Desuden tilbagekaldte han ethvert udtryk, der kunne skade Christen Pedersen på navn, ære og rygte.

Lars Gabrielsens egenhændige underskrift. Forliget med Christen Pedersen.
LAS.

SLAGSMÅL PÅ GÅRDEN

Halvanden måned senere var Lars igen for retten. Den 21. juli var man på Strandgården i færd med at høste, og der var derfor en del daglejere i arbejde ud over gårdens karle, og der blev skænket rigeligt brændevin.

Om aftenen bad avlskarlen Søren Pedersen daglejerne om at komme næste dag igen, men det var de ikke villige til, fordi Lars havde generet dem under arbejdet og sagt, at de var dovne. (Det benægtede Lars iøvrigt). Søren gav Lars en irettesættelse, men Lars sagde, at han var en lige så god karl som Søren og gav ham et slag i brystet. Søren ville gengælde slaget, men Johan Daniel Hansen gik imellem dem og fik dem skilt. Til gengæld fik Søren et slag i nakken af Lars' broder Hans, der også tjente på gården. Imidlertid skete der ikke mere, fordi Wedel kom til stede i det samme.

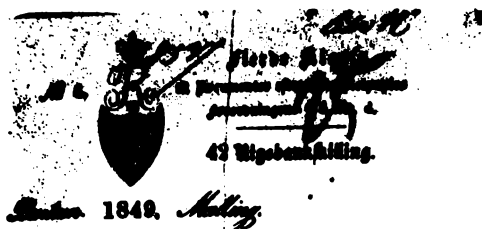
Under retssagen forklarede Søren, at han mente at have ret til at udøve hustugt i Wedels fravær. Wedel erklærede, at han havde givet Søren bemyndigelse dertil. Lars påstod, at det var han ikke klar over, selv om han godt vidste, at Søren opførte sig som husbond, når Wedel ikke var hjemme. Men han indvilligede dog i et forlig, hvorefter han betalte 1 rdl i bøde til sognets fattigkasse og 1 mk 2 sk i omkostninger.

Hans påstod at han ikke havde slået Søren og ville derfor ikke gå ind på noget forlig. Så for hans vedkommende gik sagen videre. Flere vidner havde set slaget, og i august faldt dommen. Hans fik en bøde på 5 rdl og skulle betale 4 rdl 1 mk i omkostninger. Han fortrød nok, at han ikke havde gået ind på et forlig ligesom Lars.

OPSÆTSIGHED MOD HUSBOND

Husbonden havde ret til at udøve en vis hustugt, men han kunne undertiden gå for vidt, og det mente Lars var overgået ham sidst i september.

Mandag d. 28 september kom han hjem fra pløjearbejdet før de andre karle. Wedel bebrejdede ham det, og sagde at han for

Første side af Lars Gabriel-sens skudsmålsbog. Det er en erstatningsbog, udstedt efter branden i Lyngø.

Da Lars ved den lejlighed skulle gøre rede for sine tjenester, "glemte" han både sin tjeneste på Strandgård og på Charlottedal. Men oplysningen om hans tjeneste på Strandgården blev alligevel indført af politiet.

Lars var - ifølge Wedel- "af sindet desperat". RA

Skudsmålsbog
for
Lars Gabrielson af Lyngø
Lige og Røn, Torø
Lige, Torø Røn
Sæson 1849. Høsting
B 27-1860

fremtiden ikke måtte tage hjem før de andre, hvortil Lars sagde, at han ville ikke rette sig efter den ordre. Wedel gav ham derpå et slag over armen med sin stok. Lars løb op i borgestuen, men Wedel fulgte efter og slog ham igen. Lars greb fat i Wedels skjortearme, og til trods for at Wedel flere gange bad ham slippe, holdt han fast mens han bad husbond om ikke at slå ham fordærvet. Da Wedel rev sig løs, gik skjortearmet i stykker, og han kastede nu Lars op på en kiste og slog ham, mens Lars bad for sig, indtil han sagde, at nu havde han fået nok.

Lars mente, at Wedel havde overskredet sin revselsesret og anlagde sag mod sin husbond. Samtidig mente han også, at Wedel burde have en bøde for overtrædelse af helligdagsanordningerne, fordi han havde ladet Lars arbejde søndagen før. Wedel forlangte på sin side Lars straffet for opsætsighed.

Der blev ført adskillige vidner, men sagen endte - ikke uventet - med at Lars' klager blev afvist. Dommeren fandt, at Lars utvivlsomt havde fortjent den revselse, han havde fået, og at slagene ikke havde indvirket skadeligt på hans helbred. Derimod blev Lars idømt 5 dage på vand og brød, fordi han havde forgrebet sig på sin husbond.

Han kom dog ikke til at afsone straffen, for han appellerede, og ved overpolitiretten blev han frifundet.

FADERSKABSSAG

Lars forlod Strandgården sidst i december 1846 og tog plads på Charlottedal ved Slagelse. Der blev han anklaget for at være fader til et uægte barn, der blev født 7 marts 1847. Barnets moder hed Ane Marie Hansdatter. Hun var fra Halsskov, men havde tjent i og omkring Slagelse, og Lars indrømmede at han kendte hende. Derimod benægtede han at have været kæreste med hende eller have været i seng med hende.

Ane Marie erklærede derimod, at Lars ofte havde besøgt hende, og at de flere gange havde haft samleje. Sidste gang var i maj året før, da hun tjente på præstegården i Slagelse. Han kom op til hende på et kammer, hvor hun netop var i færd med at rede seng, og det var altså for fristende.

Ane Marie tilbød at aflægge ed på at Lars og ingen anden var far til hendes barn, for hun havde ikke været sammen med andre mænd. Men vidner kunne hun ikke skaffe.

Da det således var påstand mod påstand, kom dommen til at lyde på, at Lars enten skulle fri sig ved ed eller betale underholdsbidrag.

Dommen faldt den 11 maj, men først i august var Lars klar til at aflægge ed. Det skete med forhindringer.

Første gang var 3. august, hvor edsaflæggelsen blev udsat på grund af dommerens sygdom.

Anden gang mødte Lars og Ane Marie, men Ane Maries far havde fået en skade ved det ene øje, og kunne derfor ikke møde som værge for datteren.

Tredie gang, den 24. august, lykkedes det endelig at få alle samlet, og Lars aflagde derpå ed på, at han ikke havde haft legemlig omgang med Ane Marie til en sådan tid, at han kunne være fader til hendes barn.

Charlottedal. Udateret billede på Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn.

Lars skiftede plads 1 juni 1847 og kom til gårdmand Mads Gemynthe i Lyngge (matr. nr. 6). Her blev han igen indblandet i en faderskabssag, denne gang dog kun som vidne.

Ane Marie Nielsdatter havde tjent gårdmand Jacob Christensen i fire år, og da hun i oktober 1847 fødte et barn, udlagde hun Jacob som barnefader.

Jacob havde imidlertid forsøgt at få en karl ved navn Henrik Hansen til at påtage sig faderskabet gennem trusler, og Lars kunne især erindre et sådant forsøg en efterårsdag før barnets fødsel. Sagen endte med at Jacob måtte fri sig for faderskabet ved ed.

Ane Marie førte samtidig en anden sag mod Jacob for at få den løn, hun havde til gode.

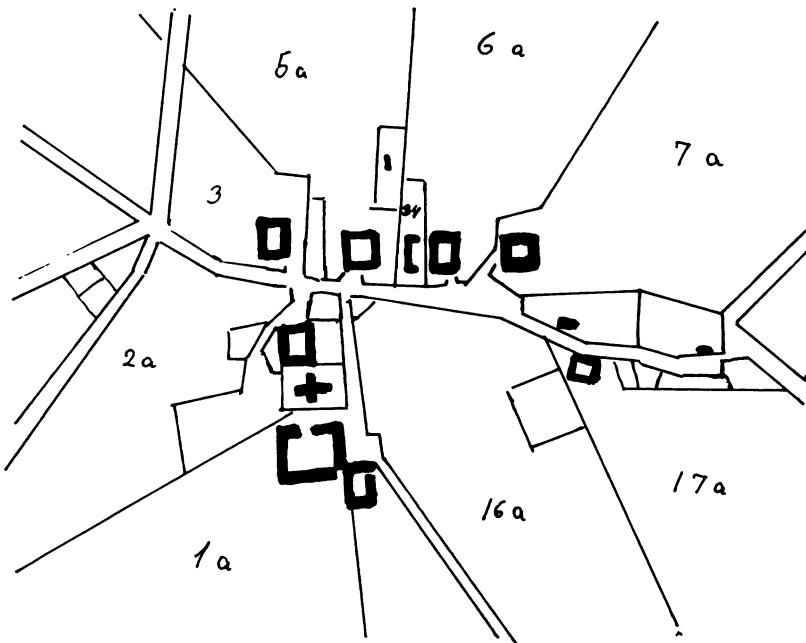
BRAND I LYNGE

Den 4 juli 1848 brændte Mads Gemyntes gård. Mads og hans familie var om formiddagen taget til marked i Slagelse, og tilbage på gården var kun tjenestepigen Birthe, tjenestedrengene Ole og Christian samt Bodil Mortensdatter.^{<3>}

I nabohuset (matr. nr. 34) boede Peder Nielsen. Han var også taget til marked i Slagelse med familien, men på grund af det ustadige vejr kom de først afsted ved 11-tiden. Den 14-årige tjenestepige Karen Marie blev hjemme, og det samme gjorde nogle af indsiderne i huset.

Branden opstod i Peder Nielsens hus, men hvordan var det ikke muligt at opklare. Den blev opdaget ved 4-tiden om eftermiddagen, da flammerne slog gennem stråtaget nær ved den østre skorsten. Efter branden blev det foreslået, at det kunne skyldes en gnist fra skorstenen, der - efter branden - var skrøbelig og havde flere gennemgående sprækker. Men brandfogeden erklærede, at der ikke havde været nogen mangler ved skorstenen ved sidste brandsyn, og skrædder Jensen, der boede i Peder Nielsens hus, forklarede, at ilden på skorstenen var slukket, længe før branden udbrød.

Ilden bredte sig hurtigt. Murermester Lorenzen arbejdede på Lyng kirke, og hans håndlanger gjorde ham opmærksom på, at det røg fra Peder Nielsens tag. Lorenzen bad håndlangeren klemte med klokken, mens han selv løb ned mod huset. Men inden han var nået ud af kirkegården, slog ilden gennem Peder Nielsens

Skitse over Lyngby o. 1850. Matr. nr. 34 er Laugehøjhus, Peder Nielsens hus, hvor branden opstod. Matr. nr. 6 a er Grønlandsgård, Mads Gemyntes gård.

tag, og før han nåede huset, var der ild i Mads Gemyntes gård, der kun lå 4 alen (ca. 2.5 m.) fra huset. Der var kraftig vestenvind.

Bodil hastede med at bringe sit barn i sikkerhed, men da hun derefter prøvede at redde noget indbo, blev hun omspændt af røg og nåede kun med nød og næppe ud af gården.

Peder Larsens gård var den næste, der var i farezonen, men da branden var opdaget, ilede landsbyens beboere til, og ved at besætte taget med folk og forsyne dem med vandspande, lykkedes det at redde gården. Sprøjterne nåede - som det så ofte skete den gang - først frem, da faren var forbi.

Det var da umuligt at redde de to brændende ejendomme, der brændte ned til grunden. Først ud på natten var ilden endelig slukket.

Brandforsikringen vurderede skaden som total, men noget af resterne udgjorde dog en værdi, som skulle fratrækkes. Bl.a. kunne resterne af tømmer bruges til brændsel.

Mads Gemynthe fik 1740 rdl i erstatning for Grønlandsgård, mens Peder Nielsen fik udbetalt 565 rdl for Laueghøjshus, og derefter kunne de gå i gang med genopbygningen.

Lars Gabrielsen nævnes ikke som tilstedeværende under branden, og han blev heller ikke afhørt som vidne, så han var formentlig heller ikke hjemme på branddagen. Og som nævnt var branden opstået i Peder Nielsens hus. Men alligevel prælede Lars senere med, at det var hans skyld, at Mads Gemynthe sad i en nybygget gård.

ÆGTESKAB

Mens Lars tjente i Lyngø lærte han Ane Marie Jensdatter at kende. Hun var datter af Jens Sørensen i Lyngø, født 30 oktober 1827. Efter sin konfirmation tjente hun et par år i Lyngø og kom derefter 1 november 1844 til skomagermester Grøtner i Brøndstræde i Sorø. Her var hun i to år, og tjente derefter bager Hoffmann i Baggaden i ½ år. Endelig tjente hun hos væver Anders Hansen i Korsledshuset, Kindertofte sogn, fra 1 maj 1847 til 16 januar 1848, hvor væveren ikke længere havde brug for hende. Hun flyttede derefter hjem til Lyngø og blev der de næste år.

Lars og Ane Marie blev kærester, og deres første barn Niels Peter blev født 14. februar 1849. Men ægteskab blev det ikke til straks, men først i juli 1850.

Ved juletid 1851 flyttede ægteparret til matr. nr 3 i Knudstrup, Alsted sogn.

5. Den medskyldige

Lars Gabrielsen var alene om mordet på Store Hans, men de var to om at fjerne liget og kaste det i Sorø Sø. De havde også i forvejen aftalt, at den af dem, der først havde lejlighed til det, skulle slå Store Hans ihjel.

Den medskyldiges navn var Jens Christensen. Han var søn af Christen Jensen, daglejer på Tersløsegården, og blev født den 20. marts 1830.

Da han var tre år gammel flyttede forældrene til Broby Overdrev, hvor Christen Jensen blev husfæster (matr. nr. 2e). Han gik i Hyldstrup skole, hvorfra han fik det skudsmål, at han havde gode kundskaber, og at hans forhold under skolegangen havde været rosværdigt. <1>

Efter konfirmationen i 1844 kom han ud at tjene. Først et år hos Søren Pedersen i Broby og derefter 2 måneder hos Claus Hansen i Borød. Han tjente så kort tid, fordi han kom til skade ved en kørsel for Claus Hansen, og han måtte vende hjem til Broby i utide. Han tjente derefter i Broby, indtil han fra maj til november 1852 tjente på Næsbyholm.

BRYLLUP MED PROBLEMER

Den 11. december 1852 blev Jens gift med den fem år ældre Maren Larsdatter og deres første barn, datteren Ane Kirstine, blev født 15. februar 1853. Parret havde således taget forskud på bryllupsnatten, hvilket i og for sig var heldigt, da den rigtige bryllupsnat ikke blev nogen fornøjelse.

Vielsen skulle finde sted klokken 10 om formiddagen, og dyrlæge Jensen fra Knudstrup kørte dem til kirken. De kørte ad vejen gennem Broby Overdrev og passerede Kirsten Christiansdatters bopæl (matr. nr. 31).

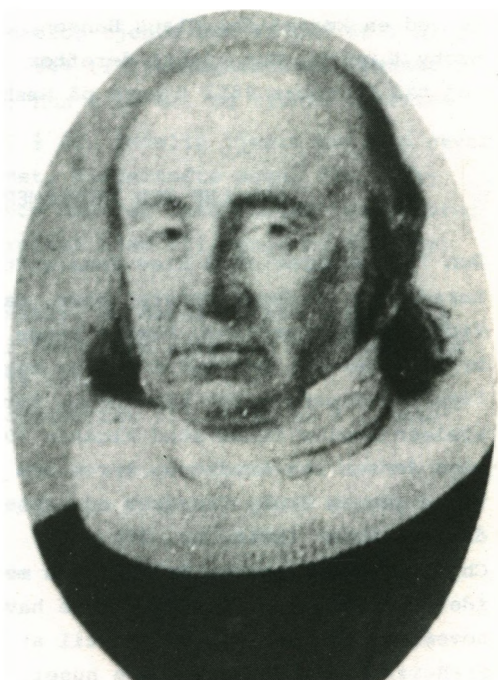
Christian, hendes nu 18-årige søn med Store Hans, boede hjemme, idet han på grund af sygdom ikke havde haft en plads siden 1. november. Han havde fået lov til at gå på jagt på lodden af Frederik Pedersen, der ejede huset, og han havde derfor lånt

et gevær af Jens Møllersvend. Krudt og hagl havde han selv købt. Han havde prøvet at skyde efter fugle, men uden at ramme nogen.

Da han fik at vide, at Jens Christiansen skulle giftes, besluttede han at affyre et skud til ære for brudeparret, når det passerede hans hjem, såvel på udturen som hjemturen.

Geværet var ladet, så han trak først haglene ud, inden han affyrede skuddet. Geværet pegede i retning af vognen, men da det ikke var ladet, mente Christian ikke, at det kunne gøre noget.

Brudeparret sad bagest på vognen, og da skuddet faldt, vendte Jens sig om og så Christian stå i en dør med geværet i hånden. Hestene var imidlertid blevet urolige ved knaldet, så de fortsatte uden at standse. Maren klagede ganske vist over smerter i ryggen, men Jens beroligede hende med, at det nok bare var forladningen - som regel en lap papir - der havde ramt hende, og de kørte mod kirken.

Provst Fenger, sognepræst i Lyngø og Vester Broby sogne 1833-54.

Han viede således både Lars Gabrielsen og Jens Christensen.

Foto i Skolehistorisk Samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Da de passerede Christians hjem på tilbagevejen, havde denne fået ladt bøssen igen - kun med krudt - og han affyrede påny et skud, men denne gang ikke i retning af brudeparret.

Maren klagede også på hjemvejen over smerter i ryggen, og da de var nået hjem, viste det sig, at der sivede blod gennem hendes tøj. Hun blev hjulpet af klæderne, og man så da at hun havde tre sår i ryggen, der tydeligt skyldtes hagl. Maren var så dårlig, at hun straks måtte gå i seng, og næste dag måtte Jens hente læge til hende.

Derefter lagde han sag an mod Christian. Ikke fordi han troede at det var sket med vilje, men derfor burde det alligevel ikke gå upåttalt hen.

Christian var meget ked af det, der var sket. Han indrømmede, at det var hans skyld. Der måtte have siddet nogle hagl tilbage, da han trak ladningen ud. Han tilbød at betale Jens Christensens udgifter under sygelejet.

Sagen hvilede til 3. marts, hvor Jens erklærede, at Maren nu var rask og ikke havde nogen men af sårene. Han tilbød derfor at lade sagen falde, hvis Christian inden 14 dage betalte ham 10 rdl som erstatning for udgifter til læge, apoteker m.v. Det indvilligede Christian i.

Men 6 april måtte Christian alligevel indrømme, at han kunne ikke betale så hurtigt. Han havde ikke haft arbejde hele vinteren på grund af sygdom, men nu havde han fået plads fra 1. maj. Han tilbød at betale 5 rdl til St. Hans og 5 rdl til 1. november, et tilbud som Jens modtog. Dermed sluttede sagen.

6. Mellemspil

Allerede inden Lars Gabrielsen flyttede til Alsted sogn, arbejdede han for teglbrænder Jens Larsen i Broby. Denne havde en strid med Jørgen Christensen om noget græsning, og 10 juni 1851 blev der ballade. Teglbrænderen havde - formentlig - sendt Lars ud for at fjerne Jørgens ko,^{<1>} og de to mænd kom op at slås. Derpå anlagde Jørgen sag mod Lars for reelle injurier. Lars benægtede, at han nogensinde havde slået Jørgen, men vidnerne, der. bl.a. var nogle af hans arbejdskammerater på teglværket, kunne fortælle noget andet.

Imidlertid var Jørgen kommet for skade at sige, at Jens Larsen var en tyveknægt, samt bruge andre mindre flatterende ord om ham. Teglbrænderen anlagde derfor på sin side sag mod Jørgen, og de to sager endte med et forlig, hvorefter Jørgen tilbagekaldte sine udtalelser og Jens Larsen til gengæld lovede at lade Jørgen beholde græsningen. Som følge af denne aftale, frafaldt Jørgen sin sag mod Lars.

BRÆNDETYVERI I OVERDREVET

Ane Christensdatter boede stadig til leje hos Store Hans, og det samme gjorde plejebarnet Hans Andreasen. I 1850 kom der et nyt plejebarn, idet Anes datter Kirstine Christoffersdatter fik en søn uden for ægteskab. Drengen, der blev født i april 1850, fik navnet Niels Pedersen, og kom i pleje hos sin mor-mor.

Karen Jensdatter, Store Hans' mor, døde i januar 1851, 83 år gammel. Herefter har Ane stået for husholdningen.

Anes søn Carl blev gift med Dorthea Jensdatter d. 27. november 1852, og deres første barn blev født i april året efter. Carl havde tjent på forskellige gårde i sognet, men flyttede nu med sin hustru hjem til sin mor, hvor han boede indtil foråret 1853 hvor han - rimeligvis 1. maj - flyttede til Broby Græslodder med familien.

Hans Jensen havde på en auktion d. 23. februar 1853 købt noget

Bog No. 6 / Nummer 2
 Kvittering Nr. 154
 Lyndt Hans Jensen Brændt
 er bleven tilføjet ved Auktion den 23 Februar 1853
 fra *Lars Larsen* Sten, til Delat

Udf. Nr.	Water. Nr.	De føbte Effektor.	18	19	20
15	18	<i>Lars Larsen</i>			
			Tilfammen	1	1
			Salair	1	1
			Jalt	1	1

som er betalt d. 18
 Hans Christoffersen Bortfaas. *Heuckes*

Kvittering for Hans
 Jensens køb af bøge-
 top ved auktionen
 d. 23. februar 1853.
 RA

bøgetop for et bud på 1 rdl 4 mk 14 sk. Han betalte beløbet nogle dage senere på skovvæsenets kontor, og en 2 - 3 uger efter auktionen hentede han to små læs af brændet. Resten lod han foreløbig ligge.

Carl Christoffersen havde imidlertid også brug for brænde. Ikke så meget til den daglige madlavning, for hans kone sankede brænde i skoven, men når der skulle bages, gik der meget brænde til. Så fredag d. 15 juli gik Carl ned til teglbrænder Jens Larsen og lånte en hest og vogn, så han kunne køre noget brænde hjem fra skoven. Lars Gabrielsen fulgte med og hjalp ham at læsse det på vognen.

Da Hans om mandagen kom på arbejde på jernbanen, <2> fik han at vide af en af de andre arbejdere, at Carl havde hentet noget af hans brænde. Hans ville ikke tro det, men gik dog senere ud i skoven for at se efter. Og ganske rigtigt, det meste af brændet var væk. Der lå kun et lille læs kviste tilbage på stedet. Det syntes Hans var for groft, og det kom til en retssag.

Under retssagen forklarede Carl først, at han og Hans havde købt brændet i fællesskab. Han havde fået en af skovarbejderne til at udpege et godt auktionsnummer, og dagen efter auktionen havde han givet Hans to rigsdaler til at betale brændet med, da denne ikke havde penge selv. Da Hans havde kørt to læs hjem, regnede han med, at resten var hans.

Store Hans benægtede denne forklaring, og skovarbejderen sagde, at han ikke havde talt med Carl. Derfor ændrede Carl forklaring og sagde, at der ikke var nogen aftale. Men han savnede brænde og da han havde boet hos Hans, regnede han med at han godt kunne tage et læs af hans brænde uden tilladelse, hvis han bare sagde det til ham senere. Derfor havde han hentet brændet, men havde ikke truffet Hans inden sagen begyndte, og derfor ikke kunnet fortælle ham det.

Hans fik sit brænde tilbage og dermed var han tilfreds. Men Carl blev tiltalt efter Forordningen 11. april 1840 § 30 om mildere form for tyveri. <3>

Nu ændrede Carl forklaring igen. Han var blevet arresteret efter det første retsmøde, og påstod nu, at han havde tilstået for at komme på fri fod så hurtigt som muligt, og fordi han ikke mente, at han kunne bevise aftalen mellem ham selv og Store Hans.

Men nu mente han at have vidner, som Hans selv skulle have fortalt, at der havde været en aftale mellem ham og Carl. Lars Gabrielsen forklarede, at forrige torsdag eftermiddag havde han, Hans Madsen og Peder Jørgensen mødt Hans Jensen i nærheden af dennes bopæl. De var kommet til at snakke om det brænde, som Carl sad arresteret for at have taget, og Hans havde sagt, at det var forkert, at Carl var blevet anholdt, da han virkelig havde givet ham 2 rdl til at betale brændet med.

De to andre mænd fortalte stort set det samme, men Hans benægtede, at samtalen havde fundet sted. Han førte senere et vidne, der forklarede at den torsdag havde han arbejdet sammen med Hans Madsen i Sønderskoven lige til solnedgang, hvor de begge gik hjem.

Om så Hans Madsen løj, som Store Hans mente, er ikke givet. For tidsangivelserne er upræcise. Samtalen havde fundet sted om eftermiddagen eller henimod aften, og Hans Madsen skulle forbi Store Hans' hus på hjemvejen.

Der blev afhørt flere vidner før der d. 13. oktober blev afsagt dom i sagen, der var startet d. 22. juli 1853.

I præmisserne - begrundelsen for dommen - hedder det bl.a. at da Hans Jensen har benægtet rigtigheden af vidneudsagnene og da vidneudsagnene ikke alle bestemt går ud på, at Hans Jensen skulle have ment det brænde, der er tale om under sagen, så skønnede dommeren, at Carls tilståelse ikke kunne anses for at være svækket, hverken ved dens tilbagekaldelse eller ved vidnernes forklaring.

Dommen kom derefter til at lyde på 10 rdl i bøde samt betaling af sagsomkostninger.

Carl appellerede imidlertid til Landsretten, der mente, at selv om Hans Jensen måske havde betalt brændet med penge, han havde fået af Carl, betød det ikke, at brændet dermed kom til at tilhøre ham. Imidlertid henholdt dommerne sig til den før-omtalte forordnings § 30 og frifandt Carl, da Hans Jensen jo ikke havde ønsket at gøre mere ved sagen, da han havde fået sit brænde tilbage.

GAMMEL GÆLD RUSTER IKKE

Den langvarige sag om brændetyveriet var ikke den eneste rets-sag det efterår, hvor personer fra Broby Overdrev var indblandet.

Købmand Høyer i Sorø havde en gammel regning på 2 rdl 4 mk 6 sk, som han gerne ville have inddrevet, og da det ikke kunne ske med det gode, gik han rettens vej.

Gælden var fremkommet ved at Ane Marie Jensdatter d. 14. no-

Kirsten indrømmede, at hun skyldte købmanden penge, men det drejede sig kun om 1 rdl 3 mk 6 sk, så ved næste retsmøde blev regnskabet fremlagt.

Det begynder 1. oktober 1842, hvor Kirsten bl.a. havde købt 1½ pund tvist a 3 mk, 3 pund uld a 2 mk og 1 par karter for 40 sk. Regningen er undertiden specificeret, som 15. marts 1843, hvor Kirsten købte 1/4 pund kaffe for 6 sk, 1/8 pund kandis for 3 sk og 1/4 pund sukker for 3 sk. På andre tidspunkter - f.eks. 1. februar 1843 og 28 april 1844 - står der blot "varer" og et beløb.

Ifølge regnskabet strakte indkøbene sig fra 1842 til 1848 og igen fra 1853, og det sidste afdrag på gælden var faldet 1. april 1844.

Imidlertid gik Høyer med til at sætte sit krav ned til 1 rdl 4 mk 4 sk samt sagsomkostninger på 2 rdl, som Kirsten lovede at betale i to rater, St. Hans 1854 og Mikkelsdag 1854. Dermed sluttede den sag, men man kan vel sige, at købmanden har givet lang kredit.

I marts 1854 blev Lars Gabrielsen igen i retten i anledning af gæld. Anledningen var, at smed Ole Jensen, der havde boet til leje hos Lars indtil begyndelsen af denne måned, krævede ham for 18 rdl 1 mk. Ole hævdede at han året før havde lånt Lars 20 rdl til at bygge for og lavet smedearbejde for 2 rdl 1 mk. Fra denne gæld var fratrukket 4 rdl for husleje fra 1. november til fraflytningdagen.

Lars benægtede at han overhovedet skyldte Ole penge, men to vidner havde hørt en samtale mellem ham og Ole som gav det indtryk, at han skyldte Ole penge. Men da der ikke var noget rigtigt bevis, kom dommen d. 6. april 1854 til at lyde på, at Lars skulle aflægge ed på, at han aldrig havde modtaget noget lån af Ole. Kunne han ikke aflægge eden, måtte han betale de 16 rdl samt sagsomkostninger. Smedearbejdet havde Lars indrømmet, men hævdet, han havde betalt. Men da han ikke havde kunnet fremlægge kvittering, eller på anden måde bare sandsynliggøre, at han havde betalt, lød dommen på at de 2 rdl 1 mk skulle han under alle omstændigheder betale.

Lars var klar til at aflægge ed d. 18. januar 1855, men Ole protesterede, da han ville appellere dommen, og eden blev derfor udsat til 12. april, hvor Lars aflagde den forlangte ed.

BRÆNDESANKNING OG RETSSAG

Brænde til madlavning blev - som tidligere nævnt - som regel skaffet ved at sanke det i skoven. Men det var underkastet nogle regler. I Sorø skovdistrikt måtte det kun ske bestemte dage.

Tirsdag d. 25 april 1854 gik Ane Marie Jensdatter ud i skoven for at samle brænde, selv om det skete på en dag hvor det ikke var tilladt. Man har vel næppe taget det så nøje, men Ane Marie var så uheldig at møde skovfoged Peder Ertmansen, der ikke ville lade noget sådant passere.

Han befalede hende at forlade skoven, og da hun nægtede, tog han det reb, hun havde med til at slå om brændet, fra hende og slog hende med sin stok.

Ane Marie fortalte det til sin mand, og Lars Gabrielsen anlagde sag mod skovfogeden.

Lægeattest dateret 5. maj 1854, fremlagt i sagen mellem Lars Gabrielsen og Peder Ertmansen. RA

På det første retsmøde d. 3. maj benægtede Ertmansen at have slået Ane Marie, men på det næste, d. 11. maj, mødte Lars op med lægeattest og fire vidner.

Carl Christoffersen forklarede, at han og Jens Christensen den tirsdag var gået fra Sorø gennem Sønderskoven til Broby Overdrev.

Da de kom noget ind i skoven, hørte de et skrig og så i nogen afstand at Peder Ertmansen gav Ane Marie Jensdatter to slag over ryggen med en stok. Han kunne ikke sige noget om anledningen eller om fortsættelsen, da de to mænd gik videre mod Overdrevet. Jens Christensen bekræftede forklaringen.

Kirsten Christiansdatter forklarede, at hun og Ane Kirstine Christensdatter den tirsdag var inde i skoven for at plukke bukkar, men da de havde været noget inde i skoven, så de Ertmansen, som truede med at ville slå dem, så de løb ud af skoven.

Da de var kommet ud, hørte de nogen skrige inde i skoven, og de krøb op på gærdet og så skovfogeden give Ane Marie Jensdatter to slag over ryggen.

Denne forklaring blev bekræftet af Ane Kirstine Christensdatter, der var gift med husmand Jens Rasmussen.

De fire vidner aflagde ed på deres forklaring, selv om Carl og Jens burde have ladet være.

Lægeattesten fortalte ikke noget afgørende. Lægen forklarede at Ane Marie, der var gravid i 3. måned, led af lette febertilfælde og spænding i hjertekulen, som rimeligvis var resultat af et slag over lænderne, som hun skulle have fået d. 26. april. Men ingen oplysning om slaget eller læsioner, hvad man for så vidt heller ikke kan forvente, da lægeattesten er fra 5. maj. <4>

Sagen fortsatte, og de to parter skiftedes til at begære den udsat. Den 7. juni kom Lars Gabrielsen med en ny lægeattest, selv om den egentlig ikke gavnede hans sag særligt.

Lægen talte om nervøse tilfælde, hjertekrampe, opkastning, mæthed og urolig søvn, som enten kunne være en følge af slaget, eller skyldes graviditeten. Han kunne ikke afgøre hvilket.

Sagen blev udsat til 21. juni, hvor parterne indgik forlig, således at Peder Ertmansen betalte 30 rdl til Lars Gabrielsen, og dermed blev sagen hævet.

Lars Gabrielsens egenhændige underskrift. Forliget med Peder Ertmansen. Sammenlign med hans underskrift s. 27. LAS

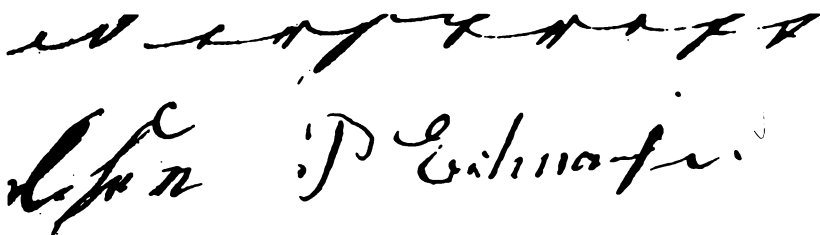
HÆVNEN ER SØD

I december samme år var rollerne byttet om. Da var det Lars, der var i knibe.

Da sagen sluttede med et forlig, blev der ikke ført mange vidner, og begivenhedsforløbet er derfor usikkert på nogle punkter. Lars Gabrielsen havde på en skovauktion i efteråret 1854 købt 2 numre, et med kampbrænde og et med rafter. Han kørte ind i Sønderskoven nogen tid efter for at hente det. Undervejs mødte han Anders Nielsen fra Knudstrup, der også skulle hente brænde og da Lars' nummer lå lige efter Anders' viste denne ham, hvor langt hans eget nummer gik, og hvor Lars' formentlig var. Lars kørte derefter til skovbetjenten Rasmus Ledvogter for at aflevere auktionssedlen, hvorefter han kørte brændet hjem. Derefter kørte han sammen med Christian Rasmussen fra Knudstrup ud for at hente rafter, og de kørte først et læs hjem. Da de havde fået det andet læs læsset, kom Peder Ertmansen og forklarede, at de havde taget en forkert bunke. Lars og Christian læsede straks rafterne af igen og hentede det første læs rafter, som de lagde tilbage på plads.

Lars påstod bagefter, at han havde spurgt Ertmansen og fået påvist den bunke, som han tog af, hvorefter skovfogeden senere havde sagt, at han var kommet til at vise ham et galt nummer.

Ertmansen erklærede imidlertid, at han ikke havde påvist noget brænde, og Christian støttede ham ved at forklare, at da de kørte ind i skoven efter den første bunke rafter, var de kørt lige til stedet uden at henvende sig til nogen skovbetjent.

The image shows a handwritten signature in cursive script. The signature is written in dark ink on a light background. It consists of two lines of text. The first line is a long, flowing signature that appears to be 'Peder Ertmann'. The second line is a shorter signature, possibly 'Lars', written below the first one.

Peder Ertmannsens egenhændige underskrift . Forliget med Lars Gabrielsen.
LAS.

Skovrider Sarauw forklarede, at Lars var kommet til ham af sig selv og havde forklaret, at han af dumhed havde taget noget forkert brænde i skoven, og at det var en anden person, der havde påvist ham den forkerte bunke. Lars havde altså ikke gjort det for at stjæle, men af dumhed. Hertil havde Sarauw svaret, at han ikke ville gøre noget, før han fik skovfogedens rapport. Forstinspektøren havde senere bestemt, at hvis han ville betale en bøde på 5 rdl, ville skovvæsenet ikke foretage sig mere.

Sarauw havde tilkaldt Lars, men denne havde aldeles nægtet at betale noget som helst, og Sarauw havde derfor ladet sagen gå til retten.

Lars indrømmede, at han havde nægtet at betale bøden, men han nægtede derimod, at samtalen var forløbet, således som skovrider Sarauw havde forklaret.

Sagen endte med et forlig, hvorefter Lars skulle betale 5 rdl i bøde samt sagsomkostninger 3 rdl 3 mk 10 sk, så han vandt ikke noget ved at nægte at betale i første omgang.

Det vigtige spørgsmål var, om Lars havde fået brændet påvist, eller om han selv havde taget det. I første tilfælde ville der ikke ske ham noget, men det ville der til gengæld i andet tilfælde. Påstand stod mod påstand, og vidneudsagnet fra Christian Rasmussen støtter skovfoged Ertmansens påstand. Eftersom Lars gik ind på forliget, må han have indset, at han i hvert fald ikke kunne bevise sin påstand, enten den var rigtig eller forkert.

Men Ertmansen har formentlig nydt de ombyttede roller.

HANS JENSEN SÆLGER SIT HUS

Den 3. marts 1852 blev der vedtaget en lov om salg af fæstegodset til selvejendom på Universitetets og Sorø Akademis gods. På Sorø Akademi blev størstedelen af fæstegodset solgt inden 1856.

Hans Jensen overtog sit fæstehus ved et skøde, der blev udstedt 9. januar 1856 og tinglæst 31. januar.

Men allerede 30. november 1855 havde han udstedt et skøde til smedevend Niels Nielsen, der overtog husmandsstedet for det, som Hans skulle betale Akademiet. Skødet blev imidlertid først tinglæst d. 28. februar 1856, efter at Sorø Akademis skøde til Hans Jensen var tinglæst.

Samtidig solgte Hans et hjørne af grunden fra til Peder Nielsen. Det var på 3/4 album og kostede 50 rdl kontant, så lidt overskud fik Hans da af sin selvejendom. Det lille stykke fik matr. nr. 25 b, og skødet blev tinglæst samtidig med skødet for 25 a.

Op så sikrede Hans sig en god aftægt.

kampestensgulv i køkken og med bræddeloft over det hele. Loftsrummet over aftægtsboligen skulle tilhøre ham, ligesom han også skulle beholde haven. Det hele skulle vedligeholdes af stedets ejer. Aftægtsmanden var berettiget til at have et fruetime til sin pleje, men ingen logerende.

Desuden skulle Hans Jensen årligt have to tønder rug og to tønder byg, seks skæpper malt, tre lispund smør og et lispund ost, hvoraf halvdelen skulle leveres 1. maj og den anden halvdel 1. november. Desuden 6 lispund flæsk og 2 favne bølgebrænde leveret til Mortensdag og fem læs tørv leveret senest 11 juli. Desuden to nye skjorter, en hørlærreds og en blårlærreds, som begge skulle leveres til 1. maj. Endelig skulle Hans Jensen have fordring og græsning ved stedet for et får og dets lam. Leveringen af madvarer skulle dog bortfalde, så længe Hans Jensen ville spise hos ejeren.

aftægtens årlige værdi blev beregnet til 70 rdl, eller 350 rdl for en femårsperiode.^{<5>} Aftalen blev indgået d. 30. november og tinglyst d. 10. april 1856.

En sammenligning med aftægter fra tilsvarende husmandssteder viser, at Hans havde sikret sig aftægt som til et ægtepar.^{<6>} Sammen med bestemmelse om at han måtte have en kvinde til at passe sig, tyder det på, at han havde regnet med at Ane Christensdatter skulle bo hos ham. Men hun døde d. 12. januar 1856.

Jo, Hans havde sikret sin alderdom, men måske lidt for godt. For der blev vrøvl med at få det, han havde krav på.

7. Brand i Knudstrup

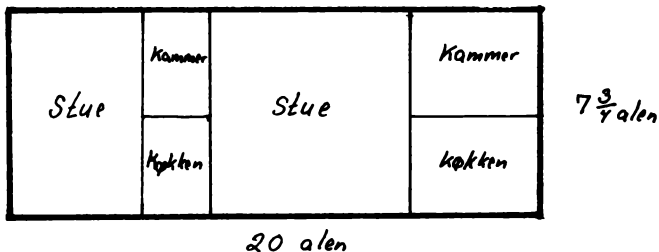
Da Lars var flyttet til Alsted sogn, havde han købt et stykke jord af Anders Nielsen. Lodden var ubebygget, så han måtte selv lade et hus opføre. Det var på 8 fag og indrettet til to lejligheder. Den ene bestod af 2 fag til køkken og kammer og 3 fag til stue, den anden af 1 fag til køkken og kammer og 2 fag til stue. Lars boede i det ene med kone og nu 3 børn, mens Jens Nielsen, også med kone og 3 børn, boede i den anden. Huset var forsikret for 320 rdl.

Om aftenen d. 6. februar 1856 brændte huset. Børnene var lagt i seng, og det gjaldt først om at få dem ud. Det lykkedes at redde en smule tøj, men de få møbler, Lars fik ud, var stærkt beskadigede.

Jens Nielsen fik reddet noget mere af sine møbler, med de var også beskadigede af ilden.

Naboer fra Knudstrup og Broby Overdrev ilede til, men bortset fra, at de var med til at redde noget af indboet, var der ikke noget at gøre. Ilden havde allerede for godt fat, og huset brændte ned til grunden.

Brandårsagen kunne ikke oplyses og blev ikke engang antydet. Det var utænkeligt, at Lars selv skulle have sat ild til, for flere af naboerne kunne bevidne, at huset var bygget godt og udmærket vedligeholdt, således at Lars ikke ville kunne opføre et tilsvarende hus for forsikringssummen. Indboet var også

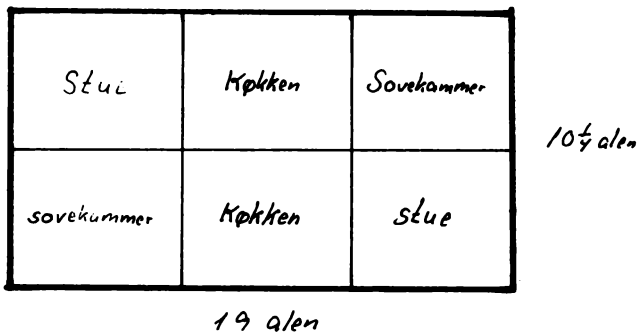
Grundplan over Lars Gabrielsens første hus i Knudstrup.

forsikret, men ikke overforsikret, og tilmed havde Lars i den senere tid købt flere ting, bl.a. kar og baljer, som ikke var dækket af forsikringssummen.

Jens Nielsen kunne man heller ikke have mistanke til, for hans indbo var slet ikke forsikret. Så selv om noget af det blev reddet, led han også tab.

Huset var forsikret for 320 rdl, men da noget af tømmeret kunne bruges til brændsel, og nogle døre, vinduer og mursten kunne genbruges, selv om de var beskadigede, blev der kun udbetalt 306 rdl.

Det nye hus var kun på 6 fag, men var bredere end det gamle, således at huset trods alt var større. Det var indrettet med 2 fag til stue i hver ende og i midten 2 fag til to køkkener. Men Lars kom ikke til at bo i huset.

Grundplan over Lars Gabrielsens hus i Knudstrup, opført efter branden 1856.

FLYTNING TIL OVERDREVE

En fjorten dages tid efter branden havde Lars Gabrielsen afsluttet købet af Jens Rasmussens hus, matr. nr. 26 i Broby Overdrev, for 60 rdl kontant - i tre rater - og overtagelse af en panteobligation på 378 rdl.

TYVERI OG STRIDIGHEDER

Lars havde nu fået et hus, men de fleste af hans møbler var brændt, så da der d. 31. marts var auktion over indbo i Sorø Ridebanehus, gik han sammen med naboen Ole Andersen (matr. nr. 26 b) til byen for at se, om han kunne finde nogle møbler til en billig pris.

Da de kom til byen, gik de dog først ind til spækhøker Nivå og købte hver et surbrød og en flaske øl, som de fik lov til at fortære i et kammer, hvor en tømmervend Arenth logerede. Ole fik øje på en stok, der stod i hjørnet, og tog den med sig.

På auktionen købte Lars en sofa, som han og Jacob Bech, en indsidder fra Broby, bar hjem, mens Ole gik bagefter. Da de nåede Oles hus, trak han stokken frem fra sit skjulested bag sofapuderne og tog den med sig.

Lars foretog sig dog ikke noget i anledning af stokken, men senere lavede han i anden anledning lidt privat efterforskning.

Husmand Peder Pedersen havde året før arbejdet i Broby Vesterskov, og plejede, når han gik hjem, at gemme sit værktøj under noget tømmer. Men en morgen, da han kom ud i skoven, savnede han sin naver (borsving), der var mærket med bogstaverne PP. Han havde - eller fik efterhånden - mistanke til Ole Andersen, men gjorde ikke noget ved det, udover at han nævnte sin mistanke for Lars Gabrielsen.

En dag i juli var Lars i Ole Andersens hus, og han benyttede lejligheden til at se sig godt om. Han fandt da også naveren, som lå i en høkurv i et kammer.

Lars foretog sig imidlertid heller ikke noget, men kort tid efter snakkede han med husmand Niels Nielsen, som også havde set naveren hos Ole, og de blev enige om, at Niels skulle fortælle det til Peder Pedersen. Det gjorde han tirsdag d. 5. august.

Næste morgen gik Peder op til Ole Andersen, men den eneste, der var hjemme, var en 13-årig dreng. Peder gik ind i huset og fandt naveren i høkurven og tog den med. Om aftenen gik han igen op til Ole, der fortalte at han havde købt naveren

af en mand han kendte, men ikke oplyste navnet på. Lars havde hørt denne samtale, da han havde stået i den ende af lodden, der stødte op til Oles hus.

Peder Pedersen anmeldte nu tyveriet, men i retten påstod Ole, at han aldrig havde haft naveren i huset. Den stjalne stok blev også inddraget i sagen, men selv om Arenth genkendte den, hævdede Ole, at han ikke havde stjålet den.

Der blev ført flere vidner, der alle aflagde ed, og selv om Ole protesterede mod at Lars Gabrielsen fik lov til at aflægge ed, da de var uvenner, beedigede han dog også sin forklaring.

Ole havde tidligere været straffet for tyveri, men denne gang slap han, fordi der ikke var tilstrækkelig bevis til at dømme ham trods hans benægtelse.

Sagen blev appelleret til landsretten, der også frifandt ham. Men i et ekstra forhør, der skulle opklare nogle punkter i sagen, forklarede Ole Andersen også, hvordan det forholdt sig med uvenskabet mellem ham og Lars Gabrielsen.

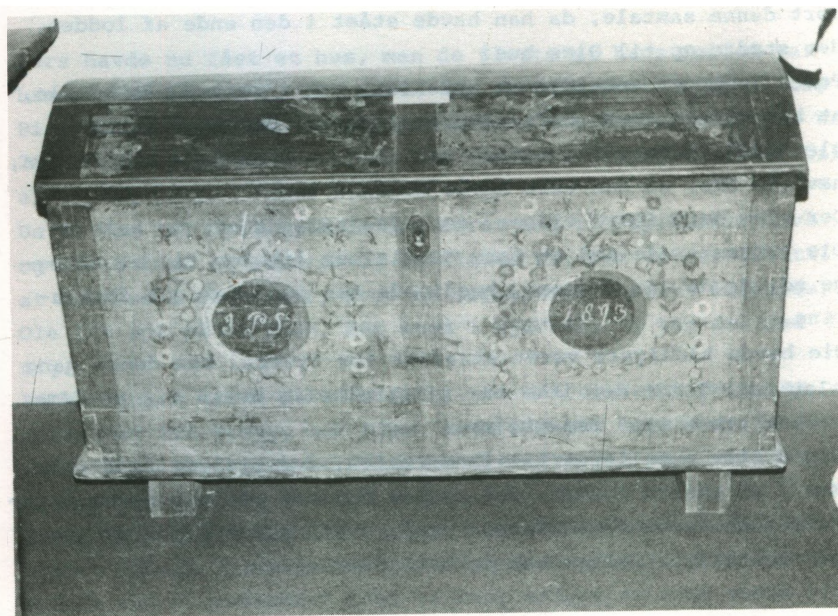
Ole havde købt et stykke jord af Jens Rasmussen, matr. 26 b, men Lars mente, at jorden egentlig tilhørte ham, der siden havde købt Jens Rasmussens ejendom. Begge parterne var enige om, at det nok ville ende med en retssag, men inden da var det kommet til håndgribeligheder, idet de engang om sommeren havde fulgtes i selskab med flere fra Sorø til Broby Overdrev. Undervejs var Ole begyndt at genere Lars og skubbe til ham, til Lars blev vred og gav ham en lussing, så han røg i grøften.

SEPARATION

Forholdet mellem Jens Rasmussen og hans kone Ane Kirstine Christensdatter var ikke godt og det endte med at ægtefællerne gik fra hinanden.

I sådanne tilfælde skulle præsten først forsøge at mægle, hvilket han gjorde, men uden held. Dernæst prøvede myndighederne, og parterne blev indkaldt for forligelseskommisionen d. 10. oktober, men heller ikke her lykkedes det at mægle.

Kisten var et almindeligt stykke inventar. Denne, der er fra 1823, har tilhørt en insidder i Haldagerlille sogn. Sorø Amts Museum.

Ægtefællerne havde dagen før selv aftalt separationsvilkårene, hvoraf kun en del er gengivet i forligelseskommissionens protokol.

Ane Kirstine påtog sig at forsørge deres tre ukonfirmerede børn. Hun skulle indtil 1. maj selv sørge for bolig, men fik så til gengæld hele aftægten fra Lars Gabrielsen. Den 1. maj 1857 skulle Jens Rasmussen fraflytte lejligheden på Knudstrup mark, hvorefter Ane Kirstine skulle flytte ind.

Men sådan kom det ikke til at gå. Jens havde nemlig - bag Ane Kirstines ryg - dagen før indgået endnu en aftale. Han var blevet enig med Lars Gabrielsen om, at ægteparret skulle flytte ind i Lars' hus på Knudstrup mark, hvor de havde rådighed over haven og jorden. Lars skulle betale alle skatterne, men til gengæld bortfaldt den aftalte aftægt.

De ordnede det så på den måde, at Jens blev boende i den ene

lejlighed i huset, mens Ane Kirstine afstod sin ret til den anden lejlighed til Lars Gabrielsen for 60 rdl.

Men myndighederne følte, at det var en lidt betænkelig sag at lade en kvinde tage sig af tre børn.

Så den 3. november 1857 blev Ane Kirstine tilsagt at møde i retten i Sorø, hvor hun forklarede at hun havde tre ukonfirmerede børn. Den ældste, sønnen Hans Jensen, var ganske vist 15 år, men ikke konfirmeret, da han var meget tungnem. Men han var nu ude at tjene, og hun regnede med at han kunne blive konfirmeret til foråret. Sønnen Frederik var 9 år og gik i skole hveranden dag. Datteren Ane Sophie var 6 år og var hjemme hele dagen.

Ane Kirstine nægtede at hun levede af at lade børnene tigge, men sagde, at Frederik i lighed med andre fattige børn i sognet fik mad enkelte steder om lørdagen. Hun ønskede absolut ikke at overlade sine børn til fattigvæsenet, hun kunne godt klare sig uden.

HUSSALG OG STRID OM JORD

Lars havde måttet genopføre sit hus i Knudstrup, selv om forsikringssummen var for lille. Desuden havde han købt et hus i Broby Overdrev og endelig havde han nu købt brugsretten til den ene lejlighed i Knudstrup for 60 rdl. Hvordan kunne en daglejer have råd til det?

Det havde han egentlig heller ikke. Han havde lånt penge, mange penge, af teglbrænder Jens Larsen, og de skulle jo betales. Det ordnedes ved at Lars d. 27. november 1856 solgte sit hus i Knudstrup til teglbrænderen for 440 rdl. Gælden, der var på 230 rdl, blev kvitteret og Lars fik de sidste 210 rdl i løbet af to måneder. Jens Rasmussens ret til at bo i husets ene halvdel blev der ikke rørt ved, men han fik kun lov til at bruge halvdelen af haven.

Samme dag mødte Jens Nielsen i retten for at tvinge Jens Rasmussen til at give ham skøde på matr. 26 c. De havde aftalt at mødes i Sorø d. 7. november for at ordne sagen, men Jens Rasmussen var ikke mødt, og Jens Nielsen mente, at han ikke var villig til at udstede skødet.

Sagen gik først til forligelseskommissionen, der henviste den til retten, men ved det første retsmøde d. 27. november mødte Jens Rasmussen ikke. Han var heller ikke til stede ved det næste retsmøde.

Dommen blev afsagt d. 15. januar, hvor klagen blev afvist, fordi Jens Rasmussen ikke havde været lovligt varslet til at give møde for forligelseskommissionen.

Retssagen har formentlig alligevel haft en gavnlig virkning, for 5. februar fik Jens Nielsen sit skøde, der blev tinglæst 12. februar 1857.

Det var også nødvendigt for Jens Nielsen, for han havde samtidig en anden sag løbende, hvor Lars Gabrielsen ville tvinge ham til at rive sit hus ned og aflevere jorden til ham. Lars tog det første skridt d. 30 november, men dommen faldt først d. 12. februar, samme dag, som Jens Nielsens skøde blev tinglæst. Den kom til at lyde på, at Jens Nielsen blev frifundet for Lars Gabrielsens tiltale.

8. Flammer igen

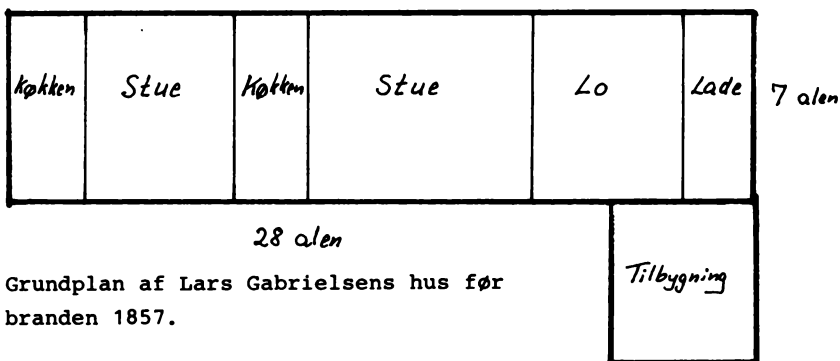
Den 11. juli 1857 brændte Lars Gabrielsens hus. Lars havde hele dagen arbejdet hos gårdmand Rasmus Andersen i Knudstrup og kom hjem ved solnedgang. Børnene var lagt i seng, og efter at Lars havde fået noget at spise, lagde han og Ane Marie sig også til at sove.

Nogle timer senere vækkede Ane Marie sin mand og råbte, at huset brændte. Begge sprang ud af sengen. Ane Marie tog det mindste barn, den 1-årige Jens, mens Lars sørgede for at de tre andre børn kom ud.

Ilden havde fat i hele taget, men Lars løb igen ind i stuen og fik først reddet deres tøj ud, og derefter en dragkiste og noget sengetøj, som han stak ud gennem et vindue til Store Hans, der imidlertid var kommet til. Hans flyttede de reddede sager i sikkerhed, mens Lars greb en skuffe med skattebogen og nogle andre papirer og selv løb ud. Det var i sidste øjeblik, for ilden havde nu grebet om sig, så han nær var blevet indebrændt. Først derefter gav Lars sig tid til af komme i klæderne.

Naboerne kom ilende til, men der var ikke noget at stille op. Huset brændte ned til grunden.

Ved brandforhøret mente Lars, at ilden måtte være påsat, fordi han ikke kunne se nogen anden brandårsag. Men han havde ikke mistanke til nogen.

Det havde derimod naboen Jens Nielsen. Han mistænkte Lars for at have gjort det selv.

På brandnatten havde han, da han opdagede branden, bedt en af naboerne hjælpe sig med at forhindre branden i at brede sig til hans hus, fordi vinden bar i den retning. Men vinden vendte, og der skete ikke noget med hans hus.

Jens var overbevist om, at Lars selv havde sat en tændstik til, dels for at få et nyt hus, dels fordi han hadede Jens Nielsen og regnede med, at hans hus ville brænde ved samme lejlighed.

Det var igen handelen med Jens Rasmussen og Lars' krav på jorden, der spøjte. Men Jens kunne ikke fremføre noget som helst, der blot svagt antydede, at Lars var brandstifter, og de andre vidner kunne ikke se nogen grund til at mistænke ham. Han havde hverken i ord eller gerning givet anledning til noget sådant.

Lars fik udbetalt forsikringssummen for såvel hus som indbo, 245 rdl for huset og 300 rdl for indboet, men hvor skulle familien bo, til det nye hus blev bygget?

Her viste Store Hans sig som den frelsende engel. Han arbejdede hos ledvogter Rasmus Jensen (matr. nr. 10 b i Lyngø) og boede hos ham imens. Hans aftægtslejlighed stod derfor tom, og den tilbød han Lars, at han kunne flytte ind i, indtil han havde fået det nye hus bygget. Lars tog med tak imod dette tilbud.

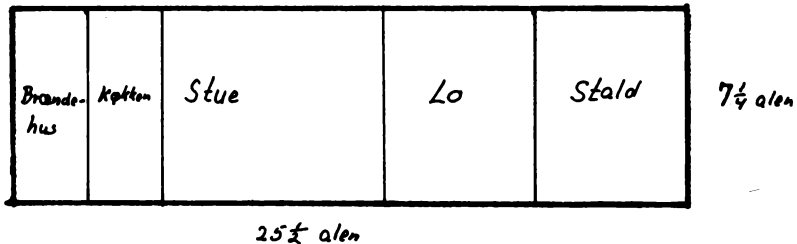
Det nye hus blev ikke bygget, hvor det gamle havde stået, men blev flyttet 68 alen mod øst. Det var lidt kortere end det gamle, men til gengæld bredere, således at huset blev en hel del større. Der blev ikke længere nogen aftægtsbolig i huset, der blev indrettet fra vestre ende med 2 fag til stue og sove-kammer, 2 fag til køkken, kammer og forstue og 4 fag til lo, lade og stald. Huset stod færdigt, således at Lars kunne flytte ind i begyndelsen af december.

NY BRAND I OVERDRETVET

Da Lars flyttede ind i Store Hans' aftægtsbolig, var det ikke

længere Niels Nielsen, der ejede huset. Han havde nemlig allerede i juli 1856 solgt det videre til Jens Christiansen Torp for 750 rdl. Aftægten til Hans Jensen havde den nye ejer selvfølgelig overtaget, men det kneb med at betale den, og Hans havde indklaget ham for forligelseskommissionen, hvor de skulle mødes fredag d. 18. december, men natten forinden brændte Jens Christiansens hus.

Jens vågnede om morgenen mellem kl. 4 og 5, og da han trængte til at komme op i et naturligt ærinde, stod han op af sengen for at gå udenfor. Han kom imidlertid ikke længere end til køkkenet, hvor han gennem en åbning i loftslemmen så, at der var lyst på loftet.

Grundplan af Hans Jensens hus, senere Jens Christiansens, som det så ud i 1843. Det var før, aftægtsboligen var indrettet.

Det gik hurtigt op for Jens, at der var ild i huset, og han skyndte sig ind og vækkede sin kone og børn. Konen tog det yngste barn på 2 år, mens Jens fik de andre ud.

Da de kom ud, stod taget i lys lue, men Jens skyndte sig igen ind og fik bragt deres tøj og nogle sengeklæder ud. Først da gav han sig tid til at klæde sig på.

Naboen Niels Rasmussen (mart. nr. 24) blev vækket af sin kone, der havde set brandskæret, og han løb ud for at se, hvor det brændte. Han så straks at det var Jens Christensens hus, men bemærkede også, at Jens og hans familie var kommet ud. Han gik derfor ind og klædte sig på, men inden han blev færdig, kom Jens' kone og bankede på vinduet, og han fulgtes med hende til brandstedet.

Husmand Frederik Pedersen (matr. nr. 31) og en del andre kom straks efter til stede, og det lykkedes at få reddet indboet, men noget af det i ramponeret tilstand. Derimod blev kun en del af Hans Jensens ejendele reddet ud af aftægtsboligen. Når det her, i modsætning til branden hos Lars Gabrielsen, lykkedes at fædde så meget, skyldtes det, at der lå et lag ler over loftsbrædderne, som virkede hæmmende på branden, men ikke nok til at huset kunne reddes.

BRANDFORHØR

Ved brandforhøret kunne Jens Christiansen ikke forklare, hvordan ilden var opstået. De havde bagt dagen før, og efter at brødene var taget ud, blev der lagt rug ind i ovnene for at tørre. Gløderne fra bageovnen var blevet taget ud, men han vidste ikke, om hans kone havde lagt dem på skorstenen, som hun plejede.

På loftet havde Jens haft 8 travrer rug, som var brændt. Koen var blevet reddet ud af stalden, mens grisen og to får i forvejen var hos hans svigerfar.

Niels Rasmussen mente ikke, at der havde været sæd på loftet, for så ville man have kunnet se spor af det efter branden, hvilket ikke var tilfældet. Han havde hørt at indboet var forsikret for 600 rdl, men mente ikke, at det havde en sådan værdi. Niels sagde også, at huset var i en meget dårlig tilstand, da det var åbent i begge ender, og han mente også, at der ville komme vand ned i stuen når det regnede. Men i øvrigt havde han ingen mening om, hvorvidt Jens selv var skyld i branden. Husmand Frederik Pedersen gav samme forklaring, og retsmødet endte med at Jens Christiansen blev anholdt.

Ved retsmødet dagen efter fastholdt Jens at han havde haft rug på loftet. Han indrømmede, at huset var dårligt, men dog ikke så dårligt, at det regnede ned i stuerne. Gavlene var af risfletning og derfor noget åbne, men sådan var de, da han købte huset.

Hans Jensen fandt det påfaldende, at huset var afbrændt, netop som Jens skulle møde i forligelseskommissionen angående aftæg-

ten. Han sagde også, at der var et almindeligt rygte på egnen om at huset snart ville brænde.

Der kom også under retsmødet en meddelelse til dommeren om, at Jens' kone Ane Nielsdatter skulle have sagt, at Jens den pågældende nat havde været uden for huset, og derpå var kommet ind og havde sagt, at nu brændte huset vist, hvorefter han var gået i seng. Dette benægtede Jens imidlertid.

Ved et nyt retsmøde erklærede Maren Andersdatter, dyrlæge Jensens enke fra Knudstrup, at Ane og to af børnene boede hos hende, men Ane havde aldrig udtalt sig om, hvordan branden var opstået, eller at Jens havde været ude. Ane havde tidligere været sindssyg, og Maren mente, at hun på grund af branden delvis var blevet det igen.

Hans Olsen, der havde vurderet indboet i sin tid, erklærede at det ikke var overforsikret. Han kunne heller ikke tro, at Jens Christiansen, som han kendte fra barn, havde sat ild på sit hus.

Kirsten Christiansdatter havde været syg i nogen tid, og havde Ane Kirstine Christensdatter til at pleje sig. Tre dage før branden havde Ane Nielsdatter besøgt hende og talen faldt på et omhæng, som tilhørte Store Hans og som befandt sig i hans aftægtsbolig. Dette omhæng havde han lovet Kirsten, og Ane sagde da, at hvis hun ville have omhænget, var det bedst, at hun tog det, mens det endnu var tid. Kirsten tænkte ikke særligt over det og fik ikke hentet omhænget, men det virkede jo påfaldende, at huset så kort tid efter brændte.

Ane Kirstine Christensdatter gav samme forklaring, men Ane Nielsdatter hævdede, at hun hverken dengang eller senere havde tænkt på, at huset skulle brænde.

Folkesnakken havde således udpeget Jens Christiansen som brandstifter, men der var ikke egentlige beviser til at støtte rygterne, og da Jens blev ved at benægte, blev han løsladt d. 28. december.

PROBLEMER MED AFTÆGTEN

Hans Jensen havde dels sikret sig en aftægt, dels sikret sig

Nordsiden af Lars Gabrielsens hus i 1985. Siden Lars' tid er huset blevet forlænget i begge ender, og skorstenen er blevet flyttet.

brug af haven, men der var problemer med begge dele.

Hans havde allerede d. 29. januar 1857 stævnet Jens Christiansen for at have nedbrudt et stengærde ved haven og solgt stene til skærver. Det førte til et møde i forligelseskommissionen d. 6. februar, men uden at parterne blev enige. Imidlertid foretog Hans sig ikke mere foreløbig.

Men i december 1857 stævnedes han igen Jens, og der skulle som nævnt have været møde i forligelseskommissionen den dag, da Jens' hus brændte. Men parterne blev ikke enige, og Hans anlagde sag. Han krævede dels erstatning for stengærdet, dels betaling af aftægten og endelig at Jens skulle opføre en ny aftægtsbolig.

Retssagen begyndte d. 4. februar og trak længe ud. Jens nægtede, at der havde været et stengærde om haven. Derimod havde der ligget en bunke løse sten. Iøvrigt mente han, at det kunne være lige meget, om der var stengærde, bare han sørgede for et forsvarligt hegn.

Hans Jensen fremlagde en liste over den aftægt, han havde krav på for perioden 1. november 1856 til 1. november 1857, som omregnet til penge beløb sig til 86 rdl 62 sk.

Jens Christiansen fremlagde en kontraktlage, og opgjorde sit krav på Hans Jensen til 160 rdl 3 mk. Den omfattede bl.a. levering af en frakke til 12 rdl, en vest, to halstørklæder og to skjorter, 5 rdl 3 mk, vask for Hans Jensen og hans plejesøn Hans Andreasen i et år, 10 rdl, kost for Hans Andreasen i et år a 2 mk i døgnet, 121 rdl 4 mk samt kost for den mindre plejesøn Niels Pedersen i 14 dage, 4 rdl 4 mk.

Heroverfor hævdede Hans, at Hans Andreasen ikke var hans søn og det var ham ikke bekendt, at han havde fået kosten hos Jens Christiansen, og han anså sig ikke for pligtig til at betale noget for ham. Hans vidste heller ikke, at Niels havde fået kost hos Jens, og drengen var desuden under fattigvæsenet i Lynges sogn.

Der blev ført vidner for at fastslå, hvad Store Hans havde fået eller ikke fået, og Hans fremlagde tre attester fra mænd, han havde arbejdet for og boet hos for dermed at påvise, at han i den omtalte periode ikke havde fået kost hos Jens Christiansen.

Sagen kom først til dom d. 2. september. Hans Jensen havde ikke ført bevis for, at stengærdet var borttaget, så på det punkt blev Jens frifundet.

Dommeren mente, at der var blevet ført bevis for, at Hans havde fået kost i Jens' hus fra 1. november 1856 til 1. maj 1857, således at aftægtskravet for denne periode bortfaldt. Derimod manglede Hans aftægt for perioden 1. maj til 1. november 1857.

Af kontraktkravets punkter fandt dommeren det kun bevist, at Store Hans havde fået en frakke, hvorimod de andre punkter var ubeviste og derfor ikke kunne godkendes.

Hans blev derfor tilkendt halvdelen af aftægtsbeløbet på 86 rdl 62 sk, hvorfra frakkens værdi af 12 rdl og værdien af fordring af et får, som Hans havde sat til 4 rdl, men hvor aftægtskontrakten ikke sagde noget om, at det kunne erstattes med penge. Det endelige beløb blev således 27 rdl 31 sk.

Endelig skulle Jens Christiansen inden tre måneder opføre en

aftægtsbolig efter aftægtskontraktens bestemmelser.

Store Hans var imidlertid ikke tilfreds med rettens afgørelse angående stengærdet. Allerede d. 8. september mødtes parterne i retten i denne sag. Den trak også ud.

Store Hans førte tre vidner, der forklarede, at der havde været et stengærde på 6-8 favne. De vidste også, at stengærdet var nedbrudt. Carl Christoffersen havde endda set Jens Christiansen stå ved gærdet og slå sten i stykker, som blev læsset på en vogn og kørt bort.

Men sagen blev hævet d. 3. november, fordi ingen af parterne mødte op.

Samtidig førte Hans en anden sag mod Jens Christiansen om betaling af den manglende aftægt. Beløbet, han krævede, var på 43 rdl 31 sk, så han anerkendte åbenbart ikke de 16 rdl, der var trukket fra ved dommen d. 2. september.

Sagen begyndte d. 23. september og fortsatte til d. 28. oktober, hvor sagen blev hævet, fordi ingen af parterne mødte. Om det skyldtes, at Jens havde betalt, eller om Hans havde opgivet at få sine penge, står der ikke noget om.

9. Forargeligt Samliv

Som tidligere nævnt havde Jens Christensens ægteskab med Maren Larsdatter fået en uheldig start, men det var nok ikke årsagen til det dårlige forhold, der efterhånden herskede mellem dem.

Hvornår det dårlige forhold begyndte, kan ikke siges, men det blev ikke bedre - hvis ikke det var årsagen - da "den anden kvinde" dukkede op.

Hun hed Gunhild Kirstine Larsdatter og var født 1821 og således nogle år ældre end Jens. Hun var blevet separeret fra sin mand Lars Christensen i 1853 og havde siden fået to børn uden for ægteskab med forskellige fædre. Hvis man kan stole på hendes opgivelse til kirkebogen af etatsråd Poulsen i Sorø som barnefader, har hun ikke været en forslidt husmandskone.

Gunhild var flyttet ind som lejer hos Jens Christensen sammen med sine fem børn i efteråret 1858, og tidligt i 1859 købte hun huset af ham. Men senere samme forår solgte hun det og købte i stedet Peder Sørensens hus (matr. nr. 23). Der flyttede hun ind først i april.

Samtidig var Jens blevet enig med Maren om skilsmissebetingelserne, selv om det trak ud med separationsbevillingen, da Maren - ifølge Jens - ikke ville møde for amtet. Aftalen indbar, at Jens skulle betale 20 rdl årligt til deres to børn og 10 rdl til Maren. Huset havde han ganske vist solgt til Gunhild, men da gæld og prioriteter var betalt, havde han kun 25 rdl til overs. Samtidig hævdede Jens' far, at indboet var hans, så da Gunhild tilbød Jens at han kunne få arbejde hos hende for 24 sk om dagen plus kost og logi, slog han til. Han delte seng i det ene kammer med den ældste søn Christian på 14, mens Gunhild med de fire andre børn sov i det andet værelse.

Christian fik iøvrigt problemer, fordi han d. 8 maj havde taget en bøsse og gået over på naboen Niels Andersens lod (matr. nr. 29) og skudt to ænder. For ikke alene havde Niels Andersen lejet jagten ud til skovfoged Hans Jensen, men de ænder, Christian havde skudt, var tamænder, der tilhørte skovfogeden. Men

hans mor klarede sagen for ham ved at betale skovfogeden 5 rdl i erstatning og sagsomkostninger.

Christian fik plads i Sorø og forlod hjemmet d. 30. maj, og samme dag flyttede Jens også. Nok ikke fordi Christian flyttede, som fordi der d. 25. maj var indledt en sag mod ham og Gunhild for forargeligt samliv.

De måtte indrømme, at de boede i hus sammen, men benægtede, at de stod i ulovligt forhold til hinanden. Christian, der også blev afhørt, vidste heller ikke af noget forhold mellem dem. Ved det sidste retsmøde i den sag, d. 15. juni, fortalte Gunhild, at hun havde solgt huset og skulle flytte d. 26 juni. Jens var flyttet ud af huset og boede nu i et udhus, da han arbejdede for den mand, der havde købt huset.

Men sagen var dog ikke helt slut, for d. 12. august blev der udstedt et dekret, hvori man - til forebyggelse af det forargelige forhold, der antoges at finde sted mellem Jens Christensen og Gunhild Kirstine Larsdatter - pålagde dem at holde sig fra hinanden, da de ellers ville være hjemfalden til straf. Samtidig pålagdes Gunhild inden 3 gange 24 timer efter dekretets forkyndelse at forlade Sorø købstad og birks jurisdiktion og ikke mere vende tilbage.

OPBRUD FRA SOGNET

Dekretet blev forkyndt for begge parter d. 15. august, og om fredagen, d. 19. tog de sammen toget til Ringsted for at finde et sted, hvor Gunhild og hendes familie kunne bo. De fandt et sted hos gæstgiver Ludvig Engberg og tog derefter til Benløse for at se på noget jord, som Gunhild ville købe. Derpå tog de middagstoget tilbage til Sorø.

Dagen efter kom Gunhild til Ringsted med alt sit indbo, der fyldte tre flyttelæs, som hun fik opbevaret hos købmand Tabel, der var Engbergs husvært. Jens fulgte med og trak den ene af Gunhilds køer hele vejen, mens den ældste datter Karen Sophie trak den anden.

Samme aften rejste Jens med jernbanen til København, hvor han imidlertid ikke kunne få arbejde. Han blev - efter hvad han

Pastor Tryde, sognepræst i Lyngø og Vester Broby sogne 1854-82.

Tryde startede sagen, da han d. 16. maj 1859 skrev til amtmanden, at Jens Christensen levede i et forargeligt samliv med et berygtet fruentimmer ved navn Gunhild Kirstine Larsdatter.

Foto i Skolehistorisk Samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

sagde senere - sendt tilbage til Sorø og rejste derfra til Køge og andre steder for at søge arbejde, men uden held. Derpå rejste han til Benløse, hvor han ankom i den sidste uge af september.

Gunhild blev kun boende hos Engberg til om onsdagen. For hun fik aftalt med husmand Jeppe Jensen på Benløse Mark, at hun lejede hans hus indtil Mikkelsdag (29. september). Her boede familien, men der blev bygget på Gunhilds jordlod.

Jens arbejdede to uger for Gunhild, og derefter fik han arbejde hos godsforvalter Hansen på Kærup. Jens var imidlertid ikke den eneste, der vendte tilbage til Gunhild. Hendes fraseparerede mand Lars Christensen kom også til Benløse. Han flyttede ind hos konen en uges tid før Jens kom tilbage fra sin søgen efter arbejde.

HVOR SOV JENS ?

Men Jens og Gunhild havde fået besked på at holde sig fra hinanden gennem et amtsdekret, som de nu uden videre overtrådte. Dette kom herredsfogeden i Ringsted for øre, og han gav sognefoged Rørby ordre til at undersøge sagen.

Søndag morgen d. 30. oktober kl. 6. om morgenen mødte Rørby op på Gunhilds bopæl. Alle sov, og det varede et stykke tid, før han fik banket Lars Christensen op.

Lars sov i den forreste stue og delte seng med den ældste datter Karen Sophie på 13 år, mens et mindre barn sov i en oplukket kiste.

Rørby gik imidlertid rask gennem forstuen og åbnede døren til stuen, hvor Gunhild lå og spurgte hende, hvem hun havde i sengen. Gunhild sagde, at hun havde tre børn, men det troede sognefogeden ikke på, da han havde set at to af hendes fire børn lå i forstuen. Da han så efter, fandt han da også kun to børn i sengen, så han mente, at Jens også havde ligget i sengen. Men det benægtede Gunhild.

Rørby gik nu videre ud i køkkenet, hvor han fra tidligere besøg vidste, at der var et lille særligt mørkt aflukke, og her fandt han som ventet Jens, der gemte sig i en krog i bar skjorte.

Rørby tog nu fat i Jens og trak ham ind i stuen, hvor hans klæder lå på en stol ved sengen, og gav ham besked om at klæde sig på. Derefter tog han Jens med til arresten.

Dagen efter begyndte forhørene, der fortsatte indtil d. 22. november.

Jens påstod, at han havde delt seng med Lars Christensen og at Karen Sophie sov hos sin mor. Men undertiden kom hun og lagde sig hos faderen, efter at Jens var stået op.

Den morgen, han blev anholdt, var han gået ind i stuen for at tage en ren skjorte på, og da han hørte nogen komme, løb han ud i det lille kammer ved køkkenet for at skifte. Han ville være vendt tilbage til stuen, hvis sognefogeden ikke havde anholdt ham.

Både Gunhild og Karen Sophie påstod, at Jens sov i sengen i forstuen sammen med Lars og Karen Sophie. Gunhild forklarede, at Jens søndag morgen var løbet fra forstuen, gennem stuen og

ud i det lille kammer, da sognefogeden bankede. Hvordan hans tøj så kunne komme til at ligge på stolen i stuen, kunne hun ikke forklare, udover at han måske havde taget det med sig og i forvirring smidt det på stolen.

Lars benægtede derimod at have delt seng med andre end datteren. Dertil var sengen for smal, en påstand, der blev bekræftet af politibetjent Olsen. Han havde målt sengens bredde til 1 alen 7 tommer (81 cm).

Politibetjent Blaase rammede også en pæl igennem Jens' påstand om, at han havde været i færd med at skifte skjorte. Blaase havde nemlig et par dage efter Jens' arrestation taget hans skjorte og givet ham en arresthusskjorte i stedet. Og den skjorte, Jens havde båret, måtte han have brugt i mindst tre uger, ellers kunne den ikke være blevet så eventyrligt snavset. Gunhild forklarede i øvrigt, at Jens kun havde to skjorter, og at den ene lå i blød om søndagen.

Dommen lød på 3 x 5 dage vand og brød til hver plus betaling af sagsomkostninger. Jens afsonede sin straf omgående, fra 26. november-1. december, 6.-11. december og 16.-21. december. Gunhild bad om at måtte vente med afsoningen da hun var højgravid, og det fik hun lov til.

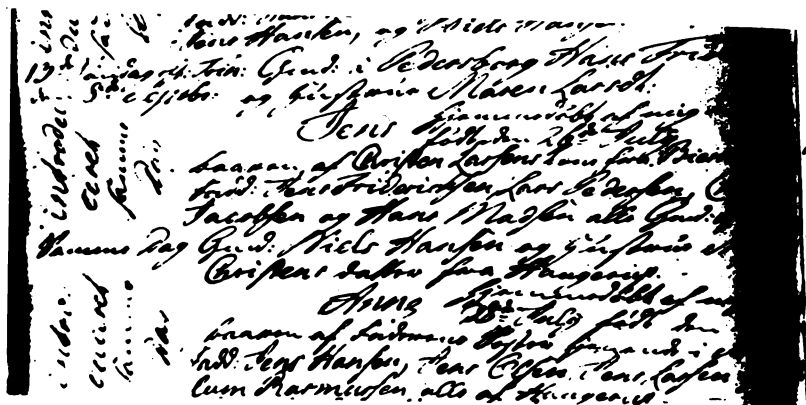
Den 21. januar 1860 fødte hun en datter, men faderen var hverken Jens eller Lars. Til kirkebogen opgav hun, at barnefaderen var justitsråd Gyldenfeldt i Sorø.

Dette barns fødsel skaffede hende en straf på 2 x 4 dages vand og brød for hor. Hun havde en tidligere straf på 4 x 4 dages vand og brød for hor, og sammen med dommen for overtrædelse af amtets dekret blev det i alt til 39 dage.

Gunhild fik imidlertid distriktslæge Krebs til at udstede en lægeattest på, at hendes helbred ikke kunne holde til fængsel på vand og brød, så meget mere som hun ammede sit spæde barn, og straffen blev derfor ændret til fængsel på almindelig fangekost. Ændringen betød, at Gunhild kom til at sidde i fængsel i 156 dage, fra 25. maj til 27 oktober 1860.

10. Bagmanden

Indførsel i Pedersborg kirkebog om Jens Hansens fødsel. LAS.

Manden, der overtalte Lars til at myrde Store Hans, hed Jens Hansen. Han var født i 1811, søn af gårdmand Hans Frederiksen i Pedersborg.

Som tyve-årig blev han kæreste med den noget ældre Mette Marie Christiansdatter, der var født 1806 og datter af gårdmand Christian Geertsen i Løng. Parrets første barn, sønnen Niels, blev født d. 27. februar 1832, men da forældrene ikke var gift, blev Niels sat i pleje hos bedsteforældrene i Løng.

Først 2½ år senere, d. 15. september 1834, blev parret gift. Måske fordi Jens omkring denne tid fæstede et hus i Løng (matr. nr. 6 og 9). Parrets andet barn, sønnen Peder, blev født 2½ måned senere, d. 29. november 1834.

Det er ikke de store ting, der er fundet om Jens Hansens liv i Løng. I 1847 var han i strid med gårdmand Hans Valentinsen, som Jens beskyldte for at have flyttet en skelsten uretmæssigt, og i slutningen af 1852 krævede han husmand Niels Jensen i Løng for 25 rdl, som denne skyldte ham. Niels ville imidlertid kun indrømme, at han skyldte 15 rdl, og da Jens ikke kun-

ne bevise, at gælden var større, kom dommen til at lyde på tilbagebetaling af de 15 rdl.

En dag i marts 1853 var snekasterne ude, og da de kom i nærheden af Jens' hus, så han, at tjenestekarl Ole Pedersen var imellem dem, og han gik ud til ham. Han spurgte Ole om det var rigtigt, at han havde udspreidt et rygte om, at Jens og en anden havde overfaldet ham, hvad Ole indrømmede. (I retten benægtede han, men to vidner støttede Jens Hansens forklaring.) Jens sagde senere, at Ole derpå løftede skovlen, som om han ville slå ham - det benægtede Ole og vidnerne havde ikke set ham gøre det - og Jens slog ham, så han faldt om i sneen. At Jens tog Ole ved næsen og gav ham en eller flere lussinger blev ikke bekræftet af vidnerne.

Den retssag, som Ole anlagde mod Jens, endte med et forlig, således at de gensidige fornærmelser blev kendt døde og magtesløse, og de delte omkostningerne.

Brudgomens Navn, Alder, Bopæl og Dypholdssted.	Brudens Navn, Alder, Bopæl og Dypholdssted.
<p style="text-align: center;">1854.</p> <p style="text-align: center;">singlere</p> <p>Jens Hansen Pedersborg skolevej</p>	<p style="text-align: center;">Kjæge</p> <p>Mette Marie Christiansen Løng. 2° Aarsgl.</p>

Indførsel i Pedersborg kirkebog om vielsen af Jens Hansen og Mette Marie Pedersdatter. LAS.

SELVEJER

I slutningen af 1855 købte Jens Hansen, som så mange andre, sin fæsteejendom af Sorø Akademi. Prisen var 402 rdl 68 sk, hvoraf de 400 rdl indgik som panteobligation på ejendommen, mens de 2 rdl 68 sk blev betalt kontant.

I november 1857 solgte Jens huset til Mads Nielsen for 2150 rdl kontant - dog i tre rater, hvoraf den sidste forfaldt 11. juni 1859 - samt overtagelse af panteobligationen. Overtagelsen skulle finde sted 1. april 1858.

På et tidspunkt i 1858 var Jens Hansen på Næstved marked og traf der smedesvend Jens Rasmussen fra Suserup, som han spurgte, om han kunne tænke sig at tjene 100 rdl. Han ville dog ikke fortælle hvordan pengene skulle fortjenes, men ved et møde et par dage senere på gæstgiveriet ved Sorø jernbanestation spurgte Jens Rasmussen, hvordan Jens Hansen havde tænkt sig, han skulle tjene de penge. Jens Hansen ville stadig intet sige, men bad ham vente til det blev aften, så skulle han nok få det at vide.

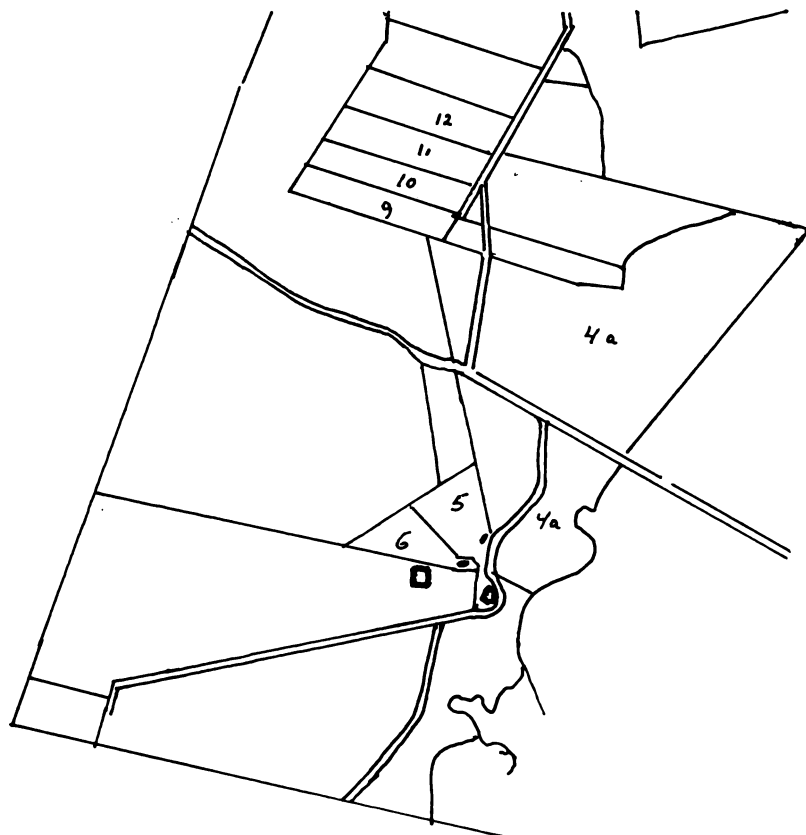
Ud på aftenen trak Jens Hansen smedesvenden med ud i stalden, hvor der ikke var andre mennesker og sagde, at han ville give ham 100 rdl, hvis han ville skyde gårdmand Christen Hansen i Løng. Jens Rasmussen troede først, at det var en spøg, men Jens Hansen forsikrede ham om, at det var alvor og sagde, at det let kunne lade sig gøre, da Christen hver aften gik ud på Pedersborg Tørvemose og besøgte en kone. Jens Rasmussen ville imidlertid ikke have noget med det at gøre og gik bort. Årsagen til mordplanerne skulle være, at Jens Hansen på det tidspunkt stod i forhold til Christen Hansens kone, og det var jo lettere, hvis ægtemanden var ryddet af vejen.

Beretningen om denne episode stammer fra Jens Rasmussens vidneudsagn under den senere mordsag, og kan derfor være påvirket af de senere begivenheder.

Men den retssag, Jens Hansen anlagde mod parcellist Poul Pedersen af Munke Bjergby, er ægte nok. Poul skyldte Jens 12 rdl, som han ikke kunne betale på én gang, men han tilbød under retssagen af afdrage beløbet med 2 rdl om måneden, et tilbud, Jens ikke ville tage imod. Dommen, der faldt d. 27. januar 1859, lød på, at Pouls skulle betale hele beløbet plus renter fra 3. december 1858 og sagsomkostninger inden 15 dage.

Den 19. maj 1859 stævnedes Jens skomagermester Hans Høyer for en gæld på 140, som Høyer nægtede at skyldte ham.

På næste retsmøde d. 9 juni blev skomagermester Sophus Høyer

Skitse over en del af Løng, Pedersborg sogn. Jens Hansen ejede matr. nr. 6 og 9.

afhørt som vidne og forklarede, at det var ham og ikke hans broder Hans, der skyldte Jens Hansen penge. De to parter endes derefter hurtigt om, hvorledes pengene skulle betales tilbage. Sophus og Hans Høyer var iøvrigt tvillinger, hvad der måske kan være årsag til, at Jens Hansen kom til at stævne den forkerte.

I august 1859 købte Jens Hansen huset matr. nr. 25 a af Jens Christiansen for 400 rdl kontant og overtagelse af panteobligation på 300 rdl.

Skødet blev udstedt d. 18 august 1859, og Store Hans havde nu 13 måneder tilbage at leve i.

11. Den besværlige aftægt

Jens Hansen havde selvfølgelig været klar over størrelsen af den aftægt, som han skulle betale til Hans Jensen, før han købte huset. Men han syntes, at den var for stor og lagde ikke skjul på det.

En dag nogen tid efter at han havde købt huset, traf han Lars, og de kom til at snakke om huskøbet. Jens beklagede sig igen over den høje aftægt, hvortil Lars svarede, at den aftægt kunne han let blive fri for.

Jens greb chancen og sagde, at han gerne ville give 100 rdl for at blive fri for aftægten. Lars opfattede det som en opfordring til at skaffe Store Hans af vejen. Han foretog sig imidlertid ikke noget for at tjene pengene.

Hans havde i et par år boet hos ledvogter Rasmus Jensen (matr. nr. 10 b i Lyngø) som han også arbejdede for. Den 1. november 1859 flyttede han imidlertid hen til enken Sidse Hansdatter (matr. nr. 10 c i Lyngø), men arbejdede stadig for Rasmus. Det kneb imidlertid med aftægten. Jens Hansen var ikke bedre end sin forgænger til at leve op til forpligtelserne, og midt i december 1859 gik Hans til retten for at få det, som han havde krav på.

Sagen trak ud. Hans havde krævet aftægt til 1. maj 1859, til en værdi af 111 rdl 48 sk. Jens mente ikke, at denne aftægt kunne komme ham ved, da han jo først havde overtaget huset i august 1859. Han førte også to vidner for at bevise, at Hans ved skødets underskrivelse havde erklæret, at han ikke havde nogen aftægt til gode.

Det ene vidne, assistent Kruse, sagde, at Hans Jensen ved den lejlighed netop var tilkaldt for at udtale sig om aftægten, og han havde sagt, at han kun havde en ubetydelighed til gode, som den forrige ejer lovede ham.

Det påstod Hans, at han aldrig havde sagt. Tværtimod havde han ikke fået det mindste af den aftægt, som tilkom ham. Det var grunden til at han søgte den nuværende ejer.

Det andet vidne, værtshusholder Lars Jensen fra Sorø, kunne ikke huske at Hans havde udtalt sig om aftægten.

Jens Christiansen Torps kone havde også været til stede ved underskrivelsen af skødet, men hun blev ikke indkaldt som vidne.

Sagen endte med at Hans og Jens blev enige om et forlig. Jens skulle betale 40 rdl til Hans, som derefter ikke skulle have krav på mere aftægt for perioden 1. maj 1858 til 1. maj 1859. Forliget blev fremlagt i retten d. 26. april 1860.

MORDER SØGES

Jens havde selvfølgelig ikke regnet med, at han skulle betale gammel aftægt, dengang han købte huset. Så retssagen stemte ham ikke mildere over for Store Hans. Og Lars gjorde åbenbart ikke noget for at opfylde sit løfte. Der måtte findes en anden udvej.

En vinteraften, mens aftægtssagen slæbte sig afsted, havde Jens været i Sorø, og på hjemvejen indhentede han den 27-årige Christian Hansen fra Broby Overdrev. De fulgtes ad og snakkede, og pludselig sagde Jens: "Du kunne tjene penge, Christian, for du trænger jo til dem." Da Christian spurgte, hvordan han kunne det, sagde Jens, at han kunne tjene dem ved at skaffe Store Hans af vejen.

Christian sagde, at det ville han ikke, men Jens fortsatte sine overtalelsesforsøg. Han viste Christian et lommeur og lovede, at det skulle blive hans, foruden at han skulle få både penge og klæder, hvis altså blot han ville skaffe Store Hans af vejen. Christian var imidlertid ikke til at overtale, og dagen efter fortalte han Store Hans om Jens' tilbud og bad ham om at passe på.

Lars havde ikke tænkt på at opfylde sit løfte. Han passede sit arbejde, der bestod i kørsel for murermester Dahl i Sorø. Men ved fastelavn skete det, at en hest døde for ham. Det var selvfølgelig et uheld, men ingen katastrofe. Lars fortsatte med sin kørsel og foretog også større indkøb. Den 14. april tog han til Fjenneslev mølle, hvor der var auktion over mel, korn, gryn og andre madvarer. Den 24. april tog han til Lyngø, hvor der var auktion over en del løvsøre, der tilhørte forpag-

ter Lars Hansen. Begge steder bød Lars på nogle af numrene, og han fik også noget med hjem. Det blev - for de to auktioner tilsammen - til en regning på 49 rdl 2 mk 8 sk, som dog først skulle betales til Mikkelsdag.

Så døde endnu en hest for Lars i løbet af forsommeren, og da han desuden på endnu en auktion købte for 40 rdl 2 mk 2 sk, som også skulle betales til Mikkelsdag, så Lars' økonomiske situation efterhånden ikke helt godt ud.

SITUATIONEN STRAMMES

Ifølge forliget skulle Store Hans have 20 rdl 1. april og 20 rdl 1. maj, og de blev betalt efter aftalen. Men den aftægt, som Jens Hansen skulle betale ham fra den tid, han havde overtaget huset, så Store Hans ikke meget til. Det blev kun til 9 pund flæsk, et par skjorter og et par gamle lagener. Så der var optræk til en ny aftægtssag til efteråret.

Jens Christensen var vendt tilbage til Broby Overdrev efter sit ophold i Ringsted arrest. Fra Kristi Himmelfartsdag arbejdede han som savskærer, men udeblev ofte fra arbejdet. Det skete også, at han forlod det for at gå på værtshus med Lars, som han logerede hos.

Jens Hansen lagde ikke skjul på, at han var utilfreds med aftægtens størrelse. Bl.a. sagde han til husmand Ole Andersen, at aftægten var så stor, at lodden næppe kunne betale den, og da Kirsten Christiansdatter sagde til ham, at han høstede godt, svarede Jens, at det nyttede ikke noget, når Store Hans tog næsten det hele.

Han var derfor flere gange i lag med Lars, om det ikke snart blev til noget med at opfylde løftet, men Lars var stadig ikke villig. Jens forhøjede nu tilbuddet, således at han foruden pengene også tilbød en årlig hjælp, idet han lovede at pløje hans jord og lægge såsæd til. Samtidig kom han med endnu et forslag.

En dag, Jens Christensen havde været hos Jens Hansen, havde denne spurgt Jens C., hvad han skulle have for at rydde aftægtshaven, men samtidig tilføjet, at det kunne jo forresten

Lars Gabrielsens hus fra sydvest. Tilbygningen til højre er senere. 1985.

ikke nytte noget, så længe han havde Store Hans på aftægt. Dertil svarede Jens Christensen, at man kunne da godt give Hans en på skallen, og denne udtalelse fortalte Jens Hansen videre til Lars.

Lars snakkede så med Jens Christensen en søndag, da han var henne og hjælpe Lars med at tærse korn. For Jens var nu flyttet tilbage til sin fraseparerede kone igen. Lars fortalte, at Jens Hansen havde lovet ham 100 rdl for at slå Store Hans ihjel. Han foreslog, at de foretog mordet i fællesskab således, at når de fik fat i Store Hans, skulle Lars give ham et slag i tindingen med en stenhammer, hvorefter Jens skulle gribe ham i tørklædet og kvæle ham.

Det blev dog ikke til nogen endelig aftale den dag, men senere blev Lars og Jens enige om, at den af dem, der først fik lejlighed til det, skulle slå Store Hans ihjel. Derefter skulle

de dele de 100 rdl, som Jens Hansen havde lovet Lars for ger-
ningen.

Ingen af dem gjorde imidlertid noget ved sagen, men så miste-
de Lars sin sidste hest. Det blev nu svært for ham at skaffe
føden til familien. Han solgte sin vogn og også koen, men de
næsten 90 rdl, han skulle betale til Mikkelsdag, anede han
ikke, hvor han skulle skaffe.

Jens Hansen kom igen og lokkede, og nu sagde da Lars, at han
havde besluttet at begå mordet. Han ville lokke Store Hans op
til sig og myrde ham der.

AFTENEN FØR MORDET

Store Hans var blevet advaret om, at Jens Hansen var ude på
at få ham slået ihjel. Og ifølge senere vidneudsagn var Hans
vidende om, at Lars stræbte ham efter livet. Ole Andersen kun-
ne fortælle, at han en dag i marts havde måttet følge Store
Hans hjem, fordi denne ikke turde gå alene gennem skoven af
frygt for Lars.

Men trods dette havde Lars flere gange besøgt Hans, og han gik
hen til ham om aftenen, torsdag d. 13. september 1860. Han kom
ikke alene.

Jens Neergård, der arbejdede på teglværket på Lyngemark, var
kommet ud til Lars for at tilbyde ham arbejde med at stryge
sten på teglværket, et tilbud som Lars tog imod. Han foreslog
Jens at gå med hen til Store Hans, og de fulgtes ad gennem
skoven til Hans' bopæl.

Hans var imidlertid stadig på arbejde hos arvefæster Petersen
i Lyngemark, men de to mænd ventede, indtil han kom hjem. Lars
fortalte Store Hans at han skulle have sat en ny kakkellov op
og bad ham om at komme dagen efter og hjælpe ham med arbejdet.
Derpå spurgte Lars, om Hans havde brændevin. Men det havde
han ikke.

Lars tilbød så, at han ville give brændevin, og Sidse Hansdat-
ters 11-årige søn Niels blev sendt ned på kroen efter ½ pot
brændevin. Da det var drukket, blev Niels igen sendt i byen
efter ½ pot brændevin, som Store Hans betalte.

Klokken var imidlertid blevet over 10, og det var tid til opbrud. Jens var imidlertid blevet beruset, så Hans tilbød, at han kunne overnatte hos ham. Lars gik derimod hjem, og Store Hans fulgte ham uden for døren, men kom staks efter ind og gik i seng.

Da Lars kom hjem, fortalte han til Ane Marie at Store Hans ville komme næste dag og hjælpe ham med at sætte en kakkeldovn op. Derpå gik også han i seng.

12. Mordet

Fredag d. 14. september kl. 6. om morgenen forlod Store Hans sin bolig for at gå ud til Lars Gabrielsen i Broby Overdrev. Han var iført en blå hvergarns frakke, gamle blå vadmelsbukser, en stribet hvergarns vest, lærredsskjorte, uidstrømper og trasko. På hovedet havde han en blank sort hat.

Lars Gabrielsen og hans familie stod også tidligt op. Den 12-årige søn Niels Peter blev sendt i byen. Han skulle købe flæsk og 2 pletter brændevin, og desuden på hjemvejen købe et brød i møllen på Lynge Mark, der havde brødudsalg.

Da Store Hans ved 7-tiden kom ind til Lars, sagde denne, at det var en skam, han dagen før havde glemt at sige til Hans, at Niels Peter skulle i byen om morgenen. Ellers kunne Hans have hjulpet ham med at bære varerne.

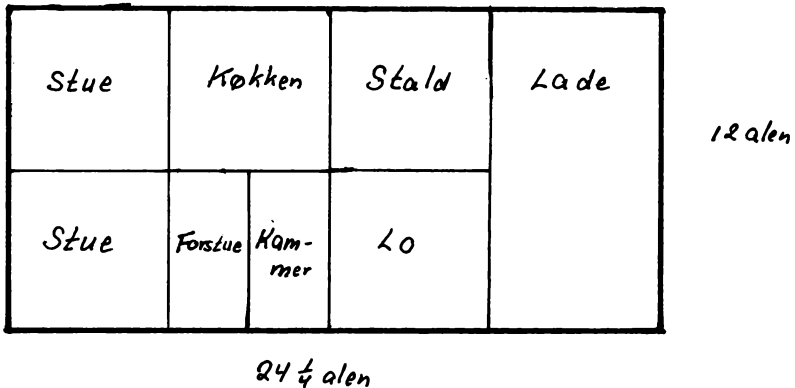
Store Hans lagde sin frakke i kammeret, og han og Lars begyndte at pille den gamle kakkelovn ned. Imens gik Ane Marie sin søn i møde. Han havde været på møllen, da hun traf ham, og hun hjalp ham med at bære varerne hjem.

Da Ane Marie kom hjem igen, havde Lars og Hans fået taget den gamle kakkelovn ned, og Hans sagde, at han var sulten. Ane Marie skar nogle skiver flæsk, som hun stegte med nogle æg og satte det på bordet sammen med en karaffel brændevin.

Lars og Hans havde diskuteret, hvordan den nye kakkelovn skulle sættes op, men kunne ikke rigtigt finde ud af det. Mens de nu spiste, så Lars, at Jens Olsen gik forbi ude på vejen. Han sagde til Hans, at det var da muligt, at Jens kunne fortælle dem, hvordan kakkelovnen skulle sættes op. Han kaldte på Jens, der kom ind i stuen, men ak, han forstod sig heller ikke på, hvordan den nye kakkelovn skulle sættes op. Jens fik et par snapse og gik så igen. Han skulle over på Lars Madsens lod og grave kartofler op.

Da Lars og Store Hans var færdige med at spise, fortsatte de med arbejdet. Hans bankede mørtel af nogle af de gamle mursten, som skulle bruges, når hullet skulle mures til igen.

Lars hentede imens svinetruget, som han blandede mørtelen i. Derpå murede Store Hans hullet til.

Grundplan af Lars Gabrielsens hus i Broby Overdrev efter branden 1857.

BEGIVENHEDERNE I STALDEN

Lars foreslog nu, at de gik ud på loen og tog en middagslur, inden de satte den nye kakkellovn op. Så kunne Ane Marie i mellemtiden lave middagsmad til dem. Det syntes Store Hans var en udmærket ide.

Lars gik først ud. Han havde drukket godt af brændevinen og besluttede, at nu skulle det være. Han gik ind i stalden, der var adskilt fra loen med en skillevæg, der kun gik halvt op mod loftet. Her lå en stak brænde, og Lars gik hen for at finde et mordvåben. Han fandt en 1 $\frac{1}{2}$ alen lang, armtykk egegren. I den tykkeste ende sad en stump af en afhugget sidegren. Denne stump var ca. en tomme bred og havde en skarp kant. Den gren mente Lars kunne være passende til formålet, og han stillede den til side.

Store Hans bad om at få en snaps, før han gik ud for at sove middagssøvn. Da han havde fået den, gik han også ud i stalden. Der var ingen dyr, Lars havde jo for nylig måttet sælge sin ko. de to mænd lagde sig i noget halm, Hans for at sove, mens Lars passede på at holde sig vågen.

Store Hans lå på ryggen med hænderne foldet over brystet, og det varede ikke længe, før han faldt i søvn. Lars rejste sig

forsigtigt, greb egegrenen og slog af al kraft Store Hans i hovedet. Slaget var øjeblikkeligt dræbende. Hans rørte sig ikke efter slaget, og Lars hørte kun en svag rallen i halsen. Derefter kastede han brændestykket fra sig og det ramte væggen.

Ikke så snart var mordet begået, før Lars fortrød, hvad han havde gjort. Men det var for sent at angre, og da Lars nu havde myrdet Store Hans, besluttede han at skjule sin gerning, så længe han kunne.

Kort efter at Lars havde kastet egegrenen fra sig, hørte han nogen komme ind ad lodøren. Gennem revnerne i bræddevæggen så han Niels Peter stå i døren. Lars viste sig ikke for drengen, men råbte, at han skulle gå ind igen, så kom han straks. Niels Peter gik, og Lars dækkede liget til med noget halm, inden han gik ind i køkkenet til Ane Marie og fortalte hende, at nu havde han slået Store Hans ihjel.

ANE MARIE I KØKKENET

Ane Marie vidste, at Jens Hansen havde tilbudt hendes mand 100 rdl for at slå Store Hans ihjel. Lars havde snakket om det flere gange i løbet af sommeren, men Ane Marie havde, hver gang han nævnte det, kraftigt frarådet ham at gøre det. Hun mente også, at hun havde fået overtalt ham til at opgive tanken, for Lars havde hverken sagt eller gjort noget, der blot antydede, at han nu havde besluttet sig til at myrde Store Hans.

Da de to mænd var gået ud i stalden, gik Ane Marie i gang med at lave middagsmad. Den bestod af kål, og hun gik ud og hentede vand ved brønden. Derefter gravede hun nogle kartofler op og gik derpå ind i køkkenet igen og begyndte at hakke kålen.

Hun havde netop sat kålen over ilden, da hun ude fra stalden hørte et stærkt slag, og kort efter endnu et. Det for igennem hende, at det var hendes mand, der slog Hans Jensen ihjel. Hun bad Niels Peter gå ud for at se, hvad der var sket. Drengen kom straks efter tilbage og forklarede, at han havde ikke set

Skorstenen - kogestedet - i et bondekøkken. Sorø Amts Museum.

noget, men hans far havde råbt fra stalden, at han skulle gå ind.

Kort efter kom Lars ind og sagde til Niels Peter, der stadig stod i køkkenet, at han skulle gå ind og læse. Da drengen var gået, sagde Lars til Ane Marie, at nu var det gjort. Nu havde han slået Store Hans ihjel.

Selv om Ane Marie nok havde haft mistanke, blev den frygtelige vished hende for meget, og hun segnede om på gulvet.

Lars gik ud, og Ane Marie kom efterhånden så meget til sig selv, at hun kunne rejse sig. Lars kom tilbage, og Ane Marie sagde til ham: "Det skulle du ikke have gjort", men Lars, der åbenbart var kommet over samvittighedsnaget, svarede: "Ah, det er ikke andet end man stikker en gris, og nu får vi de 100 rdl af Jens Hansen," og kaldte hende et tosehoved.

Lars gik derpå ud i stalden og huggede egegrenen i stumper, som han tog ind i køkkenet og bad Ane Marie om at brænde. Madsen var imidlertid allerede færdig, og Ane Marie lod det blodige brænde ligge til om eftermiddagen.

EFTERMIDDAG I OVERDRETVET

Da middagsmaden nu var færdig, spiste Lars, men han havde ikke nogen særlig appetit.

Lars havde aftalt med Jens Hansen, at når han havde set Store Hans komme op til Lars, og Lars derefter lukkede døren til loen, så var det tegn på, at mordet var udført. Lars havde kort efter mordet givet det aftalte tegn, og ikke længe efter kørte Jens til Sorø.

Aftalen mellem de to mænd gik også ud på, at Lars skulle låne vognen af Jens, så han kunne fjerne liget. Men da Lars nu ikke vidste, hvornår vognen ville komme tilbage, gik han ud på loen og tog nogle rafter og et gammelt sædebræt til en vogn. Af dem sloq han en bærebør sammen, således at han dog havde noget at transportere liget på. Derefter tærskede han en times tid.

Lars havde alligevel ikke rigtig ro på sig. Han kunne ikke gå hjemme og lade, som om der ikke var sket noget. Han gik derfor ind i stuen til Ane Marie og sagde, at han ville gå til Sorø for at hente nogle penge, som han havde til gode hos overbanemesteren.

Ane Marie var meget nedtrykt over mordet, men Lars sagde, at det skulle hun ikke bryde sig om. Han tog al skylden på sig, og hun havde jo ikke set noget. Han prøvede også at berolige hende ved at sige: "Jens Hansen er kørende til Sorø. Nu følger jeg hjem med ham i aften, så følger Jens Christensen med, og så skal vi nok slæbe væk med Store Hans." For en sikkerheds skyld forbød han konen og børnene at gå ud i stalden, mens han var væk.

Ane Marie kunne imidlertid ikke holde sig væk. Hun måtte vide, om Store Hans virkelig var død. Hun bad de ældste børn om at blive i stuen, og med det yngste, den 9 måneder gamle Juliane,

på armen gik hun ud i loen. Der var der imidlertid ikke noget usædvanligt at se. Men da hun åbnede døren mellem loen og stalden, så hun benene og den ene arm af et menneskeligt legeme ligge udstrakt. Den øverste del af legemet var dækket af et tyndt lag blodig halm, og der var løbet en del blod hen ad gulvet. Selv om hun ikke kunne se ansigtet, var hun ikke i tvivl om, at det virkelig var liget af Store Hans. Ane Marie blev stående et øjeblik, men da hun ikke kunne se nogen bevægelse hos liget, lukkede hun døren og gik ind igen.

EFTERMIDDAG OG AFTEN I SORØ

Da Lars kom til Sorø, gik han hen til glarmester Jørgensen, hvor han vidste, at Jens Christensen arbejdede med at save træ ud til brædder. Hans foresklog Jens og hans arbejdskammerat Hans Larsen at gå med ham hen til overbanemester Weber, som han havde penge til gode hos. Der var imidlertid en time endnu før fyraften, og Hans Larsen var ikke meget for at blive sinket i arbejdet. Så han sagde til Lars, at han kunne først gå hen og se, om Weber var hjemme, og så komme tilbage igen. Så kunne de følges ad.

Lars kom imidlertid tilbage og sagde, at Weber ikke var hjemme, og da det nu var nær ved fyraften, nedlagde Hans og Jens arbejdet. Hans gik til sit hjem i Lynge. Lars ville gerne have Jens med, og fortalte ham, at Jens Hansen var taget til Sorø, og at de sikkert kunne få lov til at køre hjem med ham. De fulgtes så ad til værtshusholder Jørgensen, hvor de traf Jens Hansen og Ole Andersen.^{<1>}

Jens Hansen havde formentlig ventet i spænding på, at Lars skulle signalere, at Store Hans var død. Jens havde nemlig en aftale med husmand Ole Andersen (matr. nr. 30), om at han skulle køre 4 tdr havre til Sorø for ham. Ved halv tre-tiden, efter han havde bemærket den lukkede lodør, kørte Jens over til Ole og fik læsset kornet på vognen. Derpå kørte Jens og Ole til Sorø, hvor havren blev afleveret til købmand Wiggers, der havde købt det.

Ole havde nogle andre ærinder i byen, som han ordnede bagefter.

Jens kørte til Løng og tilbragte en del tid der, muligvis med familiebesøg. Ved aftenstid vendte han tilbage til Sorø og gik ned til værtshusholder Hans Jørgensen, hvor han traf Ole igen. Mens de spiste, kom Lars og Jens Christensen, der fik et par snapse.

En af dem foreslog, at de skulle spille kegler, men Ole og Jens Christensen deltog kun i et enkelt spil. Derimod spillede Lars og Jens Hansen til klokken blev ti. Selvfølgelig fik alle fire noget at drikke, de var jo på værtshus.

Ved 10-tiden kørte de hjemad. Jens Hansen kørte og Ole og Lars sad ved siden af ham på sædebrættet. Der var ikke plads til Jens Christensen på sædet, så han lå på en sæk bag i vognen.

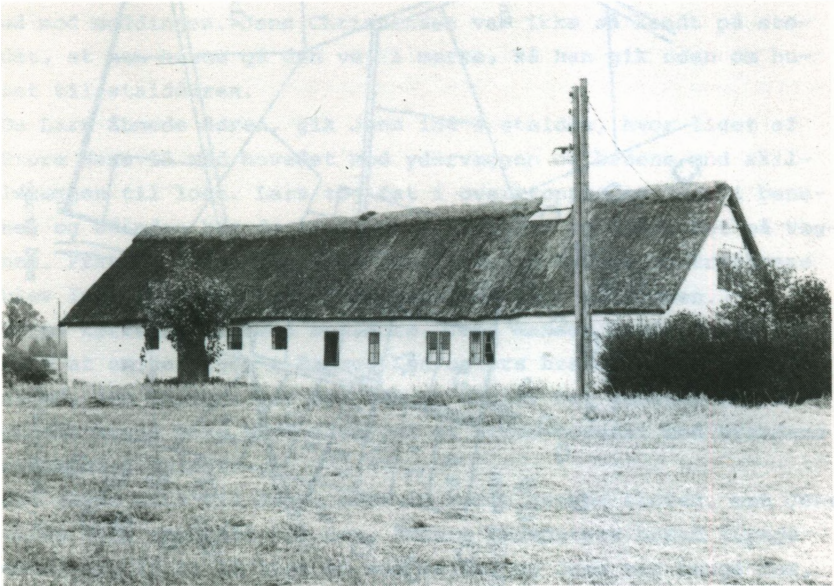
NAT I BROBY OVERDREV

Da de nåede Ole Andersens bopæl (matr. nr. 30), stod Ole af, men sagde, at sækken, der tilhørte ham, kunne blive i vognen til dagen efter. Da var klokken omkring halv elleve.

De tre andre kørte videre til Jens Hansens hus, hvor de alle tre stod af. Lars sagde til Jens Christensen, at han kunne gå i forvejen op til hans hus. Derefter gik Lars med Jens Hansen om bag en høstak, der stod ved Jens' hus, og her fortalte Lars, at han havde slået Store Hans ihjel.

Jens svarede, at det kunne han nok regne ud, siden Lars som aftalt havde lukket døren til loen. Han spurgte Lars, om han ville have hans hest og vogn til at føre liget bort på, men foreslog samtidig, at det var bedst at sætte hesten ind, indtil Jens Christensen var gået. Lars ville nu ikke vente, da han regnede med at han kunne stole på Jens Christensen. Derefter gik Jens Hansen ind, og Lars kørte vognen om til gavlen af hans eget hus.

Her traf han Jens Christensen, og først nu fortalte han denne, at han havde dræbt Store Hans. Jens svarede, at så var det nok bedst, at de fik ham bort, og da Lars nu havde udført gerningen, var det nok, at han selv fik 10 rdl. Det var Lars enig med ham i.

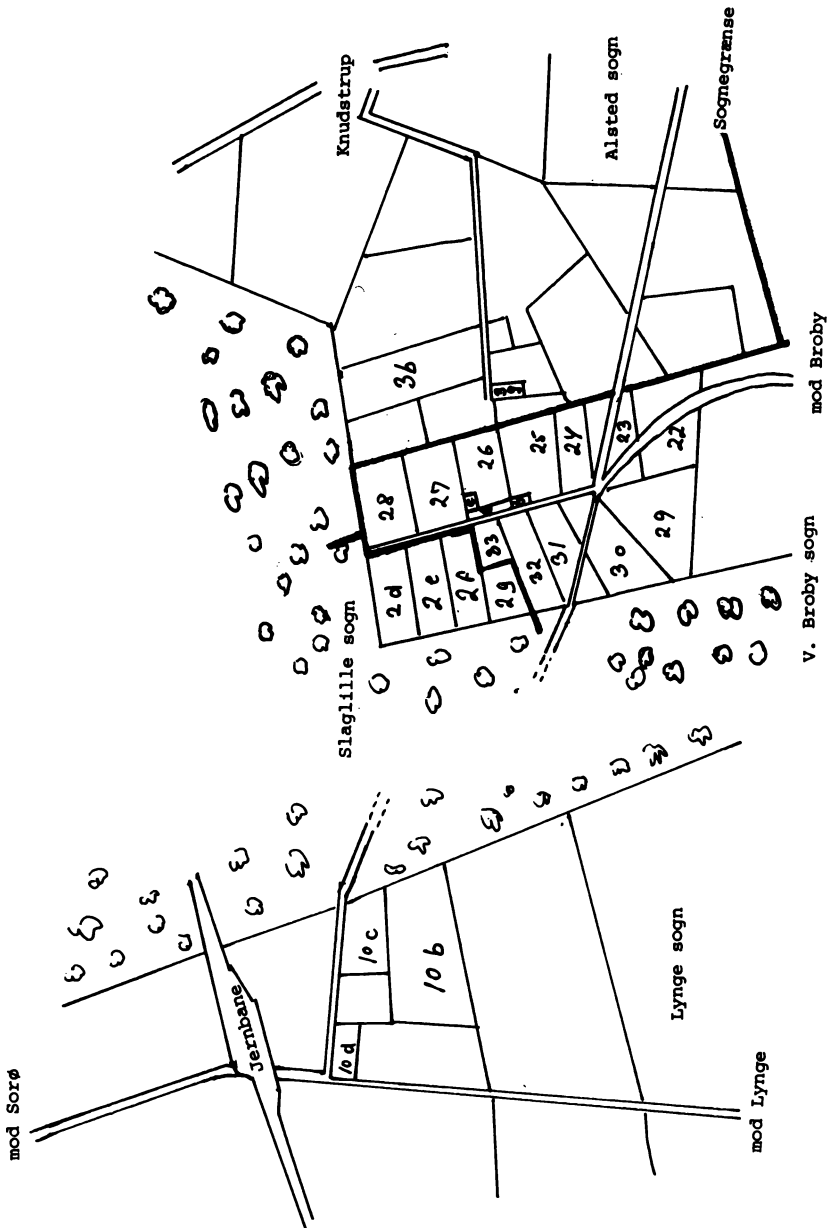
Lars Gabrielsens hus fra nordvest. 1985.

Ane Marie var gået i seng, men stod op, tændte lys og lukkede de to mænd ind. Lars forlangte mad og Ane Marie rettede an og hentede brændevin. Jens fik halvdelen af betalingen på forskud. Resten skulle han have, når Lars fik de 100 rdl fra Jens Hansen.

Jens gav sig derpå i lag med maden, mens Lars skiftede tøj. Derefter fik han også lidt mad og er par snapse, og derefter forlod de begge stuen. Ane Marie lukkede og slukkede og gik derpå i seng igen.

LIGET FØRES BORT

Store Hans havde lagt sin frakke og hat i et kammer, inden han begyndte på arbejdet med at tage Lars' gamle kakkelovn

Skitse over Broby Overdrev og omegn. 3 g markerer Lars Gabrielsens hus i Knudstrup. Liget af Hans Jensen skulle først være kastet i Lundehusets brønd, matr. nr. 10 c, eller i kømand Lauritsens brønd, matr. nr. 10 d.

ned. Begge dele måtte findes sammen med liget, så Lars tog dem med sig, da han gik ud.

Lars gik gennem loen og ud i stalden, hvor han åbnede døren ud mod møddingen. Jens Christensen var ikke så kendt på stedet, at han kunne gå den vej i mørke, så han gik uden om huset til stalddøren.

Da Lars åbnede døren, gik Jens ind i stalden, hvor liget af Store Hans lå med hovedet mod ydervæggen og benene mod skillevæggen til loen. Lars tog fat i overkroppen og Jens i benene, og således bar de liget ud af stalden og lagde det på vognen. Frakken blev lagt oven på liget, og hatten og træskoene blev lagt i vognbunden og et sædebræt lagt på vognen.

Derpå kørte de to mænd mod Sorø. Jens Hansen havde foreslået Lars at smide liget i Rasmus Ledvogters brønd, så det kunne se ud, som om Hans var død ved et uheld. Det gabende sår i panden kunne Hans have fået ved at støde hovedet mod brøndens stenkant i faldet.

Det sagde Lars til Jens, mens de kørte gennem skoven, men Jens turde ikke være med til det. Rasmus Ledvogters brønd (Lynge matr. nr. 10 b) lå lige ud mod vejen, og Jens var bange for, at der skulle komme nogen, mens de skaffede sig af med liget. Købmand Lauritzens brønd (Lynge matr. nr. 10 d) var tildækket med planker og blev sjældent brugt, men den lå også lige ud mod vejen. Så Jens turde heller ikke være med til at kaste liget i den brønd.

De kørte derfor ned til Sorø sø, hvor Lars foreslog, at de bar liget et stykke ud i søen. Men det ville Jens heller ikke være med til. Så de kørte et stykke ind mod byen. Omtrent midt på dæmningen gjorde de holdt. Liget af Store Hans blev kastet i søen, og det samme blev hatten og træskoene. Frakken lagde de på dæmningen, for at det kunne se ud, som om Store Hans var druknet.

Jens var den mest nervøse på den natlige tur, men Lars var heller ikke så upåvirket af mordet, som han senere søgte at give det udseende af. Da han under retssagen aflagde tilståelse, fortalte han, at den nat, de havde kastet liget i Sorø sø, havde de både frem og tilbage kørt så stærkt de kunne.

OPRYDNING

Lars og Jens kom tilbage til Lars' hus omkring halv to om natten. Lars hentede en spand vand og bad Jens om at vaske blodet af vognen, hvad Jens gjorde, så godt han kunne i mørket. Imens satte Lars hesten over i Jens Hansens stald.

Derefter gik de ind i stuen og drak noget brændevin, som de sikkert har trængt til. Ane Marie vågnede, men stod ikke op. Hun havde vasket en skjorte for Jens, og den ville han gerne have med hjem. Ane Marie fortalte, hvor den lå, og Lars hentede den i den anden stue. Noget efter gik Jens.

Jens fortalte senere, at inden han gik, truede Lars ham til at tie om mordet og sagde, at ellers ville der ske ham det samme som Store Hans.

Da Jens var gået, sagde Lars til Ane Marie, at de havde kastet liget af Store Hans i Sorø sø.

Da Jens kom hjem til sin kone, spurgte hun, hvor han havde været. Dertil svarede Jens blot, at han havde været hos Lars Gabrielsen og hente en skjorte.

13. Opdagelse og undersøgelse

Sidse Hansdatter blev ikke urolig, da Store Hans ikke vendte hjem. Hun vidste jo, at han havde boet i Overdrevet i næsten hele sit liv, og regnede med, at han nok opholdt sig hos nogle venner.

Lars Gabrielsen stod også op til sædvanlig tid og gik i gang med at udslette sporene efter mordet. Jens Christensen havde i mørket ikke fået alt blodet af vognen, og for at skjule blodpletterne, kørte Lars noget møg ud. Derefter afleverede han vogn og hest, som han igen havde lånt, til Jens Hansen. Han fortalte ham, at Store Hans var smidt i Sorø sø, og Jens lovede, at han kunne få de 100 rdl en af dagene.

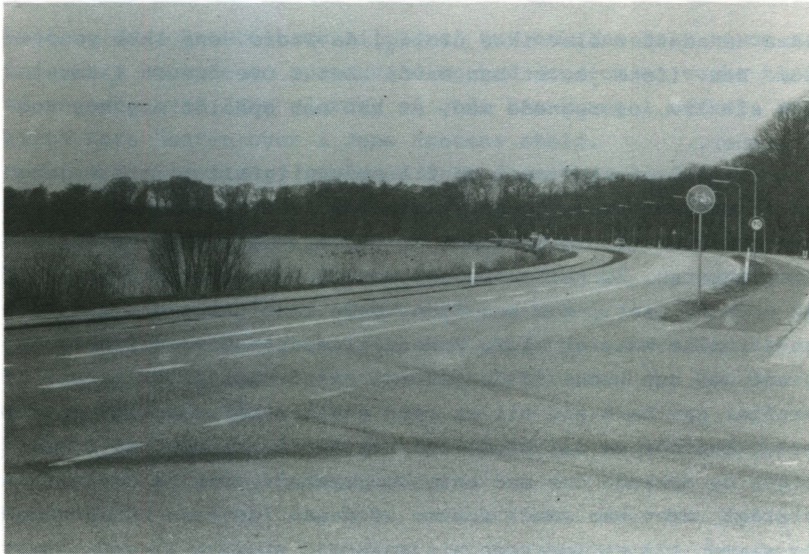
Derefter gav Lars sig til at gøre stalden ren. Han fejede gulvet og kastede en del blod, som han fejede sammen, ud i møddingen og dækkede det med halm og græstørv. Men da det var ovetstået, drev han rundt resten af dagen, uden at kunne tage sig sammen til at foretage sig noget.

Mette Marie Christiansdatter stod op lørdag og lavede kaffe. Hun bragte den ind i stuen til Jens, der drak kaffe på sengen, og først derefter stod op.

Ved 9-tiden kom Ole Andersen over til Jens Hansen for at hente sine sække, og Mette Marie spurgte, hvorfor de var kommet så sent hjem aftenen før. Ole svarede, at det var Jens, der ikke ville af sted.

Ole havde også et andet ærinde. Han havde en plov, der trængte til reparation, og vidste, at Jens skulle hente sin plov hos smeden. Han bad derfor Jens om at tage hans med, og det lovede Jens. Ole gik hjem og hentede ploven, som han kørte ned til Jens Hansens hus på en hjulbør. Da de læssede ploven på vognen, undrede det Ole, at vognen, der dagen før havde været ren, nu var meget beskidt. Han spurgte Jens, hvordan det kunne være, og Jens svarede, at Lars Gabrielsen havde lånt vognen til at køre møg på.

Jens Christensen skulle også arbejde hos glarmester Jørgensen den lørdag, og han mødte tidligt på arbejdet, og der var ikke noget at mærke på ham.

Dæmningen over Sorø Sø 1985. Liget af Store Hans blev kastet i vandet til venstre.

OPDAGELSEN

Lørdag morgen mellem 7 og 8 kørte omnibuskusk Hans Danielsen fra Sorø til jernbanestationen, og han så en hat flyde i vandet. Han viste det til pakmester Hans Andersen, der sad ved siden af ham, og de blev enige om at prøve at fiske den op senere, når de ikke havde passagerer med.

Da de passerede stedet ved 9-tiden, så de at hatten var drevet længere ned mod byen, og Hans Andersen stod af og fiskede hatten op. De tog den med til jernbanestationen, hvor den blev hængt op, for det tilfælde at ejermanden skulle melde sig.

Søndag formiddag gik Jacob Peter Sørensen ud for at fiske i Sorø sø. Han var 14 år gammel og i lære hos købmand Schonemann i Sorø. Jacob stod på dæmningen og kastede snøren i vandet, men fiskene ville ikke bide. Han gik længere frem ad dæmning-

Derefter blev retten sat på rådstuen i Sorø. Jacob Peter og skomager Henriksen forklarede om fundet, men ingen af dem kendte den afdøde.

Men under forhøret fik Leuning meddelelse om, at den afdøde kunne være aftægtsmand Hans Jensen af Broby, der for tiden opholdt sig hos ledvogter Rasmus Jensen.

Rasmus Jensen blev derefter tilkaldt, og han identificerede liget som Hans Jensen. Han gav Hans det skudsmål, at han var godmodig og tjenstvillig, men meget forfalden til brændevin. Men han blev ikke onskabsfuld, når han blev beruset.

Rasmus havde sidst set Hans fredag formiddag, hvor han fulgtes med Lars Gabrielsen tværs over dennes lod.

Sidse Hansdatter, som Hans logerede hos, havde sidst set ham fredag morgen, da han skulle hen til Lars Gabrielsen for at sætte en kakkellovn op.

SØNDAG I BROBY

Søndag formiddag tog Lars og sønnen Niels Peter til møllen ved Sorø jernbanestation for at hente gryn og mel. Her hørte Lars, at liget af Store Hans var fundet i søen, og han måtte ind på kroen for at have noget at styrke sig på.

Da Lars kom hjem, fortalte han, at Store Hans var druknet i Sorø sø. Anderledes turde han ikke fortælle det, for Niels Peter skulle helst ikke opdage sandheden, men Ane Marie var jo nok klar over, hvad det betød.

Om eftermiddagen var Jens Christensen henne hos Lars og fik slebet en kniv. Ifølge Lars talte de ikke om mordet, mens Jens senere fortalte, at Lars igen truede ham på livet, hvis han ikke tav om mordet.

Men Lars var begyndt at få anelse om, hvor det bar hen. Da han senere mødte Jens Hansen, sagde han, om det nu også kunne gå godt. Men de blev enige om at holde sig, så længe de kunne. Senere på eftermiddagen kom Ole Andersen forbi Jens Hansens hus og faldt i snak med Jens, der fortalte ham, at Store Hans havde druknet sig. Mens de stod der, kom Lars Madsen fra Knudstrup kørende og standsede ud for Jens' hus. I det samme kom

Lars gående fra sit hus og bad Jens om at følge med til Sorø. Jens var ikke særlig villig, men lod sig dog overtale, hvorefter Lars udbrød: "Du har også rettighed at give en god bolle punch, fordi du er blevet af med det gamle svin".^{<2>} Dertil svarede Jens, at det kunne han nok, hvorpå han hentede sine støvler og steg på vognen sammen med Lars og et par andre mænd, hvorpå de kørte bort.

UNDERSØGELSERNE FORTSAT

Så snart liget af Hans Jensen var bragt til sygehuset, gik distriktslæge Bojesen i gang med en undersøgelse af dødsårsagen. Han gik i gang klokken 1, men nøjedes med en ydre besigtigelse. Han sluttede, at mordet var begået med en økse, og var sket et andet sted end der, hvor liget var fundet.

Handwritten text in cursive script, likely a transcription of a legal document or report. The text is partially obscured by a black redaction bar on the right side. The visible text includes words such as "Lars", "Jens", "Sorø", "punch", "rettighed", "bolle", "svin", "støvler", "vognen", "mænd", "kørte", "bort", "undersøgelse", "dødsårsagen", "klokken", "nøjedes", "ydre", "besigtigelse", "sluttede", "mordet", "begået", "økse", "sket", "et", "andet", "sted", "end", "der", "hvor", "liget", "var", "fundet".

Begyndelsen af det første forhør af Lars Gabrielsen d. 16. september 1860. LAS.

Efter at det var oplyst, at Hans sidst var set på Lars Gabrielsens bopæl, blev fuldmægtig Deichmann sendt til Broby Overdrev for at hente Lars.

Han traf imidlertid ikke Lars hjemme, men Ane Marie fortalte, at Hans havde været hos dem enten onsdag eller fredag for at lave noget arbejde. Men han blev der ikke længe, fordi han drak brændevin og blev beruset. Hun mente, at Hans var gået ved 12-tiden.

Da Deichmann pressede på for at få at vide, om det nu var onsdag eller fredag, sagde Ane Marie, at hun troede at det var onsdag.

Forklaringen om, at Hans var gået klokken 12, havde Lars indskærpet hende, hun skulle give. Derimod var det hendes egen ide at henlægge besøget til onsdag.

Lars blev fundet i Sorø og blev afhørt ved retten. Han forklarede at Hans var kommet ved 8-tiden, men havde været så beruset, at han ikke kunne lave det arbejde, han var bestilt til. Han gik klokken 12 efter at have spist til middag hos dem, og Lars vidste ikke, hvor han gik hen og havde ikke set ham siden. Om eftermiddagen havde han været i Sorø og kørt med Jens Hansen hjem, og Jens Christensen havde været inde hos ham og fået en skjorte. Men i modsætning til Ane Marie hævdede Lars at det var foregået om fredagen.

Dommeren troede ham åbenbart ikke, for Lars blev gentagne gange formanet til sandhed, men han holdt fast ved sin forklaring. Dommeren lod ham imidlertid sætte i arresten.

MANDAG D. 17. SEPTEMBER

Dagen efter, mandag d. 17. september, blev Sidse Hansdatter igen afhørt og fortalte nu om Lars og Jens Neergårds besøg hos Store Hans torsdag aften.

Ellen Marie Mortensdatter af Lyngø fattighus mente først at hun havde set Lars ved Hans' bolig fredag aften, men ændrede det til torsdag. Hun udtalte også en stærk mistanke mod Lars, som hun vidste snart skulle betale en del auktionspenge, og måske kunne han få mordet godt betalt. Hun troede også, at

det var den almindelige mening om, hvem der var gerningsmanden.

Lars blev igen forhørt, men benægtede fortsat at vide noget om, hvordan Store Hans var død.

Dommeren tog derefter ud til Broby Overdrev og undersøgte Lars Gabrielsens hus. I stalden bemærkede man en stor våd plet i gruset, som skyldtes frisk blod. Desuden lå der tre store jernkiler i stalden, og på den ene af dem var det et lille stykke frisk, blodanløbet ben.

I møddingen uden for stalden var møddingvandet rødt, og under nogle græstørv og halm fandt man en hel del ganske frisk blod. Endelig var der enkelte blodpletter på dørtærskelen.

Ane Marie gentog sin forklaring fra dagen før. Hvad blodet angik, stammede det fra en hest, der ved fastelavnstid var blevet syg og ikke kunnet rejse sig, og som Lars derfor havde dræbt i stalden. Ane Marie blev imidlertid også arresteret.

JENS HANSEN ANHOLDES

Samme morgen ved 7-tiden kom tømrer Jens Olsen forbi Jens Hansens hus og så denne i færd med at vande sin hest. Han sagde, til Jens, at han syntes, det var et sent tidspunkt at vande hesten på, og Jens svarede, at han var kommet ret sent op. Han bad Jens Olsen hjælpe ham med at sætte en anden fading på vognen, hvad tømreren var villig til.

Jens Olsen tænkte ikke over, hvorfor Jens Hansen ville have fadingen udskiftet. Han vidste ganske vist at Store Hans var død og havde endda set liget, men han troede, at Hans var druknet.

Kort tid efter, at Jens Olsen havde forladt Jens Hansen, hørte han, at Store Hans skulle være myrdet i Lars Gabrielsens hus, og begyndte at nære mistanke til Jens Hansen.

Om eftermiddagen skulle Jens Olsen til Sorø, og traf igen Jens Hansen, der fortalte, at politiet havde spurgt efter ham om formiddagen. Jens Olsen rådede ham til at gå til Sorø, og de fulgtes ad. Undervejs prøvede Jens Olsen at fiske hos Jens Hansen og sagde, at der måtte hvile en stærk mistanke på ham, da

Den 17de September 1860.

I Begyndelsen af det første forhør af Jens Hansen d. 17. september 1860.

Begyndelsen af det første forhør af Jens Hansen d. 17. september 1860. LAS.

mordet skulle være begået hos Lars, som Jens kom meget sammen med, og Jens desuden skulle svare aftægt.

Men Jens Hansen forsikrede at han aldrig havde lagt hånd på Store Hans eller var skyld i hans død.

Denne forklaring gentog Jens Hansen for retten, selv om dommeren gjorde ham opmærksom på det var et almindeligt rygte, at han skulle have købt Lars Gabrielsen til at slå Hans Jensen ihjel.

Jens Hansen blev også anbragt i arresten.

LIGET OBDUCERES

Tirsdag d. 18. september klokken halv otte om morgenen mødtes distriktslæge Bojesen fra Sorø og landphysicus Høegh Guldberg fra Næstved på Sorø Sygehus. De skulle foretage obduktionen af Hans Jensens lig.

Byfoged og Birkedommer Leuning var tilstede sammen med retsvidnerne Hviid og Høyer. Desuden var Lars Gabrielsen tilstede

og han blev således tvunget til at overvære, at lægerne obducerede hans offer.

Liget var blevet ført fra sygehusets ligstue til en sygestue, der stod ledig, og her fandt undersøgelsen sted. De to læger fik desuden udleveret det bevismateriale, som Leuning havde fundet i Lars Gabrielsens hus, heriblandt en lerkrukke, der indeholdt blodfarvet halm og gødning, og en jernkile. Kilen var $8\frac{1}{2}$ tomme lang og 2 tommer bred og vejede $2\frac{2}{3}$ pund. Den bensplint, der oprindeligt havde siddet fast på kilen, lå i en lille æske.

Hans Jensen blev beskrevet som 67-68 tommer høj (175-178 cm), kraftigt bygget og med kraftigt sort hår. Der var ikke spor af vold på liget, undtagen i hovedet. De vigtigste læsioner var følgende:

1. Et tre tommer langt og en halv tomme bredt sår i venstre del af panden.
  2. Et lille sår på en tomme over det venstre øjes yderste vinkel.
  3. Et lidt større sår i øverste del af venstre bakkenbart.
- Desuden var venstre side af hjerneskillen knust.

Obduktionen omfattede på sædvanlig vis også kroppens organer og i mavesækken blev fundet rester af mad.

Der blev ikke på stedet draget nogen konklusioner. Det skete først senere. På hjemvejen til Næstved besøgte Høegh-Guldberg såvel stedet, hvor liget var fundet, som Lars Gabrielsens bopæl, hvor han undersøgte stald og mødding for flere spor.

I Næstved undersøgte han, om mistænkelige pletter kunne være blod, hvor han i nogle tilfælde kunne svare bekræftende, men i andre måtte erkende, at det var umuligt at sige.

Lægerne konkluderede, at Hans Jensen var blevet myrdet og at det sandsynligvis var sket med flere slag af jernkilen. Mordet var sket hurtigt - højst 1-2 timer - efter at han havde spist. Endvidere kunne liget næppe have ligget længere end 1-2 dage i vandet.

Rapporten blev underskrevet d. 25. september af Høegh-Guldberg og den 28. af Bojesen og sendt til Leuning.

RETSSALEN TIRSDAG D. 18 SEPTEMBER

Jens Christensen var også blevet anholdt. Han fortalte om sin færd på morddagen, og oplyste bl.a. at han ikke havde været inde hos Lars om aftenen.

Senere kom han dog på andre tanker og lovede nu at ville sige den rene sandhed, hvad Lars' trusler hidtil havde afholdt ham fra.

Han var om aftenen fulgtes med Lars til dennes hus, og Lars havde da fortalt, at han havde slået Store Hans ihjel. Han truede Jens til at hjælpe med at læsse liget på vognen, men da Lars trak liget frem ved benene, besvimede Jens. Da han atter kom til sig selv, var Lars borte med liget. Derefter fik Jens sin skjorte af Ane Marie og gik hjem.

Tirsdag d. 18. var også den første dag, hvor de lokale aviser kunne bringe oplysninger om mordet. De udkom nemlig kun hveranden dag - tirsdag, torsdag og lørdag.

Sorø Avis kunne den dag meddele sine læsere: <3>

Sorø. Formodet Mord. Sidste Søndag Middag fandtes i Sorø Sø, tæt ved den nye Vei, som fører fra Sorø til Jernbanestationen, Liget af en Mandsperson, som senere gjenkjendtes at være Aftægtsmand Hans Jensen i Braaby, der boede paa Llunge Mark. Der fandtes paa Liget betydelige Spor af udvortes Vold, idet der var et dybt 3 Tommer langt Saar i Panden, der trængte lige ind til Hjernen og desuden betydelige Fraktioner paa den venstre Side af Hovedet. Ved Veien laa den Afdødes Frakke og en Trasko svømmede i Vandet, som paa det Sted kun var en halv Alen dyb. Liget laa, da det blev fundet, paa Ryggen i Vandet. Det er upaatvivleligt, at den ommeldte Person er omkommen paa en voldsom Maade og henlagt af Gjerningsmændene paa det Sted, hvor han blev fundet. Grundet Mistanke om Gjerningsmændene har ladet Poli-

Sorø. Formodet Mord. Sidst
 Torsdag Middag fandtes i Sorø So, tæt ved
 den nye Vei, som fører fra Sorø til Jern-
 banestationen, Liget af en Mandsperson, som
 senere gientjendtes at være Afsigtsmand Hans
 Jensen i Braaby, der boede paa Liunge Mark.
 Der fandtes paa Liget betydelige Spor af ud-
 vortes Vold, idet der var et dybt 3 Tommer
 langt ~~Saar + Vand~~, der ~~trængte~~ lige ind til
 Hjernen, og desuden betydelige Fraktioner paa
 den venstre Side af Hovedet. Ved Veien laa
 den Afstedes Frakke og en Træsko svømmende i
 Vandet, som paa det Sted kun var en halv
 Alen dybt. Liget laa, da det blev fundet, paa
 Kvægen i Vandet.

Det er upaatvivleligt, at den ommeleste Per-
 son er omkommen paa en voldsom Maade og
 hentlagt af Gjerningsmændene paa det Sted,
 hvor han blev fundet. Grundet Mistanke om
 Gjerningsmændene har ladet Politiet anholde
 flere Personer, hvorved betydelige Indicier skulle
 være komne tilstede.

Sorø Avis tirsdag d. 18. september 1860. Beretning om
 fundet af Hans Jensens lig, og at det drejer sig om
 mord. UB.

tiet anholde flere Personer, hvorved bety-
 delige Indicier skulle være komne tilstede.
 Sjællandsposten, med redaktion i Ringsted, forklarede noget
 anderledes om begivenheden:

Søndagen d. 16de ds. er en forhenværende
 Huusmand i Sorø Braaby, ved Navn Hans
 Jensen, funden myrdet i nærheden af den
 alfare Vei mellem Sorø Kjøbstad og Jern-
 banestationen, paa Liunge Mark, ved et
 Hug i Hovedet med en Øxe eller et andet
 lignende skarpt Instrument. Den dræbte
 var en fattig Mand, som vel var intet min-
 dre end agtet i Omegnen, men havde dog,
 saavidt vides, ingen Uvenner, paa hvem

der kunne falde Mistanke; det vil derfor næppe lykkes Stedets virksomme og snilde Politi at opdage Morderen, især da der ikke lader sig tænke noget Motiv til Ugeringenen paa et saadant Menneske, som den Myrdede var.

Sorø Amtstidende skrev af efter Sjællandsposten, men til trods for disse avisers pessimistiske betragtninger, var sagen allerede godt på vej til at blive opklaret.

ONSDAG D. 19. SEPTEMBER

Om onsdagen var Ane Marie igen i forhør, men gentog sin tidligere forklaring, dog med flere detaljer. Husmand Peder Sørensen omtalte Store Hans' frygt for, at Lars ville slå ham ihjel og Kirsten Christiansdatter nævnte, at det var et almindeligt rygte blandt folk, at Lars havde dræbt Store Hans.

Derefter blev Ane Marie igen forhørt, og denne gang lovede hun at ville fortælle sandheden. Og det gjorde hun. Hun fortalte alt hvad hun vidste om mordet på Store Hans, lige fra han kom om morgenen til Lars og Jens kørte bort med liget. Hun berettede også om Lars' forsøg på at udslutte sporene efter gerningen dagen efter.

Lars benægtede selvfølgelig og påstod, at Ane Marie havde været sindssyg i 3 år, og man derfor ikke kunne stole på hende. Jens Christensen holdt også fast ved sin forklaring og benægtede at have været med til at flytte liget.

14. Benægtelser og udflugter

Der kunne således ikke længere være tvivl om, hvem der havde myrdet Store Hans og hvordan og hvor det var sket. Ane Maries tilståelse passede med de øvrige vidneudsagn og med de spor, der var fundet på gerningsstedet. Men de tre andre tiltalte fastholdt deres benægtelser, og sagen måtte derfor fortsætte, der måtte afhøres flere vidner for om muligt at kunne fremtvinge en tilståelse.

Det var nemlig - som det er nævnt ved nogle af de tidligere sager - svært at dømme en person, der nægtede. Der skulle ganske kraftige indicier til.^{<1>} Derfor trak sagen ud i flere måneder.

Den 21. september blev der foretaget en fornyet undersøgelse på Lars Gabrielsens bopæl. Der fandtes ikke blodspor på Lars' klæder - Ane Marie fortalte senere, at hun havde vasket hans bukser om lørdagen - men der skønnedes at være blodpletter på træskoene, som derfor blev taget i forvaring.

Hos Jens Hansen fandt man fjælle og vognbund, som stod i loen. Selv om de fornylig var blevet vaskede, viste de stadig spor af blod. De blev også taget med.

Jens Hansen forklarede, at blodet skyldtes, at han engang om sommeren havde kørt et nedlagt rådyr for skovfoged Jensen. Skovfogeden kunne derimod fortælle, at det var sket oktober året før. Jens havde også kørt et rålam for ham i februar, og de omtalte fjælle havde ikke været på vognen nogen af de to gange.

Der blev afhørt flere vidner, og de tiltalte blev også adskillige gange opfordret til sandhed.

Ved en ny ransagning i Lars' hjem fandt man et par gamle grå sribede benklæder, som Ane Marie sagde, at Lars havde på, da han kørte liget af Store Hans bort. Hun sagde, at hun havde vasket en blodplet af låret, og der blev fundet spor af blod på bukserne.

Sorø. Mordet paa Hans Jensen kan nu ikke længere være nogen Tvivl underkastet, efterat Gjerningsmændene ere arresterede, men da Forhørene endnu langtfræ ere sluttede og kun de tvende Deltagere, og det ovenijobbet de mindst skyldige, have tilstaaet deres Forbrydelse, medens de tvende Hovedmænd vedblive at benegte deres Deltagelse i Mordet, ville vi opjætte en mere detailleret Fremstilling af det Baserede, indtil vi med fuldstændig Roelagtighed kunne give en Fremstilling deraf, uden at maatte holde os til løse Rygter, der senere maatte atter maatte berigtiges.

Forsørigt kunne vi kun efter Fortjeneste anerkjende den Energi, hvormed Sagen drives og den Hurtighed, hvormed Forbryderne anholdtes. Senad Middag fandtes Liget, og om Eftermiddagen vare allerede Morderne arresterede. Vi nære derfor det Haab, at det ogsaa vil lykkes at bringe Hovedmændene til Betjendelse.

Sorø Avis lørdag d. 22. september 1860. Avisen meddeler, at gerningsmændene er arresterede. UB.

AVISERNE SKREV

Aviserne skrev ikke meget om sagen. Sorø Avis meddelte d. 22. september, at de to mindst skyldige havde tilstået, mens hovedmændene stadig benægtede. Avisen ville derfor ikke skrive mere om sagen, før den var bedre oplyst. Først d. 22 november skrev avisen igen om mordet.

Sorø Amtstidende bragte d. 20. september det indlæg, som Sorø Avis havde bragt d. 18. Den 25. september bragte avisen et fra københavneravisen Flyveposten, et indlæg, som Sjællandsposten bragte d. 27.

Heri blev mordet beskrevet således:

Gjerningen skete Natten til Fredagen den 14de. Hans Jensen befandt sig hos Bonden for at hjælpe med at sætte en Ovn op. Man drak ham da fuld, og da han var gaaet o-

ver i Loen, for at sove Rusen ud, søgte man at gjøre det af med ham ved Øxehug, og da der endnu sporedes Liv hos ham, blev en Jernkile dreven ind i Hjerneskillen. Morderne have endnu ikke bekjendt, men Bondens Kone, der skal have været Øjenvidne til det Hele og ligeledes blev arresteret, har afgivet ovenstaaende Erklæring, der skal være stadfæstet af en Person, som uventet kom til, lige da Udaaden var udført, og af Morderne blev truet med en lignende Skjebne, dersom han ikke lovede ubrødelig Taushed.

"Bonden" som mordet skete hos, er ifølge avisreferatet Jens Hansen.

Men derudover bragte disse to aviser heller ikke noget om mordet, før sidst i november.

VIDERE FORHØR

Den 5. oktober fortalte Anders Nielsen, at Jens Hansen havde forsøgt at få Kirsten Christiansdatter overtalt til at skaffe Store Hans af vejen. Jens benægtede og Kirsten blev ikke spurgt om det var rigtigt.

Ugen efter fortalte Kirstens søn Christian Hansen, hvorledes Jens Hansen havde forsøgt at købe ham til mordet, men var blevet afvist.

Jens Christensen hævdede stadig, at han var besvimet, da Lars havde trukket liget af Store Hans frem. Dommeren lod ham derefter føre til påvisning på gerningsstedet.

Møddingen lå kun en alen fra staldvæggen, så hvis Jens var besvimet, måtte han være faldet om i møddingen. Jens ændrede derfor forklaring og sagde, at han havde stået ved gavlen, og Lars havde trukket liget ud af døren og langs med staldvæggen hen til Jens. Og derefter var han altså besvimet.

Lars blev senere i et retsmøde konfronteret - som det hed - med Jens, der gentog sin forklaring og erklærede, at efter

hvad han havde set og hørt, så havde Lars myrdet Store Hans. Lars blev ophidset og råbte, at det var løgn, hvad Jens sagde og at han var betalt for at sige det. Han bandede over Jens til dommeren lod ham føre ud.

Der blev fortsat afhørt vidner, og Jens Rasmussen fra Suserup, som Jens Hansen havde forsøgt at købe til at dræbe gårdmand Christian Hansen i Løng, kom med en ny oplysning i en gammel sag.

Lars havde engang fortalt ham, at han havde fået Jens Christensen til at aflægge falsk ed i en sag mod skovfoged Peder Ertmansen.

Imidlertid gjorde dommeren foreløbig ikke noget ud af den oplysning, ud over at lade Jens benægte, at eden var falsk.

NYE FORKLARINGER

Lars besluttede nu at ændre sin forklaring. Hidtil havde han hævdet, at han ikke havde set Store Hans, siden han forlod hans hus ved middagstid, og derfor ikke kendte noget til hans død.

Nu forklarede han, at han og Hans var blevet enige om at stjæle noget træ i skoven om aftenen. Store Hans skulle gå i forvejen og finde et brugbart træ, og så skulle de mødes senere. Da Lars kom til mødestedet ud på eftermiddagen, var Store Hans der ikke, og Lars gik derfor mod Sorø.

Kort efter vendte Lars sig om og så Store Hans komme gående længere tilbage på vejen, men i det samme kom en vogn kørende og ramte Hans, der styrtede om. Lars ville have gået tilbage, men en af dem, der var på vognen, råbte, at han godt kunne gå, der var ikke sket noget. Så Lars gik videre og kunne derfor ikke sige, om Hans var død ved den lejlighed.

Ane Marie kom også med nye oplysninger, da hun midt i november fortalte, at Lars selv havde sat ild på deres huse, der brændte.

15. Tilståelse og dom

Arresten i Sorø var ikke særlig stor, og der var flere sager med arrestanter. Det var derfor vanskeligt at forhindre, at de fire tiltalte i mordsagen fik lejlighed til at tale sammen.

Leuning henvendte sig derfor til politimesteren i København og spurgte, om ikke man kunne have Lars Gabrielsen i arresten i København. Svaret var positivt.

Så torsdag d. 22. november blev Lars sendt med morgentoget til København under bevogtning af to københavnske politimænd, Hertz og Christensen.

Om det nu var, fordi Lars efterhånden havde indset, at det var umuligt fastholde sin uskyld, eller om der lå andet bag - en aftale mellem de tiltalte - er det umuligt at sige.

Men undervejs i toget tilstod han mordet over for de to københavnske politimænd.

De stod derfor af i Roskilde sammen med deres fange, og Hertz telegraferede omgående nyheden til Sorø. Derefter tog de det første tog - et godstog - tilbage.

Politibetjent Martin Hertz, den ene af de to betjente, der førte Lars til København, og som han undervejs tilstod mordet for.
Foto i Politihistorisk Selskab.

Sors. Mordet paa Hans Jensen.
 Naar vi ikke, siden Forbrydelsen udførtes, have omtalt dette Mord, da er Grundten hertil den, at de tvende Hovedforbrydere hidtil ikke have villet bekjende deres Deltagelse i Mordet. De tvende underordnede Deltagere, hvoriblandt Lars Gabriels Kone, have vel afgivet en Tilstaelse, men som dog ikke aldeles stemte overens. Vi vilde derfor ikke bringe ubjæmlede Efterretninger ud iblandt Publikum og foretrak derfor at tie. Vi haabe imidlertid snart at see os istandtil, at løfte det Slor, som hidtil har hvilet over denne rædsfulde Begivenhed, da Lars Gabriel, den egentlige Udfører af Mordet, nu skal have bekjendt. I dag fortes han herfra med Morgentoget til Kjøbenhavn, men, som der er telegraferet hertil, allerede i Roekilde tilstod han sin Forbrydelse, og kom derfor tilbage igjen med Godstoget. Det er saaledes at forudsæe, at hele Forbrydelsen i al sin Straffelighed ikke længere vil være nogen Hemmelighed.

Sorsø Avis torsdag d. 22. november 1860. Avisen kan nu meddele sine læsere, at Lars Gabrielsen har tilstået. UB.

Samme dag havde Jens Hansen lovet at give en sandfærdig forklaring, og han tilstod, at han havde lovet Lars 100 rdl for at skaffe ham af med Store Hans. Men han påstod, at det var Lars, der havde foreslået ham mordet.

Lars kom imidlertid tilbage, og forhøret af Jens Hansen blev derfor afbrudt, for at Lars kunne afgive sin tilståelse.

Den tog tid, og først langt ud på aftenen var Lars færdig med at forklare, hvorledes han havde myrdet Store Hans og skaffet sig af med liget. Der blev derfor ikke tid til at få Jens Hansens tilståelse, men han indrømmede dog, at Lars' tilståelse i store træk var rigtig.

Derefter blev retsmødet hævet, og det var planen, at Jens Hansen næste dag skulle afgive sin tilståelse, men det skete ikke.

SELVMORD

Fra forhørslokalet blev Jens Hansen ført over i sin celle i arresten. Det gjaldt om at sikre sig, at han kunne afgive sin fulde tilståelse næste morgen, og Jens blev derfor lagt i en spændetrøje. Han var selv indforstået med spændetrøjen, og sad og snakkede en tid med arrestforvarer Jørgensen.

Han gentog sin tilståelse og sagde også, at han fortrød, at han havde fået Lars til at myrde Hans Jensen. Det var nok især tanken om, hvordan mordet berørte - og ville berøre - hans familie, der fik ham til at fortryde. Og han udtrykte et håb om at komme til at se familien, inden han blev dømt. Så Jørgensen regnede med, at Jens havde forsonet sig med sin skæbne.

Men da Jørgensen næste morgen kom ind i cellen, fandt han Jens Hansen død. Han havde hængt sig.

Hvordan det kunne lade sig gøre at begå selvmord iført en spændetrøje, er vanskeligt at sige, og Jørgensen forsøgte ikke at forklare det.

Han oplyste, at da han kom ind om morgenen, fandt han Jens hængende i en undertrøje, der var gjort fast om en af jernstængerne i vinduet. Spændetrøjet var krænget op, således at det, der skulle være bagpå, nu var kommet foran. Jens lå på knæene, da vinduet kun var 1½ alen fra gulvet.

Soro. Selvmord. Efterat Lars Gabrielsen var gaaet til Retjentelje, optoges Forhørerne igjen, og Jens Hansen tilstod da ligeledes sin Brode. Han er den egentlige Anstifter af Mordet, da han er den, der har tilskyndet de Andre til at udføre det. Han kunde vel derfor næppe være i Tvivl om, at Straffen selvfølgelig vilde komme til at ramme ham og for at undgaae dette, har han igaar hængt sig om Matten i sin Arrest, uagtet man efter Forlydende havde givet ham Spændetrøie paa, for at forhindre dette, og saaledes unddraget sig Retfærdighedens Arm.

Da Jørgensen fandt liget, var det endnu varmt, og der var ingen dødsstivhed. Jørgensen fik skåret undertrøjen over, og hentede lægen, men alle forsøg på genoplivning var forgæves.

Der var derfor nogle punkter, der ikke blev fuldt belyst. For nu havde man kun Lars Gabrielsens version af, hvem der var initiativtager og af hændelsesforløbet fra ideen om mordet første gang opstod og til den blev ført ud i livet.

Efter Jens Hansens selvmord sørgede Leuning for, at der blev holdt vagt døgnet rundt i arresten. Det skulle helst ikke lykkes for andre af arrestanterne at begå selvmord.

Det gamle råd- og tinghus i Sorø, opført 1845, brændt 1879. Foto i Lokalhistorisk Arkiv for Sorø og Omegn.

JENS CHRISTENSEN TILSTÅR

Da nu Lars og Jens Hansen havde tilstået, gav Jens Christensen også efter og tilstod, at han havde været med til at smide liget af Store Hans i Sorø sø. Hans forklaring afveg på enkelte punkter fra Lars'. Jens sagde bl.a. at han ikke havde været inde i stalden, men at Lars havde slæbt liget ud. Men ellers

stemte hans forklaring om begivenhederne på mornatten overens med Lars' tilståelse.

De små forskelle, der var i tilståelserne, forsvandt efterhånden. Både Lars og Jens ændrede lidt på forklaringerne her og der og indrømmede, at den anden måske havde ret på et eller andet punkt.

Begge blev også ført ud til Broby Overdrev for at vise, hvor mordet var sket, hvor liget havde ligget, og hvor det var blevet kastet i søen.

Lars var enig med Jens om fjernelserne af Store Hans' lig, men han var uenig med Ane Marie angående brandene. Han fastholdt stædigt, at han ikke havde sat ild på, og Ane Marie indrømmede, at hun ikke havde set ham stikke ild på nogen af husene, så det var muligt, han havde ret.

Sorø. Paa Jensens Ord. Vi see os idag i stand til at opfylde det Løfte, vi have givet vore Læsere, at meddele nogle detaljerede Oplysninger om dette Mord, saasnart Forhøret vare sluttede, og det hidtil Dunkle opklaret. Dette er nu sket, idet samtlige i Sagen Indvillede have afgivet deres Tilståelse. Vi kunne imidlertid ved denne Leilighed ikke med Taushed forbigaae at omtale den usjortrede Fliid, Udholdenhed og Dygtighed, hvormed Sagen fra det første Dieblis indtil dens Slutning er ledet, og ville blot, for at give et Begreb om dens Birttøjstighed, anføre, at ikke færre end nogle og tyve Personer ere afhørte for at afgive Forklaringer i Sagen.

Medensstaaende Beretning slutter sig i det Væsentlige paa den af Lars Gabrielsen afgivne Tilståelse.

Sorø Avis tirsdag d. 27. november 1860. Begyndelsen af den tre spalter lange beretning om Lars Gabrielsens tilståelse. UB.

PRESSEN SKREV

Så snart nyheden om Lars Gabrielsens tilståelse var sluppet ud, dukkede mordet igen op i avisernes spalter.

Sorø Avis meddelte allerede samme dag, d. 22. november, at Lars havde tilstået, og det blev bragt i Sorø Amtstidende og Sjællandsposten to dage senere. Nyheden om Jens Hansens selvmord blev bragt i Sorø Avis d. 24. november, men først d. 27. bragte avisen Lars Gabrielsens tilståelse.

Aviserne dengang var små. Sorø avis var 33 cm høj og 24.5 cm bred, fire sider trykt i tre spalter. Tilståelsen fylder næsten en side, således at den optager omkring en fjerdedel af spaltepladsen.

Mange andre aviser bragte lange referater af tilståelsen. Berlingske Tidende bragte 2 spalter allerede d. 26. november, og de øvrige aviser skrev af enten efter denne eller efter Sorø Avis. En del sjællandske aviser bragte også flere spalter, mens aviserne i det øvrige land brugte omkring ½ spalte til mordsagen.

FALSK ED

Den 5. december var der endelig tid til at følge sagen med den falske ed op, og de oprindelige vidner i sagen mellem Lars Gabrielsen og Peder Ertmansen blev igen afhørt.

Ertmansen forklarede, at han ikke havde slået Ane Marie, men da Lars havde fire vidner, så var han gået ind på forlig, selv om han mente, at vidnerne svor falsk.

Jens Christensen tilstod efter et længere forhør, at han slet ikke havde set Ertmansen slå Ane Marie. Den pågældende dag havde han endda slet ikke været i skoven, men arbejdet på teglværket i Broby hele dagen. Når han forklarede, som han havde gjort, skyldtes det, at Lars havde bedt ham om at gøre det.

Den dag, han skulle vidne i retten, fulgtes han med Lars til Carl Christoffersen, som Lars ved hjælp af trusler overtalte til at give samme vidneudsagn.

Sorø. Falsk Ed. Under den Sag, som er anlagt mod Lars Gabrielsen for Mordet paa Hans Jensen, er det nu oplyst, at han for en 7 Aar siden har foranlediget sin Medskyldige Jens Christensen og en anden Husmand, Carl Christophersen, der nu ogsaa er arresteret, til at aflægge falsk Ed paa at have seet Stofvojed under Akademiet's Stove, Peter Ertmann, mishandle Lars Gabrielsens Kone, fordi hun havde samlet Brænde i Stoven. Motivet hertil kan næppe have været andet end et Forsøg paa, at udpresse Penge af P. Ertmann, da denne almindeligt er anerkendt som en stiftelig gammel Mand. Paa Grund af denne Sag mistede P. Ertmann imidlertid, efter hvad der er os meddelt, Dannebrogstørset, hvorved han var hædret, og det er vel derfor ikke mere end billigt, at dette atter foranstalttes ham tilbagegivet.

Sorø Avis tirsdag d. 11. december 1860. Om genoptagelsen af den gamle sag mellem Lars Gabrielsen og Peter Ertmannen, hvor to vidner aflagde falsk ed. UB.

Carl erklærede ogsaa, at han slet ikke havde set noget, men kun vidnet, som Lars bad ham om. De erklærede begge, at når de havde vidnet falsk, var det af frygt for Lars.

Lars benægtede. Carl og Jens var selv kommet til ham, og han havde ikke hverken overtalt eller truet dem til at vidne falsk i sagen.

Ane Marie fastholdt sin forklaring, og det samme gjorde de to andre vidner, Kirsten Christiansdatter og Ane Kirstine Christensdatter. Der blev ikke på noget tidspunkt givet udtryk for mistanke om, at de to kvinder havde løjet, så deres forklaring blev ikke rokket.

Sorø Avis' omtale af den gamle sag har en ekstra oplysning, idet avisen skriver:

På Grund af denne Sag mistede P. Ertmann imidlertid, efter hvad der er os meddelt,

Dannebrogskorset, hvormed han var hædret, og det er vel derfor ikke mere end billigt, at dette atter foranstaltes ham tilbagegivet. <1>

ANKLAGE OG FORSVAR

De sidste forhør havde fundet sted d. 24. december, og derefter fik anklager og forsvarere ordet. Det skete den gang i form af skriftlige indlæg, der blev fremlagt i retten, og anklageren, procurator Flor, afleverede sit d. 8. januar. Det fyldte 24 håndskrevne foliosider.

Lars Gabrielsen blev betegnet som en person, der var farlig for den offentlige sikkerhed, og anklageren indstillede til dødsstraf, samt stejle og hjul.

Jens Christensen blev indstillet til strafarbejde på livstid, og Carl Christoffersen til strafarbejde i 6 år for mened. Ane Marie Jensdatter, der havde vidst, at hendes mand ville myrde Hans Jensen, og som senere havde givet falsk forklaring for retten, blev indstillet til 4 års strafarbejde.

Procurator Dahlstrøm, der var forsvarer for Jens, Carl og Ane Marie, afleverede sit indlæg d. 16. januar.

Han indledte sit forsvar med nogle betragtninger over årsagen til, at størstedelen af de kriminelle tilhørte den laveste almue. Han påpegede, at det ofte skyldtes mangelfuld opdragelse og undervisning. Dette gjaldt også hans tre klienter, og han mente, at denne omstændighed måtte komme dem til gode.

Jens havde haft en aftale om mordet, men havde ikke begået det, selv om han havde haft lejlighed til det. Han havde manglet mod til at trodse Gud og sin samvittighed, det gode havde sejret hos ham, og det ville man vel ikke straffe ham for.

Jens' forbrydelse bestod i, at han havde været med til at skaffe liget af vejen. Det skyldtes hans frygt for Lars Gabrielsen, som - efter hvad der var blevet oplyst - havde "udøvet en næsten fabelagtig indflydelse på egnens beboere ved den paniske skræk, hans blotte navn fremkaldte." Så Jens turde ikke sige nej til at hjælpe med at fjerne liget.

Hverken Jens eller Carls falske forklaring havde haft betydning for udfaldet af sagen mellem Lars Gabrielsen og Ertmannsen. Derfor burde straffen være forholdsvis mild.

Hvad Ane Marie angik, mente forsvareren, at der var mange undskyldende momenter. Hun havde således altid frarådet Lars at begå forbrydelsen, og hun havde hurtigt fortalt sandheden. Når hun løj ved de første forhør, skyldtes det sikkert, at hun troede, at hun også var anklaget i sagen.

Dahlstrøm foreslog nogle års strafarbejde til Jens Christensen, 1-2 års forbedringshus til Carl Christoffersen og frifindelse, evt. nogle få dage på vand og brød, for Ane Marie Jensdatters vedkommende.

Endelig fremlagde prokurator Hansen sit forsvar for Lars Gabrielsen den 23. januar.

Han påpegede, at Lars havde handlet af trang og efter Jens Hansens gentagne fristelse, og han afviste, at Lars var farlig for den offentlige sikkerhed. For selv om han havde et hidsigt temperament, havde han ikke tidligere begået nogen forbrydelse.

Han indstillede Lars til rettens mildeste dom.

Mens Lars ventede på dommen, havde han den sorg, at hans yngste barn, datteren Juliane, døde d. 20. januar, 13 måneder gammel.

DOM

Dommen blev afsagt d. 1. februar 1861. Lars Gabrielsen blev dømt til at miste sin hals, og hans hovede skulle sættes på en stage.

Jens Christensen blev idømt 14 års tugthus og Carl Christoffersen 4 års forbedringshus. Ane Marie Jensdatter blev frifundet, men skulle dog være med til at betale sagsomkostningerne.

16. Appel og henrettelse

Dommen blev - som det altid var tilfældet, når der var tale om en dødsdom - appelleret til Landsretten.

Anklageren og forsvarererne afleverede deres anklage- og forsvarsskrifter i løbet af februar og marts, hvorefter dommerne overvejede sagen.

En af dommerne opdagede, at der var en uoverensstemmelse mellem det, lægerne havde sagt og Lars Gabrielsens tilståelse angående mordvåbenet. Desuden ville man gerne have nogle ekstra oplysninger fra Ane Marie og Lars.

Lægerne svarede på forespørgslen, at det ikke kunne udelukkes, at mordvåbenet havde været en egegren, således som Lars havde sagt. Men de gjorde samtidig opmærksom på, at hvis Lars' forklaring var rigtig, savnede man oplysning om, hvorledes der var kommet blod og et lille stykke ben på den jernkile, som man i begyndelsen havde antaget for mordvåbenet.

Forhøret af Lars foregik i København. I midten af marts havde Leuning fået en aftale med chefen for Københavns politi om at sende Lars Gabrielsen til København. Den vagt, der var blevet holdt over Lars efter Jens Hansens selvmord, var dyr, og havde kostet 182 rdl.

Nu sad Lars så i København, og her blev han spurgt om, hvad han egentlig i sin tid havde ment, da han sagde til Jens Hansen, at han nemt kunne slippe af med aftægten.

Ja, Lars havde da slet ikke tænkt på mord. Men Store Hans havde engang sagt til ham, at han gerne ville sælge aftægten for en kontant sum en gang for alle. Det var altså det, Lars havde hentydet til - sagde han.

Landsrettens dom blev en gentagelse af dommen i Sorø Birk, med undtagelse af, at Jens Christensens dom var nedsat til 10 års tugthusarbejde.

TUGTHUSET

Jens Christensen ønskede ikke at appellere Landsrettens dom, og d. 26. juni 1861 blev han afleveret i tugthuset på Christianshavn.

Jens blev beskrevet som 166 cm høj, middel af bygning, blå øjne og rødt hår. Han kunne både læse og skrive.

Han skrev hjem til konen 14 gange, mens han var på Christianshavn. I begyndelsen hvert halve år, senere fik han lov til at skrive hver fjerde måned.

Den 18. juli 1867 blev Jens overført til tugthuset i Horsens, hvor han afsonede resten af straffen.

HØJESTERET

Carl Christoffersen ankede derimod sin sag for højesteret, og for Lars' vedkommende gik det automatisk, for en dødsdom skulle stadfæstes af højesteret.

Dommen faldt tirsdag d. 27. august, og alle dommerne var enige om stadfæstelse.

Højesterets Dom i Sagen imod Lars Gabrielsen faldt ferrige Fredag, hvorved Sorø Virts Gytrarets Dom af 1ste Febr. og Landsøverrettens Dom af 30te Mai bekræftedes. Lars Gabrielsen demtes for Mord til at miste sin Hals og hans Hoved til at sættes paa en Stage, og af de andre under Sagen Diktalte demtes Carl Christoffersen for Mened til Forbedringshusarbejde i 4 Aar.

Sorø Avis lørdag d. 31. august 1861. Meddelelse om højesterets dom. UB.

Der var nu kun ét håb, nemlig at kong Frederik d. 7. ville ændre straffen.

Det skete for Carl Christoffersens vedkommende. Han indsendte en ansøgning om formildelse af straffen d. 7. september, og d. 19. oktober 1861 blev hans straf nedsat fra fire til to års forbedringshus. Carl blev afleveret i Vridsløselille d. 7. november 1861.

DEN LANGE VENTETID

Da Leuning ville sende Lars til København, var det nær strandet på, at det var umuligt at finde en præst, der ville tage sig af Lars' åndelige velfærd. Præsten ved Københavns civile arrest, pastor Oxholm, ville ikke påtage sig det, men det lykkedes at overtale pastor Høegh Jensen, der var kateket ved Holmens kirke men derudover bistod Oxholm i arresthuset, til at påtage sig hvervet.

Høegh Jensen havde imidlertid mange pligter, idet han gav skoleundervisning hver dag i 8 timer, foruden at han prædikede i arresthuset hver søndag og helligdag og hveranden dag talte 4-5 timer med arrestanterne. Han havde derfor betinget sig, at han måtte blive fri for at "berede Lars Gabrielsen til døden".^{<1>}

Præsten talte næsten dagligt med Lars, og i et brev til højesteretsadvokat Liebe - Lars' forsvarer ved højesteret - skrev han d. 25. august om sit indtryk af Lars.

Det var blevet klart for præsten, at skylden hvilede tungt på Lars' sind og han havde ofte "udtalt sin glæde over, at Herren ikke kaldte ham bort straks efter hans forbrydelse, men skænkede ham tid til at vinde en bedre erkendelse og angre sin forbrydelse." Men selv om han beredte sig til døden, ønskede han dog at kunne beholde livet, især for sin kones og børns skyld. Dette smukke og gudhengivne forhold mente præsten ikke, han burde lade forsvareren være uvidende om.

Men præstens brev fik ingen indflydelse på dommen, og Lars kunne nu blot håbe på en kongelig benådning. Statsrådet vedtog d. 4. oktober at stadfæste højesterets dom, dog således, at hovedet ikke skulle sættes på en stage. Meddelelsen blev sendt til Sorø amt d. 15. oktober, og d. 17. kunne Sorø Avis meddele:

Sorø. Bekræftelse af Dødsdom. Ved allerhøieste Resolution er det nu afgjort, at den Lars Gabrielsen af Braaby Overdrev ved Høiesteretsdom af 27de August d.A. idømte Livsstraf, for at have dræbt Af-tægtsmand Hans Jensen, bliver at fuldbyrde.

Og ugen efter kunne avisen meddele at

Lars Gabrielsens Henrettelse er bestemt
til at skulle finde Sted Tirsdag Morgen
den 29de ds Kl. 7.

HENRETTELSE

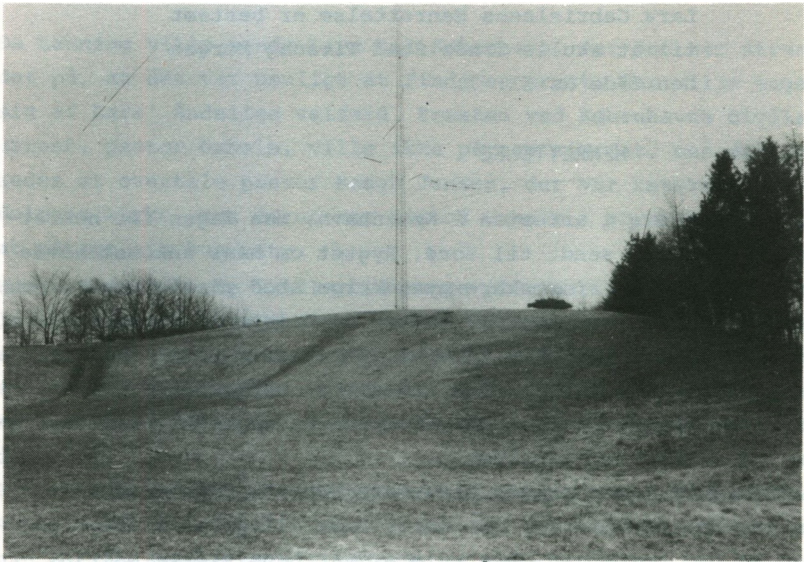
Lars sad stadig i arresten i København, men dagen før henrettelsen blev han sendt til Sorø. Rygtet om hans ankomst havde bredt sig, og en stor skare nysgerrige stod på stationen, da toget kom ind. Lars tog det fattet og hilste på flere gamle bekendte, inden han blev kørt til arresten i Sorø.

Natten forløb roligt for den dødsdømtes vedkommende. Lars læste i Mynsters betragtninger, som han havde bedt om at få, og han gik i seng ved ni-tiden.

Klokken fire næste morgen blev Lars vækket. Han havde affundet sig med sin skæbne, men det gjorde alligevel indtryk på ham, at den morgenmad, han spiste, var hans sidste måltid. Han gjorde nogle bemærkninger om det til fangevogterne, og snakkede også om sin forbrydelse, som han søgte at slå hen ved at sige, at det alligevel ikke var så stor en synd, han havde begået. Store Hans var ikke til nogen nytte, men drev kun omkring og bedrev uterlighed. Men, føjede han til, "jeg ved jo nok, jeg måtte ikke gøre det."

Derefter blev Lars ført ud til den vogn, der skulle føre ham til Galgebakken, og også her havde der samlet sig en stor skare nysgerrige. Lars hilste "God morgen, godt folk", da han trådte ud på rådhusets trappe, og under køreturen snakkede han med nogle bekendte, der gik ved siden af vognen. Under køreturen røg Lars på en cigar, som han kastede fra sig, da han stod ud af vognen og blev ført op til toppen, hvor blokken stod.

Omkring retterstedet stod en kreds af mænd, der var tilsagt fra de omkringliggende sogne, og bag dem en stor mængde tilskuere fra nær og fjern. Sådant en begivenhed skete jo ikke hver dag, og den ville man nødig gå glip af. Der var også enkelte, der havde en ganske bestemt grund til at være til stede ved henrettelsen.

Galgebakken ved Sorø 1985. Nu står der en fællesantenne på toppen.

Pastor Høegh-Jensen ventede oppe ved blokken, og Lars takkede ham, fordi han havde lært ham at kende Gud. Han sagde, at han gik over i den anden verden i fuld forvisning om, at han ville finde nåde hos Gud for den synd, han havde begået. Lars bad også om, at man efter hans død ville sørge for hans kone og børn. Derefter tog han selv trøjen af og krængede skjortekraven tilbage, hvorpå skarpretterens medhjælper bandt hans hænder på ryggen. Lars knælede nu ned og lagde hovedet på blokken. Skarpretter Smith hævdede øksen, og et øjeblik efter var dommen fuldbyrdet. En af medhjælperne løftede hovedet op og viste det frem, mens liget blev lagt i kisten. Klokken var nu omkring halv otte om morgenen.

Så snart skarpretterens økse var faldet, trængte nogle mennesker sig frem mod blokken. De var ikke kommet til henrettelsen af nysgerrighed, men af nødvendighed. Blodet af en henrettet kunne nemlig - ifølge gammel overtro - helbrede for slagtilfælde, og derfor var de kommet til stede. En af dem var endda kommet helt fra København for at få fat på blodet, der

Sorø. En ubyggelig Overtro.
 En ligejaa rødselsfuld som væmmelig Overtro, der endnu desl værre ikke er udryddet blandt Almuen, antager, at det varme Blod af en Henrettet skal helbrede for flere Sygdomme, navnlig for Elagtilfælde. Det varme Blod skal tyndes i den Lidende, med hvem man derpaa skal løbe, indtil man har naaet rindende Vand, hvorpaa Sygdommen vil være hævet. Saa utroligt det end lyder, havde flere Personer, endog en fra Kjøbenhavn, indjundet sig her i det Siemed at skaffe sig Blod af Lars Gabrielsen, der er for os endog angivet icke mindre 3 à 4, forat benytte dette kannibaliske jeregibue Lægemiddel, mod hvis Brug det forekommer os der burde nedlægges et bestemt og strengt Forbud. Hvorvidt det virkelig er blevet benyttet, skulle vi lade være usagt, men at Muligheden til at benytte det for Fremtiden bliver afslaaet, tro vi i Oplysningens og Menneskelighedens Interesje at burde førtre.

Sorø Avis lørdag d. 2. november 1861 om udslag af overtro i forbindelse med henrettelser. UB.

skulle drikkes varmt.^{<2>} Der var vistnok - ingen, der drak blodet på retterstedet, men det lykkedes for en af dem at få noget blod i en flaske, som derefter blev bragt til en syg pige i Glumsø.^{<3>}

BEGRAVELSEN

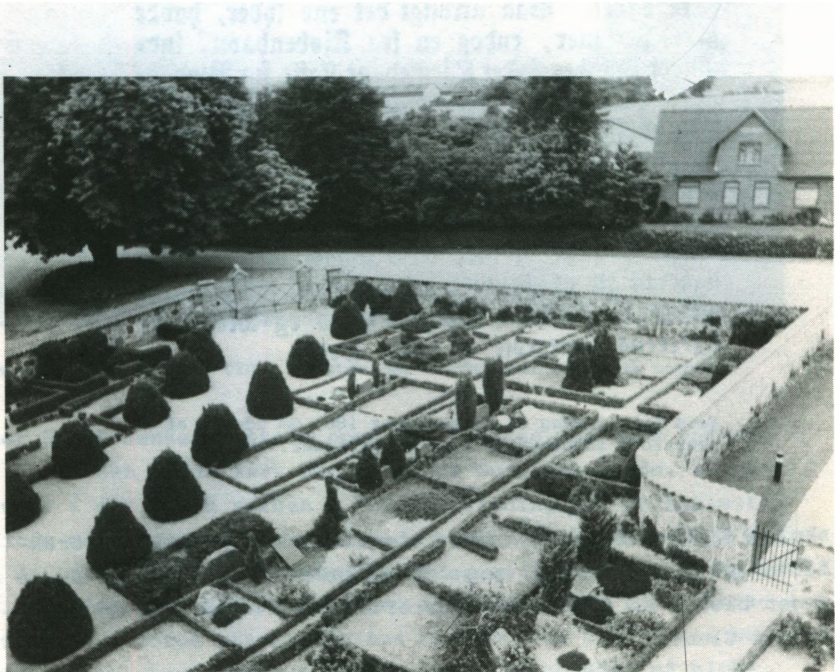
Allerede en uge før henrettelsen havde birkedommer Leuning forespurgt hos amtmanden, om den henrettede ikke skulle begraves et afsides sted på Broby kirkegård, og han havde fået et bekræftende svar.^{<4>}

Efter henrettelsen spredtes folkemængden langsomt, og vejen gennem Sorø var fuld af mennesker. Vognen med liget kunne ikke komme igennem ad den vej.

Kusken måtte derfor køre ud ad hovedvejen og over Knudstrup mod Vester Broby. Men han var ikke kendt med den vej, og da han - som han troede - drejede ned mod kirken, endte han i stedet på gården matr. nr. 18 a. <5>

Men det lykkedes ham dog at finde ned til kirken, og Lars Gabrielsen blev begravet i stilhed.

Henrettelsen blev omtalt i aviserne landet over med Sorø Avis eller Berlingske Tidende som kilde.

Et sted i dette hjørne af Vester Broby kirkegård hviler liget af Lars Gabrielsen. Efter lokal overlevering blev han begravet uden for kirkegårdsmuren, men da kirkegården blev udvidet, kom hans grav til at ligge inde på kirkegården under en af gangene. Graven kan ikke længere udpeges med sikkerhed.

REGNSKAB

Dagen efter henrettelsen, d. 30. oktober, skrev Leuning til København for at få regningen på Lars Gabrielsens arrestophold. Den kom d. 13. november. Men der var flere regninger, og først d. 10. februar 1862 kunne birkedommeren sende opgørelsen til amtmanden. De samlede udgifter ved mordsagen beløb sig til 748 rdl 1 mk 6 sk, og da der fra Lars Gabrielsens bo kun var indkommet 510 rdl 1 mk 6 sk, mens der ikke var noget at hente hos Jens Christensen og Carl Christoffersen, så blev der et underskud på 238 rdl, som Leuning bad om, at amtskassen ville dække.

17. Arv og efterslæt

Store Hans blev begravet d. 22. september 1860. Hans død var anmeldt til skifteretten allerede samme dag, som liget blev fundet, og d. 24. blev alle hans ejendele registreret og vurderet. Værdien var 45 rdl 4 mk 8 sk.

Derefter skete der ikke noget før d. 1. december, hvor arvingerne var indkaldt til et møde. Da Store Hans' børn var født uden for ægteskab, var de ikke arvinger. Det var derimod hans fire søskende. Kun en af dem, broderen Rasmus i Alsted, levede. De andre var døde, men efterlod sig hver et barn, der nu arvede store Hans. På mødet i december lovede Jens Hansens enke at betale 40 rdl som afgørelse på den aftægt, Hans Jensen havde haft til gode, da han døde. Og så gik der igen lang tid, før der skete noget.

Det skete først d. 21. marts, hvor alle Store Hans' ejendele blev solgt på auktion. De indbragte ikke så meget, som de var vurderet til, idet auktionen kun gav 37 rdl 2 mk 8 sk, og derfra skulle endda trækkes omkostninger. Der var også nogle forskellige regninger, så selv om Mette Marie Christiansdatter havde betalt de 40 rdl, blev der i alt kun 57 rdl 4 mk 6 sk til deling mellem de fire arvinger.

JENS HANSEN

Jens Hansen havde begået selvmord d. 23. november, og han blev begravet d. 25. i Sorø. Men som andre selvmordere blev han begravet uden for kirkegården.

Da han ikke var dømt for nogen forbrydelse, arvede hans familie ham uden problemer. Enken Mette Marie Christiansdatter ønskede at sidde i uskiftet bo, og det havde hendes tre voksne børn ikke noget imod. Hun fik tilladelsen dertil d. 16. januar 1861.

I 1863 solgte Mette Marie ejendommen i Broby Overdrev til sønnen Peder og gik selv på aftægt. I aftægtskontrakten betingede hun sig en begravelse i overensstemmelse med egnens skik.

LARS GABRIELSEN

Jens Hansens enke overtog hans hus, Lars Gabrielsens enke kom på fattigvæsenet. For Lars blev dømt, og i dommen stod, at hans ejendom skulle tilfalde staten.

De første skridt blev taget d. 15. oktober 1860, hvor der blev foretaget en såkaldt sequestrationsforretning for at skaffe sikkerhed for omkostningerne i sagen.

Hele indboet blev vurderet, og bl.a. nævnes en ikke opsat kakkelovn med kogeanretning, værdi 15 rdl. I alt blev indboet vurderet til 100 rdl og ejendommen til 1000 rdl.

Efter at Lars var blevet dømt til døden, skulle huset sælges, og det voldte nogen vanskeligheder. Den første auktion blev annonceret tre gang i Berlingske Tidende, og den blev afholdt d. 19. april. Den gav ikke noget resultat, og det gjorde den næste, d. 3. maj, heller ikke. Derefter blev den tredje auktion afholdt d. 17. maj, og her lykkedes det endeligt at få solgt huset.

H. H. H. H. H.
1 1/2 Kasse opsat Kakkellov
med Kogeanretning 15 rdl.
4 ydemelede Høls med
blan lervand Kogevand - 2 rdl.
1 1/2 ydemelede i grøntvand 4 rdl.

Uddrag af registreringen ved sequestrationsforretningen d. 15. oktober 1860. I storstuen bemærkes 1 ikke opsat Kakkellov med Kogeanretning 15 rdl. LAS.

Fredagen den 17de Mai forstkommende, Formiddag Kl. 11, lader Creditforeningen af Grundeiere i de danske Stiftelser, som Prioritetshaver, ifølge påsæret Udlæg, ved Tre Auktion stille til Bort salg: Selveiendommen, Huset med Jordlod Matr. Nr. 26 A. paa Braaby Byes Overdrev, Braaby Sogn, Skyldsat for Gammelstat 2 Rdl. 48 s. og Hartkorn 2 Stp. 1 Alb.

Det bemærkes, at Creditforeningens Næstlaan kan forblive indestaaende i Eiendommen paa Betingelser, som opgives ved Auktionen.

Auktionen afholdes paa den følgende Eiendom.

Conditioner samt øvrige Documenter hængelige til Eftersyn hos Undertegnede.

Sorø den 6te Mai 1861.

C. C. Flor,
Procurator.

Sorø Avis tirsdag d. 14. maj 1861. Annonce for auktion over Lars Gabrielsens hus, matr. nr. 26 a. UB.

Ejendommen var som nævnt blevet vurderet til 1000 rdl, og den blev først udbudt til dette beløb. Men der var ikke nogen, der bød.

Derefter blev buddene givet fri, og Frederik Jørgensen fra Broby Overdrev lagde ud med et bud på 700 rdl. Han blev budt over af Christen Hansen fra Pedersborg med 750 rdl og af Niels Hansen, Lynge Eskildstrup med 800 rdl. Efter endnu et par bud kom Ole Christensen, Glumsø, med et bud på 900 rdl, og kampen kom til at stå mellem disse fire.

Christen Hansen bød 910 rdl og faldt derefter fra. Niels Hansens sidste bud lød på 1010 rdl, men Ole Christensen og Frederik Jørgensen fortsatte kampen med spring på 10 og 20 rdl,

indtil Ole Christensen gik af med sejren med et bud, der lød på 1100 rdl.

Der var panter i ejendommen på 589 rdl 4 mk 10 sk, således at overskuddet - til dækning af sagsomkostninger - blev på godt 510 rdl.

Lars havde ikke boet så længe i Vester Broby sogn, at han havde opnået forsørgelsesret der, og Ane Marie og børnene kom derfor under Alsted fattigvæsen.

Familien blev bosat i Knudstrup, hvor Ane Marie boede i mange år. Børnene flyttede efterhånden hjemme fra. Niels Peter - den ældste dreng, der vidnede under retssagen - kom i lære i Sorø som skomager i 1863. Efter at han var blevet svend, rejste han til København.

CARL CHRISTOFFERSEN

Efter at have udstået sin straf, vendte Carl Christoffersen tilbage til Broby. Her boede han i nogle år og fik endnu tre børn, inden han omkring 1872 flyttede bort med sin familie.

JENS CHRISTENSEN

Efter at var blevet løsladt fra fængslet i Horsens, vendte han også tilbage til Broby. I 1886 søgte han om æresoprejsning.

I sine sidste år kom Jens på fattiggården i Lynge, hvor han døde i 1902.

18. Slutning

Mordet på Hans Jensen, kaldet Store Hans, var egentlig ikke nogen vanskelig opgave for politiet. Gerningsmændene havde efterladt sig så mange spor, at problemet kun blev at få de skyldige til at tilstå.

Jens Hansen var den kløgtigste af de tiltalte. Ideen med at myrde Store Hans kom måske fra Lars Gabrielsens henkastede bemærkning om, at han let kunne slippe af med aftægten. Men tanken var ikke fjern for Jens Hansen. Det viser hans forsøg i Løng på at få Christian Hansen ryddet af vejen.

Og da først ideen var kommet, var det ham, der pressede på, for at få den gennemført. Lars var uvillig, men Jens forhøjede sit tilbud, gav måske Lars' heste gift - Lars mistænkte ham i hvert fald for det - og da Jens Christensen også kom med en uforsigtig bemærkning, var Jens Hansen klar til at føre ham og Lars sammen. Når de arbejdede i fællesskab, så måtte de vel snart tage sig sammen og skaffe ham af med Store Hans og hans besværlige aftægt.

Ikke fordi Jens Hansen sad dårligt i det økonomisk. Tværtimod. Af en husmand at være var han ret velhavende og ejede to huse mere, som gav ham indtægter. Men derfor var det alligevel krepertligt med den aftægt.

Det var også Jens, der havde foreslået, at liget skulle kastes i Rasmus Ledvogters brønd, så det kunne se ud, som om Store Hans havde fået såret i panden af brøndens stenkant. Og han sørgede også for transport. Lars havde jo hverken hest eller vogn mere.

Men Jens var selv skyld i, at planerne glippede og han blev tiltalt. For han kunne ikke vente på, at Lars fik taget sig sammen til mordet, og prøvede i stedet at få andre til det. Og han havde måske ikke været forsigtig nok, når han prøvede at overtale Lars, for folkesnakken var jo hurtig med dommen: Det er Lars Gabrielsen, der har gjort det, og Jens Hansen, der har betalt ham for det.

Lars Gabrielsen var ikke særlig villig til at begå mord, og det var først efter lange overtalelser, at han gjorde det. Og

da kun fordi han skulle betale auktionspenge, og ikke anede sine levende råd med hensyn til, hvor han skulle skaffe dem fra. Undtagen.....

Men det var ikke videre kløgtigt at gå hen til Store Hans og bede ham komme næste dag, så Sidse senere kunne fortælle om besøget. Og da slet ikke at tage Jens Neergård med.

Endnu mere uforsigtigt var det at kalde Jens Olsen ind, mens Hans var hos ham, for at spørge om han vidste, hvordan den kakkelovn skulle sættes op. Han kunne jo fortælle, hvornår Hans havde været i huset.

Lars viste snuhed, da han valgte at bruge en egegren som mordvåben og ved at hugge den i stykker og få den brændt bagefter.- Men hvordan kunne han tro, at man ville antage, at Hans var omkommet ved en drukneulykke med et stort sår i panden.

Men det var selvfølgelig Jens Christensens skyld. Når han nu ikke turde smide liget i en brønd, fordi der kunne komme folk forbi midt om natten, ja så måtte man smide liget i søen og håbe det bedste.

Rengøringen efter mordet var heller ikke særlig omhyggelig. Lars fjernede ganske vist sporene fra stalden, men det opfejdede blod og den blodige halm blev blot smidt på møddingen og dækket med nogle græstørv. Det blev hurtigt fundet, da mistanken først var faldet på Lars. Blodet kunne ikke fjernes helt fra vognen, og Lars kørte derfor møg ud for at skjule pletterne, uden at tænke på, at når vognen blev vasket, ville blodpletterne træde frem igen.

Nej, der var alt for mange ting, der blev gjort forkert. Så den eneste chance var at benægte konsekvent. Hvis de først tilstod, var de fortabte.

Balle-Lars, der blev henrettet i oktober 1860, blev ikke dømt på indicier. Nej, han havde tilstået, og ganske vist senere trukket tilståelsen tilbage, men det var alligevel den, der blev lagt til grund for dommen. Og den mordsag har der sikkert også været snakket om på Sorøegnen.

Hvis Jens fulgte med i begivenhederne omkring den mordsag, så vidste han, at bagmanden for det mord, Niels Olsen, var blevet dødsdømt lige så vel som morderen. Og han har derfor vidst, at sådan ville hans egen dom blive. Niels Olsen blev ganske

vist benådet med livsvarigt tugthus, men det var efter, at Jens var blevet arresteret, så det vidste han måske ikke noget om.

Men han vidste, at hvis han blev dømt, ville hans ejendom tilfalde staten og hans kone dermed stå helt uden midler. Det var måske medvirkende til, at han selv udførte den dødsdom, han så sikkert forventede. For så ville hans kone komme til at arve ham, og dermed var hun forsørget. Jo, Jens Hansen var kløgtig til det sidste.

Det var Lars derimod ikke. Han blev udnyttet af Jens Hansen til at gøre det beskidte arbejde, for Jens kunne selv have slået Store Hans ihjel. Lars havde i begyndelsen af mordsagen sagt, at hvis han virkelig havde myrdet Store Hans, ville han have begået selvmord bagefter. Men han havde ikke gjort det, og da Jens havde hængt sig, sørgede birkedommeren for, at Lars ikke fik nogen chance til at gøre det samme. Der blev holdt vagt over ham dag og nat.

Så det var Lars - der på grund af en henkastet bemærkning blev rodet ind i noget, han slet ikke kunne overskue - der kom til at betale prisen den oktoberdag i 1861.

Han var den sidste, der blev henrettet ved Sorø.

Kilder

Til denne bog er anvendt et meget stort antal kilder, især retsbetjentarkiver (politiprotokoller, justitsprotokoller, domprotokoller, skøde- og panteprotokoller o.s.v.) fra en del herreder. Dertil kommer en hel del andre supplerende kilder, således at en fuldstændig liste ville blive meget lang. Derfor bringes kun en summarisk liste over anvendte kilder.

Retsbetjentarkiver	Antvorskov birk	
	Holbæk byfoged	
	Løve herred	
	Ringsted herred	
	Slagelse byfoged	
	Sorø by og birk	
Landsover- samt Hof- og Højesterets arkiv	Stadsrettens arkiv	
Kirkebøger	Alsted	Pedersborg
	Drøsselbjerg	Sigersted
	Kindertoft	Slagelse St Mikkel
	Kirke Helsinge	Sorø
	Lynge	Tersløse
	Næsby	Vester Broby
Folketællinger	Alsted	Pedersborg
	Drøsselbjerg	Slagelse
	Kirke Helsinge	Sorø
	Lynge	Vester Broby
Lægdsruller	Alsted	Lynge
	Bromme	Næsby
	Drøsselbjerg	Pedersborg
	Førslev	Tersløse
	Kirke Helsinge	Vester Broby
Brandforsikring	Alsted herred	
Godsarkiv	Bøstrup	
	Sorø Akademi	
Aviser	Berlingske Tidende	
	Folkets Avis	
	Fyns Stiftstidende	

Fædrelandet
Holbæk Amts Avis
Kalundborg Avis
Korsør Avis
Lolland-Falster Stiftstidende
Næstved Avis
Ribe Stiftstidende
Sjællandsposten
Sorø Amtstidende
Sorø Avis
Viborg Stiftstidende
Aalborg Stiftstidende
Aarhus Stiftstidende

Ud over materiale fra Landsarkivet for Sjælland m.v., Rigsarkivet og Universitetsbiblioteket er benyttet arkivalier og billeder fra

Danmarks Pædagogiske Bibliotek, Skolehistorisk Samling

Dansk Folkemindesamling

Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn

Lokalhistorisk Arkiv for Sorø og Omegn

Matrikelsarkivet

Politihistorisk Selskab

Sorø Amts Museum

samt oplysninger meddelt af fru Inger Hansen, Broby.

Alle fotos - med undtagelse af de fra Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn - er optaget eller affotograferet af forfatteren.

Ord- og forkortelsesliste

alb.	album. Flademål. 3 album = 1 fjerdingkar
alen	62.77 cm. 1 alen = 2 fod a 12 tommer.
fag	afstanden mellem de lodrette stolper i bindingsværket. Bredden af et fag varierer fra hus til hus.
fdk.	fjerdingkar. Flademål. 4 fjerdingkar = 1 skæppe.
htk.	hartkorn. Værdimål for jord.
indsidder	person, der bor til leje i et værelse eller lej-lighed.
kvadratalen	o.394 m ²
lispund	16 pund.
matr.nr.	matrikelnummer.
mk	mark. 1 mark = 16 skilling.
pot	rummål. 1 pot = 4 pægle. 0.966 l.
pægl	rummål. 0.24 l.
rdl	rigsdaler. 1 rigsdaler 0 6 mark a 16 skilling.
sk	skilling. 16 skilling = 1 mark. 96 ski
skp	skæppe. 1 skæppe = 4 fjerdingkar, 8 skæpper = 1 tønne. 1 skæppe geometrisk mål = 690 m ² Som rummål (korn) er 1 skæppe = 17.4 l.
tomme	26.15 mm. 12 tommer 0 1 fod.
tdr	tønder. 1 tønne = 8 skæpper. 1 tønne land geo-metrisk mål = 5516 m ² . Som rummål (korn) = 139.2 l.

Ved billedtekster:

LAS	Landsarkivet for Sjælland m.v.
RA	Rigsarkivet
UB	Universitetsbiblioteket

Noter

Kap. 1.

1. Der er mange måder til at fortælle, hvor folk boede i gamle dage. En af dem er ved at henvise til nutiden - "der hvor Niels Olsen bor nu" - og det er sjældent særligt oplysende for læsere, der ikke er meget stedkendte. Den værste i den retning, som jeg har set, er nok den om manden, der i 1732 overtog "den halve gård i Hammer, der lå lige over for den tidligere telefoncentral."
Derfor fortæller denne bog om personernes opholdssted ved hjælp af matrikelnumrene, der ikke har ændret sig siden dengang. Ved hjælp af disse numre samt kortskitserne kan såvel stedkendte som ikke stedkendte let orientere sig.
2. Angående forkortelser, se ord- og forkortelsesliste.
3. Angående forkortelser, se ord- og forkortelsesliste.

Kap. 2.

1. Ved skiftet var der en gæld til Sidse Mogensdatter, Mads Pedersens enke i Lyngø. Hendes søn Lars Madsen blev værge for Kirsten Christiansdatter, og det var også ham, der i første omgang betalte Jens Andersens begravelse.
Indsidder Christen Johansen, der boede til leje hos Jens Andersen, blev tilsynsværge og fik samtidig overdraget at passe husmandsstedet og bjerge høsten. Det blev senere betalt med 5. rdl. I december var Christen Johansen flyttet, og derfor blev Hans Jensen værge.

Kap. 3.

1. Om Ane Christensdatter boede hos Hans Jensen på dette tidspunkt er iøvrigt uvist. Hun boede ikke hos ham ved folketællingen 1840, men gjorde det igen ved folketællingen 1845. Hvornår hun flyttede tilbage, kan ikke siges, da det er næsten umuligt at finde oplysninger om, hvornår et leje forhold er begyndt eller ophørt.

Men da Ane boede hos Hans Jensen fra engang før februar 1834 til 1856, bortset fra perioden omkring 1840, er det sandsynligt, at fraværet kun har været af kort varighed.

Kap. 4.

1. Begge lærernes vidnesbyrd er afgivet i december 1860 i forbindelse med mordsagen.
2. Ligeledes 1860 i forbindelse med mordsagen.
3. Hun var svigerdatter og svigerinde til Mads Gemynthe. Mads giftede sig 2. gang i 1839 med Ane Mortensdatter fra Eggeslevlille. Hans datter Maren giftede sig i 1843 med Søren Mortensen og sønnen Anders i 1847 med Bodil Marie Mortensdatter.
Ane, Søren og Bodil var børn af Morten Sørensen, gårdmand i Eggeslevmagle.

Kap. 5.

1. Oplysning fra skudsmålsbogen.

Kap. 6.

1. Udtrykket "formodentligt" er brugt, fordi handlingsforløbet er rekonstrueret efter politiprotokollens sparsomme oplysninger.
Injurier omfatter dels "verbale injurier" - skældsord - dels "reelle injurier" - legemlig overlast.
2. Jernbanen fra Roskilde til Korsør blev åbnet 27-4 1856. Anlægsarbejderne varede i flere år og gav arbejde til mange lokale arbejdsmænd. Jens Christensen arbejdede også ved anlæggelsen af banen.
3. § 30 omtaler handlinger, der selv om de i formen er tyveri, ikke almindeligvis opfattes sådan, som når f.eks. frugter fra en anden mands have eller mad- og drikkevarer fra en anden mands bord og fortæres kort efter. Samt at der i den måde, tyven har skaffet sig adgang til det stjalne på, ikke er sket noget, der udelukker handlingen fra den milde bedøm-

melse. (Ingen opbrudte låse eller den slags.) Sagen skal kun behandles som tyveri, hvis den bestjålne forlanger det.

4. Da lægeattest nr. 2. er dateret 7. juni, men angår et besøg d. 29. maj, kan det dog ikke udelukkes, at lægen har besøgt Ane Marie før d. 5. maj. Men da datoen for besøget ikke er nævnt i attesten, er det sandsynligt, at attesten er skrevet samme dag, som lægebesøget fandt sted.
5. Aftægternes værdi for en femårs periode blev tinglyst som pant i ejendommen. Værdiansættelsen for aftægter, der ser ens ud, kan svinge en del, se note 6.
6. Som eksempel kan nævnes tre andre, samtidige aftægtskontrakter fra Broby Overdrev. Alle tre for ægtepar.

Ole Hansen (matr. nr. 24) skulle have 2 tdr rug, 2 tdr byg, 2 skp malt, 2 lispund røget flæsk, 8 pund smør, 2 læs tørv og 2 læs bøgebrænde. 5-årig værdi sat til 285 rdl.

Hans Olsen (matr. nr. 29) skulle have 2 tdr rug, 2 tdr byg, 4 skp malt, 3 lispund røget flæsk, 3 lispund fersk flæsk, 1 favn bøgebrænde og 4 læs tørv. 5-årig værdi sat til 450 rdl.

Hans Andersen (matr. nr. 30) skulle have 2 tdr rug, 2 tdr byg, 4 skp malt, 3 lispund røget flæsk, 3 lispund fersk flæsk, 2 lispund smør, 8 pund ost, 4 læs tørv, 2 favne bøgebrænde. 5-årig værdi sat til 446 rdl 84 sk.

I alle tre tilfælde desuden 4 fag bolig med et stykke have.

En gårdmand fik mere. Mads Gemynthe i Lynge, der gik på aftægt samtidigt, havde krav på 8 tdr rug, 5 tdr byg, 1 td 4 skp malr, 4 skp ærter, 1 fedt svin og græsning til 1 ko og 2 får.

Kap. 7.

1. Aftægten beløb sig til 1½ td rug, 1½ td byg, 4 lispund røget flæsk, 2 lispund smør, 4 skp malt, 3 læs bøgebrænde. Arlig værdi 57 rdl, 5-årig værdi 285 rdl.

Kap. 12.

1. Ikke identisk med den Ole Andersen, der er omtalt i kap. 7.

Kap. 13.

1. Søren Johan Leuning, byfoged i Sorø og birkedommer i Sorø birk. I kraft af sit embede var han både politimester, der skulle lede undersøgelserne mod de anklagede, og dommer, der skulle dømme dem.
2. I alt fire vidner gengav udtalelsen, men lidt forskelligt. Kirsten Christiansdatter mente, at Lars sagde: "Du kunne have rettilighed, Jens Hansen, at give en bolle punch for den gris, du har mistet", hvortil Jens svarede "Åh til helvede med det gamle bæst, men det kan jeg gerne give". Ane Marie Levy støttede Kirstens version. Ole Jørgensen, Knudstrup, huskede det således, at Lars havde sagt til Jens, at han burde give en bolle punch, fordi Store Hans havde druknet sig.
3. Ved alle aviscitater bruges den gammeldags retskrivning.

Kap. 14.

1. Som eksempel kan nævnes en mordsag fra Lyngby i Frederiksborg amt. Tilsyneladende begik Jørgen Enevoldsen selvmord i 1829 ved at drukne sig i brønden. I 1837 blev det opklaret, at det drejede sig om mord. Fire personer var indblandet, nemlig enken Ane Hansdatter, tjenestekarlen Niels Bjørn (senere gift med Ane), Christian Knudsen og dennes hustru Maren. Kvinderne havde ikke overværet mordet, men gengav, hvad de havde hørt af de to mænd. Deres vidneudsagn gik ud på, at Niels og Christian i fællesskab havde kastet Jørgen i brønden. Maren fik 18 måneders forbedringshus for medviden efter mordet. Ane fik tugthus på livstid, for hun havde også været med til at planlægge mordet.

Christian sagde, at Niels Alene havde kastet Jørgen i brønden. Han blev dødsdømt, men dommen blev senere ændret til livsvarigt tugthus.

Niels nægtede alt, og han blev idømt 6 x 5 dage på vand og brød for ikke at komme sin husbond til hjælp i dennes livsfare. Han kunne jo have trukket ham op af brønden.

Så det var altså ikke uden grund, at Lars og Jens blev ved med at benægte. De kunne måske slippe afsted med det.

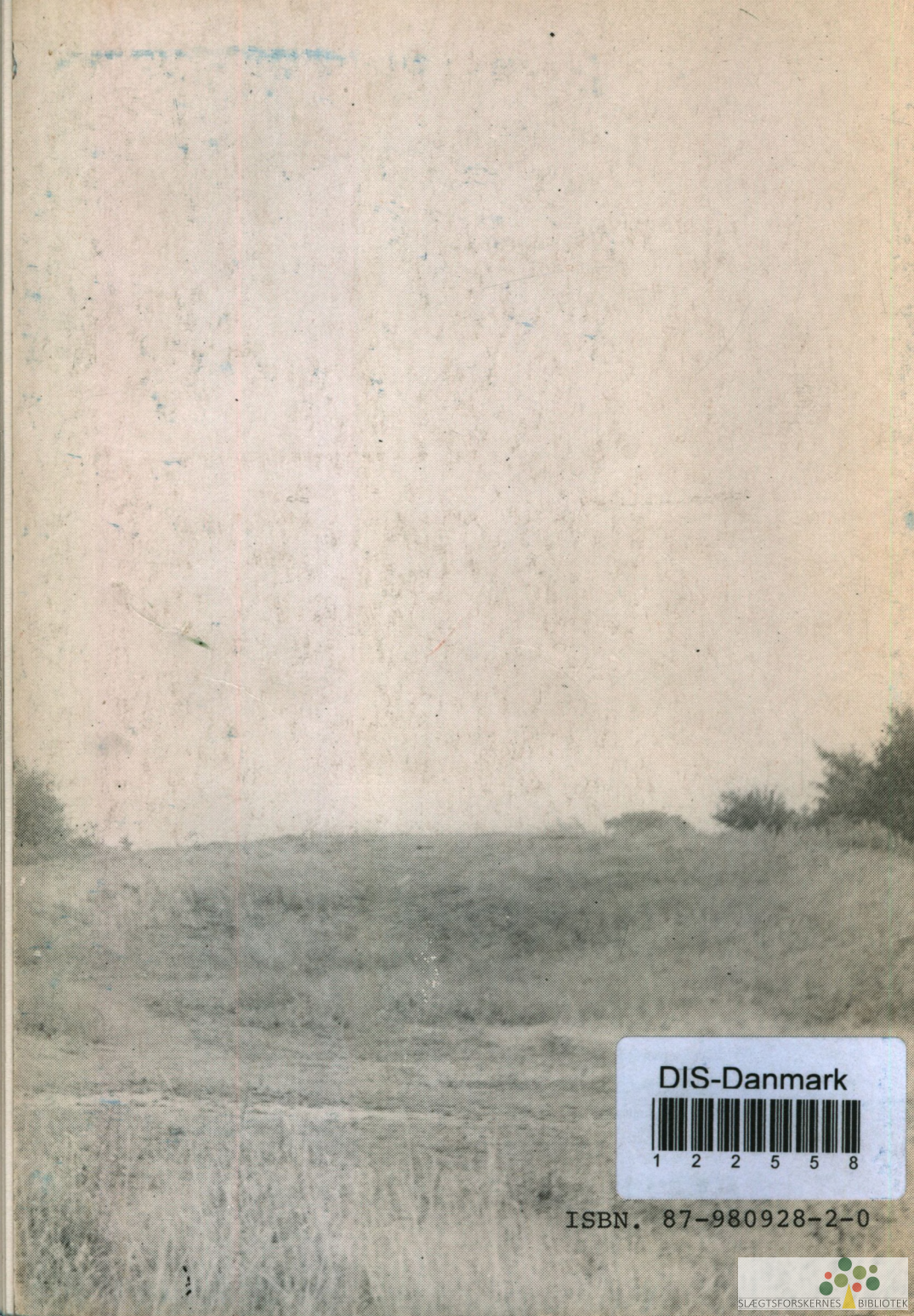
Kap. 15.

1. Sorø Avis 11-12 1860. Ordenshistoriografen oplyser, at Peder Ertmansen ikke på noget tidspunkt afleverede sin dekoration. Sagen mellem Lars og Ertmansen blev forliget, og det var kun domme, der blev indberettet, hvorefter kongen afgjorde, om ordenen skulle afleveres.

Kap. 16.

1. I den sidste tid før henrettelsen søgte præsten at få forbryderen til at angre sin gerning og bibringe ham den rette kristne tro, inden han døde. Det kunne være vanskeligt. Således var pastor Gjellebøls samtaler med Lars Nielsen i 1860 spildte Guds ord på Balle-Lars.
2. Der er forskellige traditioner for, hvad man gør, når blodet er drukket, men under alle omstændigheder skal den syge løbe. Enten 1) tre gange rundt om retterstedet
eller 2) indtil han/hun styrter
eller 3) indtil han/hun når rindende vand.
3. Sorø Avis nævner, at der var mindst 2-3 til stede med det formål, men lader usagt, om det lykkedes for nogen at få fat i blodet. Sjællandsposten nævner, at der ikke blev drukket blod på stedet, men at en mand hentede blod i en flaske.
4. Balle-Lars, der var blevet henrettet i Sydsjælland året før, d. 16. oktober 1860, blev begravet på retterstedet.
5. Lokal tradition, meddelt af fru Inger Hansen, Broby.

DIS-Danmark

1 2 2 5 5 8

ISBN. 87-980928-2-0

